

**VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS
ISTORIJOS FAKULTETAS
BALŲ PROISTORĖS KATEDRA**

Margarita Kairytė
Lokalinės istorijos specialybės,
neakivaizdinio skyriaus
II kurso magistrantė

DUOKIŠKIO PARAPIJOS ISTORIJA

(magistrinis darbas)

Leidžiama ginti:

IF Dekanas _____
(parašas)
Prof. dr. Eugenijus Jovaiša

Magistrantas _____
(parašas)

Darbo vadovas _____
(parašas)

prof. dr. Libertas Klimka
darbo įteikimo data: _____

Registracijos numeris: _____

Vilnius, 2009

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas baigiamasis darbas Duokiškio parapijos istorija:

1. Autoriaus atliktas savarankiškai, jame nėra pateikta kitų autorių medžiagos kaip savos, nenurodant tikrojo šaltinio.
2. Nebuvo to paties autoriaus pristatytas ir gintas kitoje mokymo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje.
3. Nepateikia nuorodų į kitus darbus, jeigu jų medžiaga nėra naudota darbe.
4. Pateikia visą naudotos literatūros sąrašą.

Margarita Kairytė

TURINYS

1. ĮVADAS.....	2
2. DUOKIŠKIO KRAŠTO GEOGRAFINĖ PADĖTIS, GAMTINĖS SĄLYGOS.....	7
3. AUKŠTAITIŠKAS GYVENIMO BŪDAS.....	8
3.1. DUOKIŠKIO KRAŠTO ŠNEKTA.....	9
3.1.1. Pavardės ir pravardės Duokiškio krašto švekteje.....	10
3.1.2. Duokiškio vardo kilmė.....	11
4. SOCIALINĖ DUOKIŠKIO PARAPIJOS RAIDA.....	12
4.1. Seniausios žinios apie Duokiškį.....	12
4.2. 1905-1907 m. Rusijos revoliucijos atgarsiai Duokiškio parapijoje.....	14
4.3. I pasaulinio karo metai Duokiškyje.....	15
4.4. Paskelbus nepriklausomybę.....	15
4.5. Okupacijų metais.....	16
4.6. Partizaninis pasipriešinimas Duokiškio krašte 1944-1953 m.....	18
4.7. Sovietmetis Duokiškyje.....	21
5. DVASINIS DUOKIŠKIO PARAPIJOS GYVENIMAS.....	22
5.1. BAŽNYČIA.....	22
5.1.1. Parapijos įkūrimas.....	22
5.1.2. Duokiškio Romos katalikų filialinės bažnyčios aprašymas.....	24
5.1.3. Duokiškyje dirbę kunigai.....	26
5.1.4. Duokiškio parapijos kapinės.....	29
5.1.5. Katalikiškos ir pasaulietinės organizacijos.....	30
5.1.6. Parapijos bažnytinės šventės.....	31
5.2. ŠVIETIMAS IR KULTŪRA DUOKIŠKYJE.....	33
5.3. Spaudos draudimo laikotarpis. Knygnešiai.....	33
5.4. Daraktorinės mokyklos.....	35
5.5. Duokiškio parapijos kultūrinis gyvenimas panaikinus spaudos draudimą.....	37
5.6. Duokiškio mokyklos istorija.....	37
5.7. Kišūnų mokyklos istorija.....	42
6. ŽYMŪS DUOKIŠKIO PARAPIJOS ŽMONĖS.....	44
7. MAŽOJI ARCHITEKTŪRA DUOKIŠKIO KRAŠTE.....	50
8. IŠNYKĘ DUOKIŠKIO PARAPIJOS KAIMAI.....	56
8.1. Lapieniai.....	56
8.2. Mažeikiškis.....	57
8.3. Paunksniai.....	60
8.4. Gudiškis.....	62
8.5. Kustos.....	64
8.6. Nečiūnai.....	65
9. IŠVADOS.....	69
10. NAUDOTŲ ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	70
11. SANTRAUKA.....	71
12. SANTRUMPŲ SĄRAŠAS.....	72
PRIEDAI.....	73

IVADAS

Pasaulio ir Lietuvos istorijos pažinimas sudaro sąlygas suprasti žmonijos istorinės raidos tendencijas, moko prognozuoti istorinių įvykių pasekmes. Šių dienų istoriografijoje pastebimas didesnis dėmesys tautos kultūros paveldui. Seniai yra žinoma, kad žmonės ima daug labiau branginti tas vietas, objektus ir daiktus, kurie vienaip ar kitaip yra susiję su svarbiausiais istorijos įvykiais, įžymiais žmonėmis, artimaisiais. Kiekvienas kraštas turi savo istoriją, šnektų, žymių žmonių, etninių savitumų, būdingų tik tam tikrai istorinių ir kultūrinių priešasčių nulemtai teritorijai. Lokalioji tam tikro krašto istorinė ir kultūrinė raiška, jos tendencijos ne visada turi galimybių visiškai atsispindėti respublikos periodiniuose kultūros leidiniuose, kurie dažniausiai yra arba išskirtinai specifinio mokslinio, arba siauro specializuoto pobūdžio. Kiekvienoje gyvenamojoje vietovėje yra dalykų, kurie yra susiję su praeitimi. Pažinti krašto istoriją yra svarbu, todėl, kad patys paveldo objektai gali ir nesunykti, bet iš gyvenimo pasitraukia paskutinė karta žmonių, dar turėjusių žinių apie jų paskirtį, prasmę, apskritai istorinę atmintį apie savo gimtinę.

Magistriniame darbe nagrinėjama Rokiškio rajono Duokiškio bei Duokiškio parapijos kaimų istorija. Kaip žinia, nuo senų laikų bažnyčia buvo svarbiausia bendruomenės telkėja, o dvasininkija - ašis, apie kurią sukosi bendruomenės gyvenimas. Kunigai dalyvaudavo žmogaus gyvenime, teikdami krikštą, tuokdami, palydėdami mirties valandą. Kunigas buvo autoritetingas bendruomenės vadovas. O kultūrinis gyvenimas taip pat buvo neatsiejamas nuo religinių švenčių ir su jomis susijusių tradicijų bei papročių.

Duokiškis ir aplinkiniai kaimai betarpiškai susiję su šio darbo autorės gyvenimu. Čia gimė, augo ir gyveno jos mama, seneliai ir protėviai. Duokiškio bažnyčioje krikštyta ir pati darbo autorė. Taigi, šiuo darbu eita nuo gimtojo slenksčio pažinimo link Lietuvos, pasaulio istorijos suvokimo. Teisus A.Maceina teigdamas, kad kaip į tautą einama per šeimą, taip į Tėvynę einama per tėviškę.

Rašyti Duokiškio parapijos istoriją sudėtinga, nes Lietuvos istoriografijoje ji egzistuoja labai fragmentiškai. Parapija įkurta 1906 m. Iš bažnyčios inventoriaus knygoje aprašomo cirkulo matyti, kad parapiją sudarė 26 kaimai ir 9 vienkiemiai bei grytelninkai. Vienkiemiai ir 15 kaimų išnykę, kituose gyvena po kelis gyventojus. Įkūrus parapiją, jai buvo priskirti kaimai iš Alotų, Južintų, Svedasų, Užpalių valsčių. Duokiškis nebuvo valsčiaus centru. Po Antrojo pasaulinio karo buvo įkurta Duokiškio apylinkė, Duokiškis tapo kolūkio centru. Didžioji dalis kaimų priklausė Duokiškio kolūkiui ir trims rajonams – Utenos, Anykščių ir Rokiškio. Dabartiniu metu išlikę parapijos kaimai priklauso Svedasų, Užpalių, Kamajų ir Južintų seniūnijoms.

Per šimto metų istoriją Duokiškio parapija patyrė socialinio ir kultūrinio gyvenimo pakilimą ir nuosmukį, buvo įtakojama valstybėje ir pasaulyje vykusių įvykių. Kadangi Duokiškis niekada nebuvo administraciniu centru, labai mažai žinių yra rašytiniuose šaltiniuose.

Darbo objektas – Duokiškio parapijos socialinė ir kultūrinė raida nuo parapijos įkūrimo iki šių dienų.

Pasirenkant magistrinio darbo temą „Duokiškio parapijos istorija“, siekta:

1. Surinkti kuo daugiau archyvinių šaltinių, apklausti gyvus Rokiškio rajono, Duokiškio kaimo šviesuolius, istorijos liudininkus, susisteminti publikacijas spaudoje ir pateikti apibendrintą Duokiškio parapijos vaizdą Rokiškio rajono ir Lietuvos socialinės istorinės raidos pokyčių kontekste, nes iš pirmo žvilgsnio apie Duokiškio parapiją gausioje literatūroje fragmentiškai nagrinėjama Duokiškio mokyklos, Bažnyčios istorija, žymių asmenybių veikla.
2. Remiantis Bažnyčios archyvais, kraštotyrininkės I. Janukėnienės surinkta muziejaus medžiaga, Rokiškio krašto muziejaus medžiaga, S. Balčiūno ir V. Kuliešienės lokaline monografija „Užpaliai. Mūsų svajonių kraštas“ pagrįsti mintį, kad Duokiškio krašto socialinė raida buvo betarpiškai susijusi su kultūrine raida.
3. Darbe siekta išnagrinėti, kaip istoriniai procesai (pavyzdžiui Pirmasis ir Antrasis pasauliniai karai), įtakoją šalies kaimelių, tokių kaip Duokiškio parapija Rokiškio rajone, gyventojų skaičių, kultūros lygį, materialinę padėtį. Lūžiai visuomenės gyvenime lėmė tokių kaimelių nunykimą.

Valstybės ilgalaikės raidos strategijos dokumente (2002 m. lapkričio 12 d. LR Seimo nutarimas Nr. IX-1187) išvelgiama grėsmė, kad „etninės kultūros gyvoji tradicija patiria vis didesnę neigiamą spartėjančios globalizacijos reiškinių poveikį, mažėja jos pajėgumas konkuruoti su komercine, masine kultūra. Gyvosios tradicijos plėtros pagrindas – tautinė savimone – nepaliaujamai silpsta nesant reikiamų priemonių etninei kultūrai ugdyti, jos vertybėms puoselėti, tautinei savimonei išsaugoti“. Darbas apie Duokiškio parapijos socialinį ir kultūrinį gyvenimą XIX – XXa. yra mėginimas išsaugoti konkrečios vietovės istorinį atminimą.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS APŽVALGA

Šaltiniai

1.Nepublikuoti

Buvo analizuoti šie rašytiniai šaltiniai: Lietuvos centrinio istorijos archyvo fonduose (toliau LCVIA) Telšių vyskupystės, Obelių dekanato bažnyčių vizitacijų XIX a. knygos. Kadangi Duokiškio parapijos tuo metu nebuvo, o Duokiškio koplyčia priklausė Kamajų parapijai, žinių apie Duokiškio koplyčią rasta dvejose vizitacijose. Šalia Kamajų bažnyčios aprašymo pridėta pastaba, kad Kamajų bažnyčiai priklauso Duokiškio koplyčia, kuri yra prastos būklės. Tyrinėtos Duokiškio Romos katalikų filialinės bažnyčios inventoriaus knygos: 1913 m. bažnyčios inventoriaus knyga saugoma LCVIA, 1923 m. inventoriaus knyga saugoma Kamajų bažnyčios archyve (toliau DBA). Tyrinėtos Bažnytinės metrikų knygos nuo 1906 iki 1915 m. LCVIA saugomos gimimų, vedybų ir mirčių metrikų knygos nuo 1906 iki 1940 m.

Vilniaus universiteto (toliau VU) rankraščių fonde duomenų rasta apie Gudiškio dvarą ir 1905 – 1907 m. revoliucinius įvykius Duokiškio krašte.

Lietuvos centrinio valstybės archyvo (toliau LCVA) fonduose yra istoriko ir kraštotyrininko K.Paunksnio asmens byla.

Lietuvos kraštotyros archyvo fonduose (toliau LKA) rasta medžiagos apie išnykusius ir nykstančius Duokiškio kaimus, istoriką ir kraštotyrininką K.Paunksnį.

Darbe taip pat naudoti Duokiškio mokyklos muziejaus fondai toliau (DMA), kuriuos sukaupė ir susistemino kraštotyrininkė I.Janukėnienė, taip pat pasinaudota Rokiškio krašto muziejaus fondais.

Rokiškio rajono žemėtvarkos skyriaus archyve, Kamajų seniūnijoje buvo gauti Lapienių, Nečiūnų, Gudiškio, Mažeikiškio, Paunksnių kaimų žemės skirstymo į vienkiemius planai, Kustų kaimo skirstymo į vienkiemius žemės planas buvo gautas Utenos žemėtvarkos skyriuje, Užpalių seniūnijoje.

2.Publikuoti

Duomenų apie Duokiškį yra geografijos vardyne „Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich“ (1883 m.) IV tome rašoma, kad Kamajų parapijai priklauso Šv. Onos koplyčia Duokiškyje. II šios enciklopedijos tome (1882 m.) minimas Duokiškis, taip pat rašoma, kad vasaromis čia būna turgūs su bulių kautynėmis. „LTSR istorijos šaltiniuose“ (I-IV tomai) yra du dokumentai, susiję su Duokiškio parapija.

Žinių apie Duokiškį buvo rasta straipsniuose, kurie buvo spausdinti periodiniuose leidiniuose, tarpukario spaudoje: „Ūkininkas“, „Lietuvos ūkininkas“, „Lietuvos žinios“, „Lietuvos ūkininko priedai: Jaunimas, Sveikata, Žemė“, „Darbo balsas“, „Lietuvos aidas“, „Moteris“, „XX amžius“, „Darbininkas“. Taip pat fragmentinių žinučių pasitaikydavo ir tarybinių laikų spaudoje: „Po spalio vėliava“, „Spalio vėliava“, „Rokiškio žinios“.

Dabartinėje spaudoje: „Gimtasīs Rokiškis“, „Sietuvos. Rytų Aukštaitijos žurnalas“.

Publikuotuose šaltiniuose daugiausia dėmesio skiriama XX a. Duokiškio istorijai. Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu gausiausiai publikacijų yra „Lietuvos ūkininke“, kur rašė socialdemokratinių pažiūrų autorius P.Indriūnas. Jis todėl kritiškai vertino to meto kultūros, švietimo padėtį krašte. Po 1945 m. periodikoje plačiai nušviečiama Duokiškio kolūkio veikla, ypač akcentuojami ekonominiai ir kultūriniai pasiekimai. Laikraštyje „Gimtasīs Rokiškis“ yra straipsnių apie bažnyčios ir mokyklos šimtmečio jubiliejus, apie kraštotyrininko K.Paunksnio atminimo įamžinimą.

Atsiminimai

Naudingos informacijos apie Duokiškio kultūrinį gyvenimą suteikė vyresnio amžiaus žmonės: S. Makuškienė (90 m.), E. Gražienė (96 m.), A. Gildutienė (78 m.), R. Butkienė (76 m.), E. Kemeklienė (80 m.). Žodiniai šaltiniai yra labai svarbūs rašant apie XX a. įvykius.

Asmeninis archyvas

Autorė darbe panaudojo ir paveldėtus dokumentus iš senelių, gyvenusių Lapienių kaime, Duokiškio parapijoje. Tai nuotraukos, žemės planas, vekselis, laišškai. Taip pat saugoma Birutės Lapinskaitės Kairienės užrašyti prisiminimai.

Literatūra

„Lietuviškojoje enciklopedijoje“, „Mažojoje Lietuvos tarybinėje enciklopedijoje“, „Lietuviškojoje tarybinėje enciklopedijoje“, „Tarybų Lietuvos enciklopedijoje“ trumpai paminėtas Duokiškis, nurodomas kaip bažnytkaimis, miestelis, Duokiškio kolūkio centras, parapijos centras. Nurodomas gyventojų skaičius. Kai kur pateikiama labai trumpa Duokiškio istorinė raida. „Lietuvos TSR administracinio suskirstymo žinynas“ pateikia 1959 m. administracinį – teritorinį suskirstymą, kuriame minima Duokiškio apylinkė, o Duokiškis įvardijamas kaip apylinkės centras. Apylinkės gyvenamųjų vietovių sąrašė yra 18 kaimų. 1974 m. „Lietuvos TSR administracinio suskirstymo žinyne“ Duokiškio apylinkės nebėra, Duokiškis ir 10 parapijos kaimų priskirti Kamajų apylinkei. „Utenos krašto enciklopedija“ pateikia duomenis apie knygnešį A.Kustą, minimi žymūs žmonės iš Duokiškio parapijos, kurie mokėsi Užpalių gimnazijoje. Minima Kišūnų mokykla ir keli parapijos kaimai.

Nemažai duomenų apie Duokiškį pateikiama B. Kviklio enciklopedijos „Mūsų Lietuva“ II tome. Autorius, rašydamas apie Duokiškį, mini miestelio vardo kilmę, trumpai aprašo bažnyčios ir mokyklos įkūrimo istoriją, Duokiškio ekonominį gyvenimą nepriklausomos Lietuvos laikais, pateikia žinių apie Judonių, Vaineikių kaimus, Gudiškio dvarą, apie žymius Duokiškio krašto žmones. B. Kviklio knygoje „Lietuvos bažnyčios“ aprašoma Duokiškio Šv. Onos parapijos bažnyčia, jos įkūrimo istorija, architektūra, varpinė. Minimi kai kurie kunigai.

K.Misiaus straipsnyje „Duokiškis“ taip pat K.Misiaus ir R.Šinkūno žinyne „Lietuvos katalikų bažnyčios“ kalbama apie Duokiškio bažnyčios architektūrą.

Leidinyje „Kas yra kas Panevėžio apskrityje“ paminėta Duokiškio mokyklos mokytoja Irena Janukėnienė ir Panevėžio teisėja Ona Trakaitė, baigusi Duokiškio vidurinę mokyklą 1967 m.

Informacinio pobūdžio leidiniuose apskritai yra labai mažai žinių apie Rokiškio rajono Duokiškio parapijos istoriją ir žymesnius iš čia kilusius žmones.

P.Blaževičiaus knygoje „Rokiškio krašto bažnyčios“ (1995 m.) aprašyta Duokiškio bažnyčios architektūra, pateikta keletas nuotraukų. Leidinyje „Užpaliai mūsų svajonių kraštas“ (1998 m.) išvardinti 8 kaimai, priklausantys Užpalių seniūnijai, bet Duokiškio parapijai. Taip pat šioje knygoje minimi žymūs žmonės, kilę iš Duokiškio parapijos. Knygoje „Rokiškis. Miestas. Kraštas. Žmonės“ (1999 m.) minimi kai kurie Rokiškio rajono miesteliai, tačiau Duokiškis paminėtas fragmentiškai. P.Blaževičiaus knygoje „Kai kurie Rokiškio krašto kultūros istorijos bruožai“ (1994 m.) yra žinių apie švietimą ir kultūrą Duokiškio krašte, tačiau žinios nekonkrečios ir neišsamios. V.Merkio veikale „Draudžiamos lietuviškos spaudos kelias“ (1994 m.) yra informacijos apie Duokiškio apylinkių knygnešius. Knygose „Partizanų kovos Lietuvoje“ (1990 m., autorius K.Grinius) ir „Rokiškio krašto laisvės kovotojai“ (2005 m., sudarytojas A.Kazulėnas) minimas žymiausias Duokiškio parapijos partizanas J.Kemeklis. B.Kaluševičiaus ir K.Miliaus knygoje „Lietuvos knygnešiai ir daraktorai“ (2004 m.) paminėti tik trys asmenys iš Duokiškio parapijos. V.Kazlauskas knygoje „Paniekinę mirtį“ (2002 m.), analizuodamas Sedos kautynes, mini ten dalyvavusius penkis Duokiškio krašto vyrus. Taip pat buvo pasinaudota Rokiškyje 2006 m. vykusios mokslinės konferencijos „Nenugalėtoji Lietuva: Tremtis, sukilimas, rezistencija“ medžiaga (saugoma Rokiškio krašto muziejuje).

Kiti šaltiniai

Ikonografiniai šaltiniai: nuotraukos apie Duokiškio krašto Šaulių organizacijos veiklą, 1910 m. duokiškiečių chorą, mokyklos bendruomenės gyvenimą, K.Paunksnio ir B.Gražio paveiksai, K.Paunksnio brėžiniai, schemas, drožiniai, saugomi Duokiškio mokyklos muziejuje. Taip pat išlikę seni pastatai – pieninė, parduotuvė, klebonija, varpinė, antkapiniai paminklai, bažnyčia, seniausias Duokiškio namas.

Duokiškio apylinkės paminklai – koplytėlė, geležiniai kryžiai XIX a., medinis Lapienių kryžius, statytas 1904 m., Paminklas partizanam Šarkių kaime, paminklinė lenta Lapienių senkapiams, paminklas Mikniūnų miške, kryžius Vaineikių kaime, S. Balčiūnaitės kryžius Duokiškyje, Pavasarininkų kryžius prie Duokiškio bažnyčios, tik medžiai Lapienių, Nečiūnų, Gudiškio, Viktoriško, Mažeikiškio, Vaineikių buvusių ulyčių vietose.

DUOKIŠKIO KRAŠTO GEOGRAFINĖ PADĖTIS, GAMTINĖS SĄLYGOS

Rokiškio apskrities žemė yra Šventosios ir Nemunėlio takoskyroje. Rytinė dalis, kurioje yra Duokiškio parapija, priskiriama Rytų Aukštaitijos aukštumos ir ežeryno sričiai¹. Aukštaitijos išskirtinumas - ežeringas kraštas. Daugumos rytų Aukštaitijos ežerų vanduo skaidrus, tiesiog permatomas, krantai nestatūs. Daugelį jų puošia didesnės ar mažesnės salos, įvairios atšakos, nendrynai, meldynai, vandens lelijos ir kiti vandeniniai augalai. Kai kuriuos ežerus jungia draugėn upokšniai. Ežeruose gausu žuvies; jų pakrantėse laikosi daugybė paukščių, o krantų miškuose — nemažai žvėrelių.

Duokiškis yra įsikūręs rytiniame Bedugnio ežerėlio krante, nuo kurio tuojau į pietus prasideda kitas ežeras — Ašvintas, arba Katišius. Jis yra 27 km. į pietus nuo Rokiškio, prie kelio į Uteną, iki 1940 m. priklausė buvusiam Vaineikių dvarui, taigi dažnai dar vadinamas Vaineikių ežeru. Iš ežero išteka Uosijos upelis, Šetekšnos kairysis intakas; pati Šetekšna prasideda 4 km į rytus, iš Šetekšnio ežerėlio. 1915 m. į Bedugnio ežero salą per liūną buvo supiltas pylimas— „kamša“, kad galėtų nuo vokiečių paslėpti gyvulius ir kitą turtą. Dieną paslėpė, bet nakties metu pylimas plyšo, ir kelio dalis nuskendo².

Klimatas rytų Aukštaitijoje kontinentiškesnis, negu kitose Lietuvos vietose. Žiema šaltoka ir gausi sniego. Kritulių vidutiniškai per metus esti apie 640 mm. Augalų vegetacijos periodas trumpiausias. Sniegas čia išsilaiko kiek ilgiau, negu kitose Lietuvos vietose. Tačiau klimatą gerokai švelnina gausūs ežerai. Rokiškio kraštas yra vienas iš nemiškingiausių apskričių Lietuvoje. Miškai spygliuočių, vyrauja pušynai. Jie išplitę velėninių jaurinių dirvožemių srityje. Yra ir beržynų bei juodalksnynų. Miškai sausi, gražūs. Dirvodarai čia daro įtaką nevienodos dirvodarinės uolienos, trumpesnis vegetacijos laikotarpis, ženklūs dirvų erozijos procesai; nemažai įtakos turėjo ir žmogaus ūkinė veikla. Dirvodarinės uolienos įvairios, vyrauja lengvi priemoliai ir priemėliai, nemaži plotai tenka ir žvyringiems dariniams. Paežerėse ir upelių slėniuose daugiausiai išplitę organinės kilmės dirvodarinės uolienos – durpės. Dėl klimato ir ūkinės žmonių veiklos susidarė palyginti vienodi natūralieji dirvožemiai: velėniniai – jauriniai ir įvairiai nujaurėję. Nedidelius plotus užima pelkiniai dirvožemiai.

¹B.Kviklys, *Mūsų Lietuva.*, V., 1991, T. 2, psl. 135

²Ten pat, psl. 171

AUKŠTAITIŠKAS GYVENIMO BŪDAS

B. Kviklys knygoje „Lietuvos bažnyčios“ rašydamas apie Duokiškio Šv. Onos parapiją, teigia: duokiškėnai nėra turtingi, jų žemėlė vidutinė, ūkiai daugiausiai smulkūs, tačiau žmonės čia geri, tiesiakalbiai. Rytų aukštaičiai sako, kad kuo žemė gražesnė, tuo ji prastesnė, ir atvirksčiai. Kam Kūrėjas daugiau davęs duonos, mažiau suteikęs grožio. Taigi Rytų aukštaičių žemė derlingumu tik vidutiniška.

Atskirose Rokiškio krašto vietovėse buvo lenkų ir rusų kolonistų. Lenkai buvo pirkę ir valdę dvarus, o rusų sentikių kaimai po 1863 m. sukilimo buvo atkelti į Miliūnų kaimą. Duokiškio parapijoje gyveno lietuviai, žinoma buvo tikrai viena sodyba, kurioje gyveno rusai – Petuškovai. Kraštotyrininko K.Paunksnio nuomone, XIX a. pab. Petuškovai pirko žemės sklypą Vaineikių kaime. Laikui bėgant jie sulietuvėjo, vietos gyventojai juos vadino Petuškinais. Vietos gyventojai nebepresiminė jų tautybės, tačiau mirus seniesiems Petuškinams septintame dešimtmetyje jie buvo išvežti laidoti į Užpalių stačiatikių cerkvę³. 1921 m. bažnyčios inventoriaus knygoje rašoma, kad cirkulo ribose gyvena nekatalikų, būtent rusų 6 žmonės. Šiandien tik viena šeimyna namuose vartoja lenkų kalbą.⁴ Kraštotyrininkės I.Janukėnienės nuomone, jie save kildino iš lenkų dvarininkų. B.Kviklio knygoje „Mūsų Lietuva“ rašoma, kad Duokiškyje gyveno žydas smuklininkas. Išskirtinis Duokiškio parapijoje yra Nečiūnų kaimas, kuriame po 1863 m. sukilimo buvo apgyvendinti žydų tautybės žmonės⁵.

Aukštaičiai rytiečiai daug kuo skyrėsi nuo kitų Lietuvos sričių gyventojų: ir savo tarme, ir tradicine apranga, būdo ypatybėmis, papročiais, namų statymo būdu. Iki nepriklausomybės laikų jie gyveno didžiuliais sodžiais, kurių trobesiai būdavo pastatyti abiejom kelio pusėm, o žemė būdavo išdalinta ilgais ir siaurais rėžiais. Pievos buvo natūralios, dirbamoje žemėje augino linus, avižas, miežius, rugius, daržoves. Trobesius jie dažniausia dengdavo šiaudais. Žemės darbus iki I pasaulinio karo daugiausia atlikdavo rankomis bei primityviais įrankiais. Dėl žemės kalvotumo jie važinėjo nedideliais vienarkliais vežimėliais su įkinkomuoju dideliu lanku.

Gražus gamtovaizdis teigiamai veikė gyventojus, skatindamas gėriui, grožiui ir menui. Apie aukštaičius Steponas Kairys, Lietuvos nepriklausomybės akto signataras, taip atsiliepia: „Aukštaičiai moka širdim ir protu užsimoti. Aukštaičiams būdinga laki fantazija, neprarandanti žemės po kojų“. Aukštaičiai rytiečiai pasižymi linksmumu, gyvumu; jie plačiai žinomi savo dainomis, patarlėmis, sąmojingomis mįslėmis, burtais ir kita gausia tautosakine medžiaga.

³ Pasakojo S. Makuškienė. Užrašė M. Kairytė 2007-08-10

⁴ 1921 m. Duokiškio Romos katalikų filialinės bažnyčios inventoriaus knyga, DBA, p. 2

⁵ L.Klimka, M.Kairytė, Nečiūniškių žydų kaimo istorija, *Žydų kultūros paveldas Lietuvoje*, Kultūros paveldo centras, 2005, p. 165-172

DUOKIŠKIO KRAŠTO ŠNEKTA

Duokiškio šnektą priklauso rytų aukštaičių uteniškių tarmė. Duokiškio šnektai, kaip ir visiems rytų aukštaičiams uteniškiams, būdingi panašūs požymiai. Yra dvi svarbiausios fonetikos ypatybės (susijusios su garsų tarimu), kurios neabejotinai rodo, kad ši šnektą priklauso būtent rytų aukštaičiams. Pirmoji ypatybė: vietoj nosinių garsų *q* ir *ę* šnekte yra balsiai *u* ir *i* (jų ilgumas priklauso nuo kirčio: kirčiuoti jie būna ilgieji, o nekirčiuoti pusilgiai), pavyzdžiui, bendrinės kalbos žodžius *šąla, tęsia, žąsis, kęsti* ir pan. šnekte atlieps *šūla, tįsia, žūsis, kįst* ir t.t. Antroji ypatybė: vietoj bendrinės kalbos dvigarsių *an, am, en, em* šnekte yra *un, um, in, im*, pavyzdžiui: bendrinės kalbos žodžiai *kanda, kampas, lenkia, tempia* čia bus tariami *kunda, kumpas, linkia, timpia*. Be šių bendrųjų visiems rytų aukštaičiams būdingų ypatybių, uteniškai nuo kitų rytų aukštaičių (vilniškių, anykštėnų, kupiškėnų, širvintiškių ir panevėžiškių) skiriasi tuo, kad vietoj nekirčiuotų dvibalsio *ie* ir balsio *ė* turi balsį *e*⁶. Duokiškio šnektą pasižymi dar daugeliu kitų ypatybių. Čia yra kietai tariami tokie junginiai kaip *le, lė, re, rė, se, sė*. Vadinas, vietoj *le, re, se* bus tariama *la, ra, sa*, o junginių *lė, rė, sė* balsis *ė* bus panašus į rusų kalbos kietąjį *a*. Vietoj bendrinės kalbos žodžių *lekia, retas, senas, sėdi* čia bus tariama *lakia, ratas, sanas, sėdi*. Balsis *o* šioje šnekte, kaip ir visoje uteniškių tarmėje, yra išlaikomas tik kirčiuotas, bet tariamas labai atviras, o vietoj nekirčiuoto tariamas balsis *a*: bendrinės kalbos žodžius *sodelis, ožys, vokiečiai* čia atlieps žodžiai *sadelys, ažys, vakečiai* ir t.t.

Minėtosios Duokiškio šnektos ypatybės yra susijusios su garsų tarimu, tačiau yra nemažai ir kitokių šnektos įdomybių. Reikia paminėti labai dažnai vartojamą senąjį vietininko linksnį iliatyvą, arba kryptininką, kurio bendrinėje kalboje beveik nėra. Vietoj įvardžių *jis, ji, jie, jos* duokiškiečiai vartoja visai kitas formas, tai yra *anas, ana, anys, anas*, pavyzdžiui, *anas geras žmogus, anas geras drauges* ir pan. O įvardžius *aš, tu* vartoja gerokai ilgesnius *ašei, ašenai, tujei, tujenai*. Yra visai kitokių veiksmažodžio formų, kurios būtų neįprastos bendrinės kalbos vartotojui, pavyzdžiui: *plaudžia rūbus* (plauna rūbus), *lipe liesvam aukštyn* (lipo kopėčiomis aukštyn), *supę vaikų visų naktį* (supo vaiką visą naktį), *prisiskute bulbų vakarienei* (prisiskuto bulvių vakarienei). Duokiškio šnekte labai dažnai vartojamos veiksmažodžio konstrukcijos su vardininko linksniu vietoj galininko, pavyzdžiui: *galva sopa* (galvą skauda), *alus gert sveika* (alų gerti sveika), *arkliai rišt draudžiama* (arklius rišti draudžiama), *raikia gyvuliai perkelt* (reikia gyvulius perkelti)⁷.

Duokiškio šnekte yra įdomių žodžių, kurie bendrinės kalbos ar kitos tarmės atstovui būtų nesuprantami. Tai beveik vien slavizmai, nes šis regionas ilgiausiai kontaktavo su slavais.

⁶ R.Rinkauskienė, *Daugailių kraštas ir žmonės*, Indra, 2008. psl. 226

⁷Ten pat., psl. 226

Ačlaimas (kiemas), dunktys (stogas), gurbas (tvartas), liesvas (kopėčios), markatnas (liūdnas), bovytis (žaisti), kavatynes (slėpynės), abuožas (būrys, pulkas), paversmys (šaltinis), natūras (būdas), pilniavoti (saugoti), pakusa (baidyklė), vigada (malonumas), liuika (pypkė), bakanas (kepalas), panuovalys (pievos pakraštys)⁸ slauna merga (turtinga), pravorna merga (dainininkė ir šokėja, darbšti).⁹

Gyvenamasis namas vadintas gryčia, geroji gryčia arba saklyčia, tai ta pusė kuri skirta svečiams, gonikas tai įėjimas į seklyčią, o į gryčią įėti per namelį. Daiktams susidėti, daržovėms laikyti – kamara. Nekūrenama, miegui skirta patalpa vadinasi kamarėla. Gurbas, kuriame yra karve, kumela, teliokas, avela, geriokas, meitelis, žusys, untys, kurkinas, kurke. Prie gurba pavietis, pavečiokas, klatela, klaimas. Visi pastatai apdengti dungčiu šiaudų ar blekų, kuris turtingesnis blekini turėja. Liesvas pašalėj ir prie budas markatnas šuo pririštas.¹⁰

Pjaunant kiaulį: Jaknas (kepenys), vadega (uodega), žarnas, paudre, vienagla (akloji žarna), juka (kraujinė sriuba), vedarėlis (skrandis), skilundis. Bakanas (duonos kepalas), abišala (stora duonos riekė), natūras (charakteris), impirkas (arbatinukas), kancesinė (autobusas), didelis abazas (didelis būrys), alasavoja (garsiai šneka), ar pareini? (ar telpi?), čėsas (laikas), nečėsela (negudri)¹¹.

Nagrinėjant duokiškėčių šnektą, reikia paminėti, kad seniausi rytų aukštaičių žadininkavimo ir žalininkavimo atvejai užfiksuoti K. Sirvydo „Punktų sakyme“. Dabar manoma, kad uteniškių tarmėje žadininkų jau nebėra, tačiau jų laidoti nereikėtų. Įrašuose ir dabar rasta žadininkavimo atvejų. Labai aiškus, be to atspalvio užfiksuotas Užpalių parapijos Gailiešionių kaime. Taip pat žadininkavimas užfiksuotas Mikniūnų kaime, pačiuose Duokiškio parapijos pietuose¹².

Pavardės ir Pravardės Duokiškio krašto šnekoje

Nagrinėjant Duokiškio parapijos metrikų knygas randamos tokios pavardės Duokiškio parapijoje: Vanagas, Dulkė, Paunksnis, Rakūnas, Gražys, Velėniškis, Vyšniauskas, Raugas, Makuška, Lapinskas, Gražys, Vilutis, Vygėlis. Duokiškio mokyklos muziejaus fondų applanke „Išnykę ir nykstantys Duokiškio kaimai“ minimos sekančios pavardės: Vilkas, Paukštė, Kurmis, Juška, Švilpa, Žvirblis, Didžgalvis, Kuitys.

Netekėjusių merginų ir nevedusių vyrų pavardės gyvojoje kalboje labai dažnai vartojamos su priesagomis *-yčia*, *-okas*, pavyzdžiui: nevedusių vyrų pavardės – Rakūniokas, Butkiokas,

⁹ Pasakojo S.Makuškienė g. 1918 m., Lapienių k. Užr. M. Kairyte 2008-08-10

¹⁰ Pasakojo E.Gildutienė g. 1929 m. Lapienių k. gyv. Utenoje. Užr. M. Kairyte 2009-01-02

¹¹ Pasakojo R.Butkienė g. 1930 m. Nečiūnų k., gyv. Duokiškyje. Užrašė M. Kairyte 2008-08-11

¹² Markevičius V. Baltistica XXXVII (2) 2002 psl. 223 – 228

Dulkiokas, Lapinskiokas. Netekėjusių merginų - Lapinskaičia, Butkyčia, Dulkyčia, Rakūnaičia. Ištekėjusios moterys Duokiškio krašte dažniausiai vadintos vyrų vardais pridodant galūnę -ienė. Pavyzdžiui Juzelienė, Juzienė, Petrienė, Kazienė.¹³

Pravardė – neoficialus asmenvardis, apibūdinantis asmenį pagal įvairias jo ypatybes: išvaizdą, būdą, gyvenamąją vietą, darbą, kalbą, pomėgį¹⁴. Kartais greta gyvena du ar trys broliai ar pusbroliai, turintys vieną pavardę, o kartais ir vardus tokius pat. Kaimynai ima ir prisega jiems kokią pravardę, kad būtų lengviau atskirti. Kartais ir tikrąsias pavardes nedaug kas galėjo pasakyti. Kai kurias pravardes skirdavo pagal gyvenamą vietą. Pvz., A. Čerškus Pladiškių kaime kaimynų vadinamas Pakalniniu, mat jo sodyba buvusi pakalnėje prie upelio. Indrašiai vadinti Sibiriokais, nes jie buvę caro laikų tremtinių anūkai. Jonas Tarvydas vadintas Plėšymu. Jis kilęs iš Užpalių ir nusipirkęs žemės Raugų kaime, pravardę atsinešė iš Užpalių, kur grūdus parduodamas brangiai „plėšdavęs“. Daug buvo Paunksnių, tai vienus vadino Pečkais, nes turėję didelį pečių (krosnį) ir mėgę ant jo miegoti. Ambrazevičius vadindavo Jeruzaliais, o jų sodybą Jeruzalimka, mat čia sueidavę vakaroti gretimo Nečiūnų kaimo žydėliai. Tarvydavičius - Slunkium, Slunkiene ir Slunkyčia. Manoma, kad kažkuris iš senelių buvęs tinginys. Vienos pravardės atėjo iš senų laikų, kitos - šiuolaikinės. Vienas Lapinskas buvo vadinamas Berija, nes buvo bjauraus būdo. Kaip ir Bernotas – Musoliniu. Vienas Gražys vėlesniais laikais pramintas Gagarinu. Kazys Ambrazevičius vadintas Jasnamore - nuo priežodžio, kurį sakydavo. Kitiems pravardes pridėdavo dirbant kokius nors darbus. Toks Petras Mekuška buvo pramintas Košiku, nes atrodydavo kaip „košikas“ (krepšys), važinėdamas ant „grėbalkos“ (arkliu kinkomas grėblys). Pravardės - tai lietuvių liaudies kūryba, jos dažnai prilipdavo žmogui be blogos valios, nenorint įžeisti, todėl žmonės į jas žiūrėdavo atlidžiai.

Duokiškio vardo kilmė

Apie vietovės vardo atsiradimą yra išlikęs pasakojimas iš baudžiavos laikų. Tai liaudiškosios etimologijos pavyzdys. Kietosios baudžiavos laikais čia gyvenęs labai žiaurus ponas, mėgęs rykštėmis plakti baudžiauninkus iki mirties. Kartą vienas baudžiauninkas buvęs sugautas bemedžiojant pono laukuose. Nelaimingasis turėjęs rankose nušautą kiškį, sūrį, prieš prievaizdui sugaunant, spėjęs paslėpti. Egzekucijos metu prie lovio, kuriame buvo paguldytas plakamas baudžiauninkas, stovėjęs ir pats dvarponis, nuolat kartodamas du žodžiu: „Duok kiškį!“ Baudžiauninkas neprisipažinęs ir buvęs taip ilgai plakamas, kad ponas, nuolat šaukdamas „Duok kiškį“, nuvargęs. Kai, pagaliau, jam mušimas nusibodęs ir budelį sustabdęs, pasirodę, kad nelaimingasis ant kaulų jau nebeturėjęs raumenų — buvo miręs. Ilgainiui pati vietovė gavusi Duokiškio vardą, sudėtą iš dviejų žodžių: duok kiškį

¹³ Pasakojo S.Makuškienė.M.Kairytė 2008-08-10

¹⁴ A.Vanagas, Pravardės, *Lietuvių kalbos enciklopedija*, V., 1999, p. 494–495

SOCIALINĖ DUOKIŠKIO PARAPIJOS RAIDA

1912 m. Duokiškio filialinei bažnyčiai priklausė 99 ūkiai. Bendras žmonių skaičius 1912 iš jų 939 vyrai ir 974 moterys.¹⁵ 1914 m. Duokiškio parapijoje gyveno ne daugiau 3000 žmonių¹⁶. 1923 m. parapijos inventoriaus duomenimis gyveno 1005 vyrai ir 1018 moterų – iš viso 2023 žmonės. Iš 1943 m. Duokiškio parapiją vizitavusio vyskupo įrašo matyti, kad parapijoje gyvena 2182 žmonės.

Duokiškio, kaip bažnytkaimio, demografiniai duomenys pateikiami enciklopedijose:

Metai	Gyventojų skaičius
1923	148
1959	141
1970	139
1979	167
1989	262
2001	248

Seniausios žinios apie Duokiškį

Duokiškio įsikūrimo metus sunku susekti, nes įvairūs šaltiniai skirtingai pateikia seniausias žinias apie Duokiškį. B.Kviklys teigia, kad XVIII a. pabaigoje čia buvo karališkasis Užpalių dvaro kaimas, turėjęs ir prekymečio teisę¹⁷. K.Misius nurodo, kad, 1596 m. minimas Duokiškio dvaras, o 1618 m. Duokiškio laukas. 1650 m. kaimas buvo užrašytas Kamajų bažnyčiai, nuo 1842 m. jis tapo valdiniu¹⁸. Knygoje „Rokiškis. Miestas. Kraštas. Žmonės“ (sudarytojas E. Rimša), rašoma, kad 1650 m. Kamajų kunigas A.P.Lukianskis mirdamas Kamajų bažnyčiai užrašė Duokiškio palivarką su 8 valstiečiais bei kitu turtu¹⁹. Toje pačioje knygoje nurodyta 1765 m. rugsėjo mėn. Kamajų parapijos karčiamos, mokėjusios mokesčių už prekybą gėrimais - <...>Vaineikiuose, Viktoriškėse, Trumponyse, Gudiškyje. Vadinasi šie kaimai jau priklausė Kamajų parapijai. Istoriko K.Paunksnio tyrinėjimuose daroma prielaida, kad Duokiškio praeitis betarpiškai susijusi su Užpalių dvaru.²⁰

Nagrinėjant Kamajų bažnyčios inventorių, išryškėja labai liūdno Šiaurės karo pasekmės. Kamajai ištuštėję, dvaro pastatai seni ir sugriuvę,<...> panaši padėtis ir aplinkiniuose

¹⁵ 1912 m. Duokiškio bažnyčios inventoriaus knyga, LCVIA, f. 669, ap. 2, b. 654, p. 5

¹⁶ Lietuvos ūkininkas. 1914-11-20, Nr. 47, p. 423

¹⁷ B.Kviklys, *Mūsų Lietuva*, V. 1991, T. 2, psl. 169

¹⁸ K.Misius, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, V., 2004, T.5 Dis-Fatva., 210 psl.

¹⁹ *Rokiškis. Miestas. Kraštas. Žmonės*. V., 1999, p. 267

²⁰ „K. Paunksnis“, DMA, Surinko I. Janukėnienė

kaimuose, minimi Juodonių ir Kuokšių kaimai, kuriuose belikę po 1 gyventoją, o kiti ir visai tušti²¹.

XIX a. pab. - XX a. pr. Duokiškio kraštas buvo toli gražu nepanašus į dabartinį tiek sodybų išdėstymu, tiek žemės dirbimo būdu. Kaimeliai su menkomis, prie žemės pritūpusiomis trobelėmis. Kaimuose, vadinamuose ulyčiomis, sodyba glaudėsi prie sodybos, paliekant tarp jų dažnai tik tokį tarpą, kad būtų galima įvažiuoti į kiemą. Žemė tebebuvo suskirstyta rėžiais „šniūrais“. Naudota trilaukė sistema: pūdymas – žiemkenčiai – vasarojus. Visus žemės ūkio darbus kaimiečiai turėjo dirbti bendrai, sutartinai, savarankiškumas ūkininkui buvo beveik neįmanomas. Panaikinus baudžiąvą žmonės pradėjo svarstyti kaip geriau rėžiuose esančią žemę išsidalinti vienkiemiais. Vieni norėjo keltis į vienkiemius, o kiti nelabai. XX a.pr. lietuviškoji spauda rašė: „Čia parapijėlė nedidelė. Ūkininkai gyvena vidutiniai. Tie, kurie išsiskirstė vienkiemiais, pradeda gyventi vis geriau. Tie, kurie gyvena po senovei, sodžiais, tai sunku žiūrėti, kaip jie skursta, kaip patys badauja ir jų gyvuliai. Pamatę savo skurdą, šiomet keletas sodžių susitarę išsiskirstė vienkiemiais. Ekonominiai žmonės pradeda gyventi geriau, bet dvasiniai dar skursta“²². Kitame „Lietuvos ūkininko“ numeryje rašoma: „Suprato jau ir mūsų ūkininkai, kad sodžiui daug sunkiau ir vargingiau yra gyventi negu vienkiemyje. Pradėjo dalintis į vienkiemius. Pirmiausiai išsidalino: Duokiškis, Pročkiai, Kišūnai, Tadauckai ir Viktoriškis. Pirmiausiai pradėjo dalintis stambesnieji ir labiau susipratusieji ūkininkai, bet pastaruoju laiku, prisižiūrėję į savo pirmtakūnus ir pamatę, kad kaimynai daug geriau ir lengviau gyvena vienkiemiuose, pradėjo dalintis ir atsilikėliai – nuskurdėliai. Šiomet išdalino Tytelių sodžių. Be to, yra dar nutarę ir pasirašę Nasvaičiai ir Šeduikiai. Pastarąjį sodžių šiomet sudegino griautinis, taigi ūkininkai susitarė išsiskirstyti, nes trobos vis tiek reikės statyti ar sodžiui, ar vienkiemy. Ypač mūsų ūkininkai bijo dalintis į vienkiemius dėl to, kad reikia trobas kelti. Sako: “Troba – tai ne kepurė“. Darbininkų pas mus stoka. Per rugiapjūtę reikia vyrams mokėti po 2 rublius, o moterims po 1 rublį“²³.

Knygoje „Užpaliai, mūsų svajonių kraštas“ rašoma, kad pirmasis Duokiškio apylinkėje arklinę kuliąmąją įsitaisė A.Šukys. Jo paslaugomis naudojosi daugelis žemdirbių iš aplinkinių kaimų ir net užpaliečiai. Netrukus atsirado motorinės kuliąmosios (Dampės), ją turėjo Mikėnų kaimo gyventojas Gasparas Remeikis, tai jį samdydavo ir Duokiškio apylinkių ūkininkai.²⁴ Kai kurie išradingesni ūkininkai ieškojo galimybių papildomai gauti pajamų: augindavo žąsis ir veždavo jas parduoti į Latviją; supirkdavo kiaules ir varydavo jas į Kamajus bei Panemunėlį. Buvo auginami linai - atsirado linaminės. Užpalių parapijos Galinių kaimo ūkininkas Povilas

²¹ *Rokiškis. Miestas. Kraštas. Žmonės*, V., 1999, p. 167

²² *Lietuvos ūkininkas*, 1912-07-05, Nr. 27, p. 264

²³ *Lietuvos ūkininkas*, 1913-06-06, Nr. 21, p. 262

²⁴ St.Balčiūnas, V.Kuliešienė, *Užpaliai, mūsų svajonių kraštas*, V., 1998, p. 184

Melaikis pasistatė modernią linaminę. Jo patalpose linai išdžiūdavo per vieną parą, turėjo jis ir mynimo mašiną bei du braukimo ratelius. Todėl kai kurie duokiškiečiai naudojo jo paslaugomis. Juozas Indriūnas 1906 m. pirmasis įsitaikė „Alfa Lavai“ firmos pieno separatorių ir sviestui gaminti muštukę. Jis drauge su Gudiškio dvaro valdytoju J.Pajeda pirmieji iš šioje apylinkėje pradėjo vežti sviestą į Daugpilį ir net į Petrapilį. Beje, J.Indriūnas 12 metų išbuvo Jūžintų valsčiaus teisėju (tada Duokiškis priklausė Jūžintų valsčiui).

1906 - 1907 m. Duokiškyje buvo dvi pramoninių prekių krautuvės ir kailių dirbtuvė, įsteigtas kooperatyvas. Periodinėje spaudoje atsirado žinučių apie alkoholio monopolį „Duokiškio miestelis nedidelis kelios krautuvės, o monopolio dar nėra – žmonės jo labai trokšta. Bet miestely yra toks ūkininkas, kuris atveža degtinės iš kitur. Pas jį žmonių visados pilna.“²⁵ Šiomet (1913 m.) daugelis pirko kertamąsias „Massei – harris“ mašinas²⁶.

1905- 1907 m. Rusijos revoliucijos atgarsiai Duokiškio parapijoje

1905 m. revoliucija, prasidėjusi Rusijoje, persimetė į Lietuvą. 1905 m. sausio 9 d. Peterburge buvo sušaudyta taiki eiseną. Žinia apie įvykius Peterburge greitai apskriejo visą imperiją ir sukėlė ne baimę, o pasipiktinimą. Lietuvos žmonės apie kruvinus įvykius sužinojo jau kitos dienos vakare. Šiaulių „Aušros“ muziejaus darbuotojas A.Nezabitauskas rinkdamas prisiminimus apie revoliucijos įvykius rašo, kad <...> revoliuciniai įvykiai aštriai pasireiškę Kamajuose ir Južintuose, pasiekė ir Duokiškį²⁷. VUB archyve yra Duokiškio gyventojos Onos Mažiulienės – Indriūnaitės atpasakotas labai gerai to meto nuotaikas charakterizuojantis epizodas²⁸. „Tomis siaubo dienomis Antanas Vilutis Duokiškyje paskelbęs, kad juodašimčiai Kamajuose pjauną žmones. Išgirdę tokią baisią žinią, visi gyventojai apsiginklavę dalgiais, peiliais ir šakėmis. Duokiškio Gyventojas Ulijonas Aleksiejus, nuėjęs pas Matulionį, kuris turėjęs šautuvą ir kepdavęs pyragus pardavinėjimui. Atvykęs Ulijonas ir sakąs Matulioniui:

-Ką tu senas eisi muštis su juodašimčiais, duok man savo šaudyklę. Gavęs šaudyklę dar pridūręs:

-Iš ryto noriu valgyti, nėra ko prasimanyti. Duok savo pyrago. Matulionis įnešęs visą pyrago kepalą. Suvalgęs tą pyragą Aleksiejus išėjęs į Kamajus. Po to atbėgusi A.Urbanavičienė.

-Vis tiek dabar visus užmuš. Duok bent pyrago užvalgyti. Matulionis drebėdamas, kad jau nebegyvens ir nebegalės išprekiauti įnešęs net du pyrago kepalus iš karto. <...>²⁹

²⁵ Lietuvos ūkininkas, 1912-11-01, Nr. 43., p. 440

²⁶ Lietuvos žinios, 1913-08-01 Nr. 90., p.2

²⁷ VUB rankraščių sk., F 104-213, pav. A. Nezabitauskas, p. 13-55

²⁸ Ten pat

²⁹ Ten pat

I pasaulinio karo metai Duokiškyje

Pirmojo pasaulinio karo metais visų parapijos gyventojų padėtis pablogėjo. Išnagrinėjus bažnytinės Duokiškio parapijos mirčių metrikų knygas aiškiai matosi mirtingumo padidėjimas. 1906 m. mirė 10 žmonių, prasidėjus karui, 1914 m. užfiksuotos 25 mirtys, o 1915 m. net 45.

Okupavę kraštą vokiečiai įvedė savo tvarką. Iš Kamajų atvykdavo žandarai, nurodinėjo kiek sunešti pieno, kiaušinių, sviesto, vilnų, kiek iš balų surinkti „pūkų“. Buvo ir grybų prieveilė. Imdavę visokius: gerus ir šungrybius. Labai trūko druskos. Duokiškio parapijos žmonės eidavo į Rokiškį (apie 30 kilometrų), nešini lašiniais ir slapčia mainydavo į druską. „Kalbama, kad karui prasidėjus visur viskas pabrango. Duokiškyje dėl to nebūtų vargo, tik bloga, kad nebegalima gauti vandens. Pirma žmonės nešdavo vandenį iš klebono šulnio, bet paskui klebonas supyko ant žmonių ir savo šulnį uždarė. Vargšams krautuvininkams ir grytelninkams reikia gabenti vandenį iš ežero, kuris yra už miestelio atstu per varstą. Jeigu jie turėtų arklius, tai būtų niekis, bet to labo jie neturi, todėl prisieina vandenį nešioti, kas labai žmones vargina“.³⁰

Lietuvai paskelbus nepriklausomybę

1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Taryba paskelbė Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo aktą. Žinia buvo džiugiai sutikta ne tik didžiuosiuose Lietuvos miestuose, bet neaplenkė ir provincijos. „Lietuvos ūkininke“ rašoma apie Duokiškio nuotaikas: „Mūsų visuomenės ūpas buvo gana linksmas paskelbus nepriklausomą Lietuvą, bet dabar vis daugiau randasi nusiminimo. Ypač visi nepatenkinti, kam yra atkeliamos vis toliau ir toliau iškilmės, kurias žadėjo būt Vilniuj³¹“.

Karui pasibaigus dar ilgam išliko skurdas ir nepritekliai. Laikraščiai rašė: „Čia mažažemių ir bežemių padėjimas labai sunkus. Kai kurios šeimos gyvena be duonos kąsnelio. Maitinasi kokia putra ir barščiais. Čia norima įkurti „Pašalpos“ draugija. Buvo tam dalykui net susirinkimas padarytas. Ūkininkai siūlė įkurti kokią nors ūkio draugiją, nes, pasak jų, kai būsiąs turtingas ūkininkas, tai tada būsiąs geriau ir vargšam. Bet daugumas aiškino, kad esą vietų, kur ūkininkai turtingiausiai gyveną, bet greta jų kenčią didžiausią skurdą vargšai. Nutarta pritarti

³⁰ Lietuvos ūkininkas, 1914-11-10, Nr. 56, p. 575

³¹ Lietuvos ūkininkas, 1918-06-03, Nr. 33, p. 389

³² Ten pat

kurti „Pašalpos“ draugija³².

Nepriklausomos Lietuvos laikais Duokiškis apsitvarkė. 1919 m. buvo įsteigtas „Laimės“ kooperatyvas, kuris veikė iki 1926 m. Tačiau tais pačiais metais įsteigtas naujas „Ūkininko“ kooperatyvas. 1920 m. Juozas Indriūnas su kitais įsteigė kooperatyvą, vėliau Ūkininkų sąjungos taupmenų kasą, įsteigė pieninę. 1925 m. įkurta Lietuvos ūkininkų sąjungos pieninė, kuri 1927 m. paversta garine, jai pastatytas cementinių plytų namas, 1932 m. pieninei išgręžtas artezinis šulinys.

1925 m. pastatyta 3 komplektų pradžios mokykla, buvo įkurta pašto agentūra, nuo 1938 m. veikė garo malūnas. Buvo 2 krautuvės: monopolis ir ūkininkų prekių parduotuvė, kalvė - mechaninė dirbtuvė, malūnas. Sėkmingai išibėgėjusią Duokiškio ekonominę plėtrą nutraukė prasidėjęs II pasaulinis karas.

Okupacijų metais

Prasidėjus pirmajai sovietinei okupacijai, prasidėjo pirmieji trėmimai. Pagal Antano Sniečkaus 1940 m. patvirtintą „Liaudies priešų likvidacijos planą“, kiekvieną mėnesį buvo areštuojama nuo 250 iki 450 asmenų (liepos mėnesį net 800). Rokiškio krašto gyventojai buvo tremiami buvo į Altajaus kraštą, tik kelios šeimos pateko į Krasnojarsko krašto Novosiolovo rajoną bei Kazachijos Gurjevo rajoną³³. Šie trėmimai palietė ir Duokiškio parapijos kaimus. 1941 m. bolševikai išvežė iš Duokiškio parapijos keturias šeimas, du pavienius asmenis³⁴. Pirmųjų trėmimų metu buvo ištremta Kazio Stasiškio sesuo Kastė Kunčiniene, mokytojo Mato Tylo motina³⁵.

Birželio 22 d. prasidėjo Sovietų Sąjungos – Vokietijos karas. Kaune prasidėjusį antisovietinį sukilimą entuziastingai sutiko ir duokiškiečiai. Apie šiuos įvykius nemažai rašyta sovietinėje Rokiškio rajono spaudoje, tačiau informacija yra tendencinga ir nepatikima. Antrojo pasaulinio karo metais buvo sunaikintas žydiškas Nečiūnų kaimas.

1944 m. prasidėjo antroji sovietinė okupacija, o nuo 1945 m. ir didieji trėmimai. Mažeikiškio kaime gyveno trys pasiturinčių ūkininkų šeimynos – Gražių, Balčiūnų ir Klebonų. Visas tris palietė tremtis. Išlikę Stasės Balčiūnaitės dienoraščiai, kuriuose smulkiai užrašyti prisiminimai apie II sovietinės okupacijos pradžią, tremtį.³⁶

³³ Rokiškis. Miestas. Kraštas. Žmonės, V., 1999., p. 248

³⁴ Panevėžio vyskupo vizitacijos įrašas., 1923 m. Duokiškio filialinės bažnyčios inventoriaus byla, DBA.

³⁵ „Tremtis“, DMA. Medžiagų surinko I. Janukėnienė

³⁶ Visi S.Balčiūnaitės prisiminimai (30 lapų rankraštis) šiuo metu saugomi Utenos A.Šapokos gimnazijos, Adolfo Šapokos atminimo kambaryje.

„Prisimenu, kaip Vaineikių k. E.Pakštienė, važiuodama per Duokiškio miestelį, skardžiu balsu šaukė:

- Ne rusai mus veža - broliai lietuviai...

Mašinų pilni keliai, tik važiuoja tai į vieną, tai į kitą pusę, veždamos žmones prie geležinkelio. Prikimšo, prigrūdo pilnus gyvulinius vagonus žmonių su visais maišais ir marškose surištais daiktais. Kiek šeimų mūsų vagonė važiuojame, neprisimenu, tik žinau, kad žmogus prie žmogaus buvome. Valgėme, kas ką turėjome, dalijomės. Važiavo ir mažų vaikų, gal dvejų - trejų metų. Ir senesnio amžiaus žmonių buvo. Kadangi buvo Marijos mėnuo - gegužis, tai visas vagonas giedodavom giesmes, šv. Marijos litaniją, meldėmės visą kelią važiuodami. Rodos, du sykiu davė kokios tai sriubos ir košės. Ir dusyk per visą kelionę varė į pirtį - po dušais prausėmės. Paskiau iš traukinio persodino mus į gana didelį laivą. Sunku buvo, kol viską susinešėme į triumą. Plaukėm nelabai ilgai. Vienus vienoje vietoje išlaipino, kitus - dar toliau, kur pastatyti kokie tai seni barakai Jenisejaus pakrantėje³⁷.

Tremtyje Balčiūnų šeima gyveno Kokorne, dirbo miškų ūkyje. Laikui bėgant kartu su broliu pasistatė namelį, kuriame gyveno visa šeima. Iš S.Balčiūnaitės prisiminimų galima matyti kokie buvo Duokiškio parapijos žmonių tarpusavio santykiai: „Visiems, o ypač mamai rūpėjo, kaip ten bus su namais. Jos nuomone, jeigu naujakurys, kur gyvena įsitaisęs mūsų klėtyje, neatleis mums gyvenamo kampo, tai reikia prašyti, kad leistų įsitaisyti nors pirtyje, vis savoj sodyboj, o ne prie kitų reikės gyventi. Dienos gražios, pavasaris, reikia gyvenimu rūpintis. Juk pavasario ir viena diena brangi. Įsidedame maisto, brolis pasiėmė pora butelių degtinės ir išvažiavome į Duokiškį. Keleiviniu autobusu atvažiavome tik iki Kalvių stotelės, o iš ten bus gal kokie šeši kilometrai keliu iki Duokiškio. <...> Pasiekėme ir Duokiškio miestelį. Nutarėme pirmiausia eiti į kapines aplankyti a.a. tėvelio ir dėdės kapus. Gale miestelio visai prie kelio malūnas. Na ir pamatė kaimynas, kad mes einame, tuoj priėjo. Pasisveikinome. Pamatė ir kiti pažįstami, suėjo, mes likome viduryje. Su visais pasisveikinę pasakėme, kad einame savųjų kapų aplankyti. Prsakė, kad pėsti neitume į namus, užeitume į malūną, yra toks kambarys žmonėms laukti. Čia buvo ir mūsų naujakurys, kur klėtyje gyvena, taip pat ir artimas kaimynas buvo atvažiavęs. Nuėję į kapines pasimeldėm, apsidairėm, kiek daug naujų kapų, kiek paminklų pristatyta! Grįžtame atgal. Vyrai

³⁷ Autorė savo pasakojimą apie gyvenimą sibire aprašiusi labai smulkiai, suskirsčiusi skyriais. Darbe panaudota tik tos pasakojimo dalys kurios susijusios su Duokiškio parapija.

jau laukia mūsų ateinant. Nusipirkę degtinės, užkandos pasirūpinę. Pasodino mus už stalo. Brolis irgi užstatė degtinės butelį, aš užkandos padėjau. Na ir buvo kalbos visi domėjosi, kada grįžome, kur apsistojome, kaip gyvenome Sibire...Senuko malūnininko pilnos akys ašarų buvo. Pasi-kalbėję, užvalgę nuvažiavome į tėviškę. Nelabai toli gyveno brigadininkas, kartu ėjęs ir zootechniko pareigas. Kadangi mūsų tvartas buvo didelis, su virtuve ir patalpa daržovėms laikyti, čia buvo įkurta kiaulių ferma ir stovėjo dvi karvių grupės. Prie tvarto po tuo pačiu stogu buvo daržinė pašarams. Ėjom pas brigadininką, norėdami sužinoti ar priims į kolūkį, ar duos darbo. Su mielu noru priėmė dirbti. Brolių skyrė vežti kiaulėms pašarus, o mane su kaimyne šerti kiaulių. Pačiom ir gardus valyti reikės. O mūsų namuose gyvenančiai šeimai žadėjo surasti kita butą. Bet ir pats naujakuris nieko prieš nesakė, sutiko greitu laiku išsikelti. Kaip tik buvo tuščia sodyba, nes gyvenęs vienas senukas mirė. Tai ten ir nuėjo gyventi.³⁸

Partizaninis pasipriešinimas Duokiškio krašte 1944-1953 m.

Rokiškio apskrityje partizanų sąjūdis pradėjo formuotis labai anksti. 1944 m. lapkričio mėnesį jau veikė stambūs partizanų junginiai. Mokytojo P.Pakšto vadovaujamas apie 40 partizanų dalinys lapkričio 22 d. Duokiškio miestelyje puolė karinę įgulą; tuo pačiu metu užpultas Juodupės miestelis. Tuo metu galėjo susidaryti įspūdis, kad dar keletas sutelktų sėkmingų puolimų ir okupantas su savo statytiniais pasitrauks iš Rokiškio krašto. Aktyvus gyventojų pasipriešinimas stebino ir siutino čekistus bei vietinius valdžios atstovus, kurie nedrįso net nosies kišti į atokesnes kaimo vietas.³⁹

Duokiškio krašte žymiausi partizanai buvo keturi broliai Kemekliai iš Šarkių kaimo. Pranas Kemeklis – „Tėvas“ gimė 1907 m.⁴⁰. Kai armija „išvaduoja“ pradėjo šaukti jaunimą į kariuomenę, pradėjo organizuoti pasipriešinimo būrį ir jam vadovavo. Būrys įsitraukė į Kušlių

³⁸ Stasės Balčiūnaitės prisiminimai užrašyti jos pačios 1969-06-05 m.

³⁹ Birutės Lapinskaitės-Kairienės asmeninis archyvas

⁴⁰ Ten pat. Aprašyta P.Kemeklio autobiografija

miške veikusią „Gedimino“ rinktinę, kuri vienijo Utenos ir Rokiškio rajone veikusius pasipriešinimo būrių narius. Pasibaigus karui, prasidėjo intensyvus miškų „šukavimas“, partizanai mažomis grupelėmis slapstėsi miške įrengtuose bunkeriuose. Vasara buvo lietinga, todėl beveik visas požemines slėptuves apsėmė. Didžiausių nuostolių rinktinė patyrė 1945 m. liepos mėnesį, kai žuvo keturi štabo pareigūnai. Sunkus buvo partizanų gyvenimas, ypač žiemą. Nuolatiniai pavojai, dažni susidūrimai su sribais retino jų gretas, tačiau „Tėvas“ visuomet būdavo linksmas ir energingas, niekuomet nesiskųsdavo gyvenimu. Nuo 1948 m. jis vadovavo Ažuolo būriui. Tuo pat metu įsikūrė kunigaikščio Margio rinktinė, buvo įkurtas rinktinės štabas. Rintinė sudarė trys kuopos ir septyni būriai. Tuo metu Pranas Kemeklis – „Tėvas“ skiriamas kunigaikščio Margio rinktinės štabo rikiuotės skyriaus viršininku, kartu ėjo ir būrio vado pareigas. 1949 m. birželio mėnesį Remeikių kaime Užpalių valsčiuje įvyko didelis mūšis su NKVD kariuomene. Šeši partizanai iš „Audros“ būrio – „Smūgis“, „Sūkurys“, „Neptūnas“, „Siaubas“, „Tėvas“ ir „Demokratas“ iš Jūžintų valsčiaus - ilgiau nei parą kovojo su NKVD kariuomene, kurią sudarė beveik trys ar keturi šimtai kareivių. Kautynių metu, be „Tėvo“, žuvo dar trys partizanai. Stribai susitiko Kemeklių seserį ir su šypsenomis veiduose išpyškino: „Tavo brolių kaip šunį nudejo“. Žmonės pasakojo, kad „Tėvas“ bandė bėgti, tačiau, matydamas, kad nepavyks išsigelbėti, susisprogdino. Partizanas Jonas Abukauskas ant medžio žievės išpjaustė jo žūties datą.

Juozas Kemeklis – „Rokas“ gimė 1918 m. 1944 m. sutelkė Ažuolo būrį (buvo pavaldus LPS Gedimino štabui, Užpalių vls.). 1945 m., suėmus LPS vadovybę Biliakiemio kaime, štabas buvo panaikintas. Tuomet Užpalių valsčiuje buvo sudarytas LPS Gedimino štabas, kuriam vadovavo LR kariuomenės majoras Vytautas Jasinkevičius – „Kęstutis“. Jam buvo pavaldūs septyni partizanų būriai: Utenos apskrities Užpalių valsčius ir Rokiškio apskrities Kamajų, Jūžintų ir Svėdasų valsčiai. 1946 m. štabas buvo sunaikintas, o partizanai neteko vadų. Jiems buvo pasiūlyta stoti į LLA. (1946 m. rudenį LLA ir LPS susitarė dėl Utenos apskrities partizanų būrių perėjimo į LLA Vytauto apygardą). 1947 metais Ažuolo būrys (jam priklausė Rokas) tampa pavaldus Algimanto apygardai. Čia „Rokas“ susitiko Svėdasų Šaulių būrio vadą Albertą Nakutį – „Viesulą“. Jie glaudžiai bendradarbiavo ir pasiūlė Algimanto apygardos vadovybei sukurti naują rinktinę, kuri apimtų Rokiškio apskritį. Taip 1948 m. sukuriama kunigaikščio Margio rinktinė. Apie tai netrukus sužinojo Rokiškio apskrities MGB skyrius ir informavo MGB ministeriją. Rinktinėi užveda agentūrinę bylą „Rinktiniai“.

1949 07 11 MGB Ministerija raštu Nr. 3/1-1790 informuoja Rokiškio apskrities viršininką: „Iš sučiuptų partizanų dokumentų nustatyta, kad Algimanto apygardos štabo sudėtyje į propagandos ir agitacijos skyriaus viršininko pareigas įvestas Margio rinktinės vadas Juozas Kemeklis – „Rokas“.

Tais pačiais metais suimama rinktinės ryšininkė Danutė Petronytė – „Čigonaitė“ ir jos brolis Antanas Petronis – „Perkūnsargis“. Suėmimų vis daugėja. „Rokas“ palieka bunkerį Vygėlių kaime ir pasitraukia į Drobčiūnų mišką, tačiau 1949 10 27, provokatoriui išdavus Šiaurės – Rytų srities vado bunkerį, į čekistų rankas patenka gyvas partizanas, kuris išduoda Šimonių miške įrengtą slėptuvę (Šarūno bunkerį). Apsupus bunkerį, žuvo visi jame buvę partizanai: vieni – pasidavė, kiti – bandė priešintis. Jame rasta informacija buvo operatyviai panaudota. Jau kitą dieną (lapkričio 2 d.) MGB apsupo Margirio rinktinės štabo bunkerį Drobčiūnų miške. Kariuomenei užblokavus visus išėjimus, partizanai „Ažuolas“, „Tigras“ ir „Rūkas“ bandė prasiveržti, bet čia pat buvo nukauti. Kiti – „Viesulas“, „Eimutis“, „Caras“ ir „Šarūnas“ – susisprogdino. Pavyko pabėgti tik Juozui Kemekliui – „Rokui“. Po šios tragedijos rinktinėje liko trylika partizanų“. Draugams žuvusiems Drobčiūnų bunkeryje atminti „Rokas“ parašė eilėrašį „Broliams septyniems“⁴¹.

J.Kemeklį – „Roką“ išdavė jo kovos draugas B.Kalytis – „Siaubas“. 1951 m. gruodžio 21 dieną Pelenių – Vidžiūnų miške buvo išžudyti paskutiniai partizanai šiame krašte. Čia žuvo Julius Čilinis – „Garsas“, Jurgis Graužinis – „Liepa“, Julius Jakutis – „Slapukas“, Romas Laurinavičius – „Daumantas“, Vanda Laurinavičiūtė – „Žvaigždutė“ ir Juozas Kemeklis – „Rokas“.

Jonas Kemeklis prisimena: „Miške slapsčiausi iki 1945 metų, o 1946 – aisiais stojau (išsiėmė pasą). Susitvarkęs dokumentus, išvažiavau į Kauną. Baigiau vairuotojų kursus, tačiau dirbau šaltkalviu. 1950 metų gegužės mėnesį mane ištrėmė į Intą. 1957 grįžau į Lietuvą. Žodžiais neįmanoma nusakyti to jausmo, kuris apėmė mane vėl išvydus gimtųjų Šarkių laukus.“

Jonas Kemeklis saugo vertingus dokumentus, pasirašytus tuometinio Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro Artūro Paulausko. Jis liudija nekaltumą. Pagal Lietuvos Respublikos 1990 m. gegužės 2 d. įstatymą „Dėl asmenų, represuotų už pasipriešinimą okupaciniams režimams, teisių atstatymo“. Jonas Kemeklis yra nenusikaltęs Lietuvai ir yra atstatomos visos jo teisės“⁴².

Su jauniausiu broliu Petru Kemekliu, teko kalbėtis Vilniuje. Trejus metus jis dirbo KGB archyvuose: surinko visą informaciją – rašytinius dokumentus, fotografijas apie brolius Praną – „Tėvą“ ir Juozą – „Roką“. Surinkta medžiaga ir apie KGB agentus. Tuos, kurie vienaip ar kitaip prisidėjo prie visų Kemeklių šeimos nelaimių. Petras Kemeklis priklausė brolio Juozo – „Roko“ būriui. Buvo suimtas, nuvežtas į Rokiškio MGB skyrių, vėliau išvežtas į Lukiškių kalėjimą, o iš ten į Kazachstano sritį, Kengyro gyvenvietę.“

⁴¹ Žiūrėti priede Nr. 4

⁴² J.Kemeklio asmeninis archyvas.

Sovietmetis Duokiškyje

Nuo 1945 m. Duokiškis buvo apylinkės centras. Duokiškio kolūkis pradėtas kurti 1949 m., baigtas 1951 m. Pradžioje kolūkį sudarė 5 laukininkystės brigados. Vėliau brigados sustambintos ir liko tik dvi. Pastebima dažna kolūkio pirmininkų ir brigadininkų kaita. Vietos gyventojai nenorėdavo vadovauti kolūkiams, todėl vadovai būdavo skiriami nevietiniai. Periodinėje rajoninėje spaudoje dažnai gaudavo kritikos Duokiškio kolūkio valdžia.⁴³ Spaudoje rašoma apie blogai prižiūrimus kolūkio laukus ir arklius, bei techniką, kritikuojamas kolūkio pirmininko ir brigadininkų darbas, netinkamai naudojami pastatai. Pašiepiamos dvi blogai dirbančios kolūkietės.

1963 m. buvo sustambintos Rokiškio rajono apylinkės. Į Kamajų apylinkės sudėtį įjungta Duokiškio, Mickūnų, Verksnionių apylinkės.⁴⁴ Vykstant sovietiniams rinkimams, į Kamajų apylinkės 62 rinkiminę apygardą įėjo: Duokiškio, Nečiūniškių, Minčiūnų, Trunciškių, Gudiškio, Lapienių, Tytelių, Vaineikių, Trakinės, Pročkų, Nečionių, Geisčių, Trumponių, Paunksnių, Teresdvario, Viktorišio, Jurkiškio gyvenamos vietovės Duokiškio kolūkio ribose.⁴⁵ 1963 m. rajoninėje spaudoje „Spalio vėliava“ rašoma: „Duokiškio kolūkio gyvenvietėje jau išsirikiavo 13 naujų gyvenamųjų namų. Įkurtuves atšventė A. Mieliūno ir V. Neniškio šeimos“⁴⁶. Duokiškio gyvenvietė plėtėsi kartu su kitu procesu – melioracija. Pirmiausia buvo numelioruota Minčiūnų kaimo žemė. Vėliau, dažnai pačių gyventojų iniciatyva, numelioruoti kiti kaimai – Trunciškės, Gudiškis, Lapieniai, Viktariškis, Nečiūnai, Nečionys ir t.t. Dalis gyventojų persikėlė į Duokiškį, kiti į miestus. Kolūkis priklausė atsiliekančioms kolūkiams, žmonės mažai uždirbo, todėl dalis jų ieškojo geresnio gyvenimo miestuose, tėvai skatino savo vaikus mokytis, sakydami „kad tik nereikėtų dirbti kolūkyje“. Dėl to jaunimas išvyko iš Duokiškio dirbti ir studijuoti į miestus ir daugelis negrįžo, vėliau pasiimdami ir savo pasenusius tėvus.

Reikia pažymėti, kad aštuntame dešimtmetyje Duokiškio kolūkis ekonomiškai sustiprėjo, buvo pastatytos naujos fermos, grūdų sandėliai, mokyklos ir kontoros pastatai, mokyklos bendrabutis, taip pat naujas kultūros namų pastatas. Veikė medicinos punktas, paštas, taupomoji kasa, biblioteka, parduotuvė, pieno supirkimo punktas. Gyvenvietės gerbūvis aptvarkytas –

⁴³ 1963 m. Spalio vėliavoje rastų straipsnių santruoka

⁴⁴ Sustambintos Rokiškio apylinkės, *Spalio vėliava*, 1963-01-31 Nr. 13, p. 2

⁴⁵ Rinkimų apylinkės, *Spalio vėliava*, 1963-02-02, Nr. 14., p. 3

⁴⁶ Įkurtuvės, *Spalio vėliava*, 1963-02-19, Nr. 21., p. 1

gatvė asfaltuota.

Dabartiniu metu Duokiškyje liko tik pradinė mokykla, paštas, dvi parduotuvės. Pieninė, pradėjusi veikti dar prieš I pasaulinį karą, dabar stūkso išdaužytas langais. Seniai nebedirba malūnas. Sudegė senasis mokyklos pastatas. Sugriuvo fermos, sandėliai ir klojimai.

DVASINIS DUOKIŠKIO PARAPIJOS GYVENIMAS

DUOKIŠKIO BAŽNYČIA

Lietuvoje nuo seno statytos medinės bažnyčios, koplyčios ir varpinės yra reikšminga tautos kultūros paveldo dalis. Tai ne tik nuostabūs architektūros kūriniai, bet ir neįkainojami mūsų protėvių dvasinės kultūros paminklai, artimai susiję su jų buitimi. Visas kaimo žmonių gyvenimas – gimimas, vestuvės, mirtis, kalendorinės šventės ir eiliniai sekmadieniai – buvo susietas su bažnyčia. Medinės bažnyčios buvo statomos bažnytkaimiuose ir miesteliuose. Naują jos pastatą siūlyta statyti ankstesnio vietoje. Sakralinio pastato dydis būdavo apskaičiuojamas taip, kad jame tilptų 2/3 parapijos žmonių⁴⁷ Nuo seno bažnyčia Lietuvoje atliko bendruomenės telkimo funkciją.

Parapijos įkūrimas Duokiškyje

Pirmosios žinios apie Duokiškyje stovėjusią koplyčią yra 1885 m. Varšuvoje išleistame geografinio žinyno IV tome. Rašoma, kad Obelių dekanato, Kamajų katalikiškai parapijai priklauso filija Salose ir Šv. Onos koplyčia Duokiškyje. Kamajų ir Salų bažnyčių pastatymo ir restauravimo metai minimi, o Duokiškio neminima. II to pačio žinyno tome yra Duokiškio aprašymas, kuriame minima ir Duokiškio koplyčia priklausanti katalikiškai Kamajų parapijai.⁴⁸ Broniaus Kviklio knygoje „Lietuvos Bažnyčios“ rašoma, kad Duokiškio žemė iš senų laikų priklausė Kamajų parapijai, kuri Duokiškyje turėjusi savo beneficiją. 1826 m. Kamajų inventoriuje yra aprašyta Duokiškio koplyčia, tačiau jos statymo data nebuvo paminėta. Iš 1826 m. bažnytiniame archyve išlikusio inventoriaus sąrašo matyti, kad visa koplyčia reikalinga didelio remonto, tai rodo seną jos statybą⁴⁹. Telšių (žemaičių) vyskupystės bažnyčių vizitacijų 1869 m. aktų knygoje rašoma, kad „Kamajų parapijinė bažnyčia geros būklės, rūpestingai prižiūrima vietinio prižiūrėtojo. Šiai parapijai taip pat priklauso Salų filialinė bažnyčia, kuri yra puikios būklės ir stogas naujai dengtas. Šitai pačiai bažnyčiai priklausanti Duokiškio koplyčia sutvarkyta kruopščiai ir šiais metais pastatytas naujas gyvenamas namas.“⁵⁰

⁴⁷ A. Jankevičienė, *Lietuvos medinės bažnyčios, koplyčios ir varpinės*, V., 2007, psl 3

⁴⁸ *Slownik geograficzny krolewa polskiego i innych krajow slowianskich*, T 2, p. 263

⁴⁹ panevezys.lcn.lt/dekanatai/rokiskio/duokiskis/

⁵⁰ Kamajų bažnyčios vizitacijos aktas, LCIA f. 669, ap. 3, b. 896, p. 258

XVIII a. pabaigoje ir XIX a. pradžioje Duokiškyje būdavo garsūs šv. Kryžiaus ir šv. Onos atlydai ir su jais susiję prekymečiai. Tada čia jau stovėjo medinė koplytėlė, nežinia kieno ir kada statyta, priklausiusi Kamajų parapijai. Nuolatinio kunigo Duokiškyje nebuvo: 12 kartų per metus pamaldas atlaikydavo Kamajų kunigai. Šv. Kryžiaus atradimo atlydų metu būdavo rengiamos didelės jaučių badynės. Ši įdomi tradicija išnyko prieš I pasaulinį karą. Jaučius badytis suvesdavo ūkininkai, išrinkdami pirmaveršį ir trečiaveršį.

XIX a. antroje pusėje pamaldų Duokiškyje nebebuvo ir kunigai nebelankė Duokiškio. Ištisis 54 metus Duokiškyje nebuvo kunigo, nors pas Žemaičių vyskupą važinėjo net 8 delegacijos⁵¹. Tuo metu statant naują didelę mūrinę bažnyčią Kamajuose klebonui buvo reikalinga duokiškiečių parama, todėl į jų prašymus niekas nekreipė dėmesio. 1902 m. „Ūkininke“ rašoma kodėl taip nutiko: „Tai nemažas kaimas, gale jo yra bažnytėlė, bet jau be kunigo. Seniau čia buvo kunigas, keletas metinių atlydų ir 3 dideli galvijų turgai. Prie bažnytėlės yra geras žemės plotas, per jį ir pražuvo Duokiškis. Vienam kunigui begyvenant Duokišky, užsinorėjo persikelti į laimingesnę srietą ir numirė. Jam iškeliauvus ir vietai dykai riogsant buvo vienas kunigas beatkeliaująs į Duokiškį, bet čia įsimaišė Kamajų prabaščius Gaudešius, jis apsiėmė būt drauge dvejose vietose – Kamajuose ir Duokiškyje. Jis sakė būk duokiškiečiai vargšai ir negalintys išlaikyti kunigo, jiems esą netoli iki Kamajų eiti (15 varstų – gražus artumas!) Jei pasižiūrėsime arčiau tai suprasime, kodėl Gaudešius akis muilino: jam labai pavydu, kad Duokiškio klebonas naudojasi tuo gražiu žemės plotu, kuris bažnyčiai priguli. Gaudešiaus norai išsipildė, nes dvasiška vyresnybė šio dalyko visai nekamantinėjo, o tik tamsiem žmonėm bežiopsant, klypti ir uždare Duokiškio bažnytėlę. Dabar jau tiek metų, kaip duokiškėnai savo bažnytėlę atidavę vargsta. <...>⁵²

Be Kamajų klebono pagalbos patys Duokiškio ūkininkai pagaliau 1904 m. išsiprašė ir 1906 m. gavo kunigą K.Mačionį, paskirtą čia klebonu. Kunigas buvęs duotas su sąlyga, kad būtų panaikinta Duokiškio smuklė ir jeigu bus kur kunigui gyventi. Su gera žinia sugrįžę namo ir entuziazmo pagauti duokiškiečiai tuojau išpjovė nuomininko avižas, iškasė pamatus ir pradėjo klebonijos statybą. Nuomininkui apsiskundus atvykęs Kamajų klebonas jau nieko nebegalėjo pakeisti. Buvo kreiptasi į Baisogalos altaristą kunigą Kazimierą Mačionį, kuris sutiko važiuoti į Duokiškį statyti naujos bažnyčios. Gyventojai susitarė nebegerti ir geriančiuosius drausti, žydų tautybės smuklininkas, keršto sumetimais, sudeginęs dviejų ūkininkų klijimus, bet trečiąjį padegant buvo sugautas, teismo nuteistas ir išsiųstas iš Duokiškio.

Kunigas Kazimieras Mačionis pirmiausiai rūpinosi gauti caro valdžios leidimą bažnyčios statybai ir medžiagoms pirkti. Kadangi tokio leidimo valdžia beveik niekuomet neduodavo, buvo

⁵¹ B.Kviklys, *Lietuvos bažnyčios*, Čikaga, 1984, T. 4, p. 157

⁵² Apie Duokiškio bažnyčios uždarymą. *Ūkininkas*, 1902, Nr. 2, p. 23

sugalvota prašyti leidimo ne naujos bažnyčios statybai, bet kolpyčios remontui. Tačiau kartą į Duokiškį atvyko ispravnikas ir užpuolė kleboną, kodėl jis be leidimo statąs bažnyčią. Kunigas paaiškino, kad tik atliekās remonto darbus ir dar pridėjo: „Jei nori geruoju, tai gausi 25 rb, o jei ne - darbas eis kaip ejęs.“ Rusas paėmęs pinigus ir daugiau nebetrukdeš⁵³. Medžiagoms asmeninį leidimą gavo ūkininkai Matas Pernavas iš Šeduikių kaimo ir Balaišis iš Juodonių kaimo, neva savo vaikų trobesiams statyti. Suvežus medžiagas, viena pusė naujosios, padidintos bažnyčios buvo statoma prie koplyčios didžiųjų durų, tarsi koplyčios prailginimas. Caro valdžios atstovui patikrinus statybą, koplyčios altorius buvo perneštas į naująją dalį, senoji koplyčia nugriauta ir baigta statyti naujoji bažnyčia. Ir senoji ir naujoji bažnyčios buvo kryžminės.

Bažnyčia pastatyta 1906 m. ir pašventinta šventos Onos titulu. Iki I pasaulinio karo varpineje buvo 3 varpai, bet karo metu rusų valdžios išgabenti. Rašytojas Petras Babickas savo rašinyje „SSSR vaizdai“ aprašydamas kelionės po Sovietų Sąjungą įspūdžius, šitaip rašo: „Stotis. Saulėtas peronas vilioja. Iššokstu ir dairaus. Spindi saulej stoties varpas. Na, kas čia dabar - galvoju. Pamačiau tai, ko nesitikėjau. Stoties varpe lietuviškas įrašas. Vos spėjau įsižūrėti – „Duokiškio ... 4 kovo 1910 m.“ ir jau kviečia į vagoną...“⁵⁴ Po Pirmojo pasaulinio karo įsigyti 2 nauji varpai. 1923 m. prie bažnyčios įsikūrė pavasarininkų kuopa. Kunigo K. Turlos rūpesčiu bažnyčia 1938 m. apdengta skarda. Parapija turėjo 13,9 ha žemės (išsirūpino kun. Julius Paliukas). Birutės Lapinskaitės-Kairienės mama pasakojo, kad bažnyčios vidų išdažė ir angeliukus skliautuose nupaišė jau klebonaujant kun. L.Neniškiui 1956 m..

Duokiškio Romos katalikų filialinės bažnyčios aprašymas

Pirmasis Duokiškio RK filialinės bažnyčios inventorius surašytas 1912 metais. Antrą kartą inventoriaus surašymas darytas 1923 m. Daugiau bažnyčios inventorių surašymų nebuvo, prieraišai apie naujas statybas, remontą ar pirkinius buvo daromi prie 1923 m. aprašo.

Vietoje senos medinės koplyčios, ant akmeninio fundamento, ant medinių stulpų pastatyta nauja kryžminė bažnyčia⁵⁵, iš išorės ir iš vidaus apkalta lentomis. Pašventinta 1906 m. kun. K.Mačionio šv. Onos vardu⁵⁶. Naujoji bažnyčia 14 sieksnių ilgo ir 4 sieksnių pločio. Bažnyčia apdengta malksnų stogu, bokštas apdengtas cinkuota skarda. Bažnyčia turi ketverias duris, pagrindinės – dvivėrės, likusios vienvėrės, visos vienvėrės su spynomis ir atitinkamais apkaustais, dvivėrės uždaromos iš vidaus geležiniais kabliais. Bažnyčioje 14 langų ir vienas virš

⁵³ B.Kviklys, *Lietuvos bažnyčios*, Čikaga 1984, T. 4, p. 157

⁵⁴ *Židinys*, Nr. 3. 1938, p. 10

⁵⁵ Duokiškio filialinės bažnyčios inventoriaus byla, LCVIA, F. 669, ap. 2, b. 654, p. 1

⁵⁶ Ten pat

⁵⁷ Ten pat

pagrindinių durų⁵⁷. 1923 m. apraše rašoma: Bažnyčia kryžmai pastatyta, neturinti savyje jokio stiliaus žymės. Ant bažnyčios stogo yra keturi geležiniai kryžiai.

Šalia įėjimo į bažnyčią pastatyta varpinė ant akmeninio fundamento, ant medinių stulpų iš visų pusių apkalta lentomis. Iš vienos pusės dvivėrės durys. Bokštas 7-8 sieksnių aukščio, stogas malksnų. Ant varpinyčios stogo geležinis kryžius. Prie varpų lipama mediniais laiptas. Varpų trys, kurie svėrė 28 pūdus ir 30 svarų. Jie dar negražinti rusų. Iš bažnyčios šiaurės vakarų pusės ant akmeninio fundamento pastatytas sandėlis bažnytiniam daiktams. Sandėlis su dvivėrėmis apkaustytomis durimis, su spynomis, su dviem langais, ilgis 5 sieksniai, plotis 2,2 sieksniai⁵⁸. Taip pat aprašomi šventorius, kapai, lavoninė.

„Bažnyčioje altorių yra trys. Iš abiejų pagrindinio altoriaus „presbiterium“ pusių yra du mažieji, kurie yra išdažyti, atbrailos marmuro ir iš dešinės pusės praėjimo ir iš kairės pusės. Didžiausias altorius renesanso stiliuje iš pušies medžio, papuoštas kolonėlėmis ir drožiniais. Vietomis paauksintas. Pagrindiniame altoriuje patalpintas langas Šv. Onos, o už jos giliau prisikėlimas Išlaisvintojo ant tamsiai raudono fono. Kairėje altoriaus pusėje Šv. Martyno vyskupo paveikslas, o dešinėje pusėje Šv. Dievo motinos mergelės Marijos paveikslas. Pagrindiniame altoriuje yra sidabro kryžius su Nukryžiuotuoju ir kanoninės lentelės. Skliautas vaizdingas, iškaltas lentomis. Grindys taip pat iškaltos lentomis. Sienos iš lauko išdažytos geltona spalva, iš vidaus gi nedažytos. Prieš bažnyčios pagrindinį įėjimą iš abiejų pusių yra geležiniai indai „ad aquam benedictam“ virš jų yra mediniai kryžiai su nukryžiuotaisiais. Viduje iš kiekvienos pusės po šešias eiles, po du naujus ažuolinius suolus ir po vieną iš kiekvienos altoriaus pusės“⁵⁹.

Bažnyčiai buvo nupirkta viskas kas reikalinga įvairios paskirties mišių apeigoms atlikti. Inventoriaus apraše išvardintame judamosios bažnyčios daiktų sąrašė brangiausias relikvijorius, kainavęs 15 000 auksinių. Brangi monstrancija už 9500 auksinių.⁶⁰

Pažymėta, kad bažnyčia 1912 m. Draudimo nuo ugnies draugijoje apdrausta 4700 rub, varpinė apdrausta 300 rub. Šiame apraše yra išvardintas bažnyčios cirkulas. Jame nurodyti kaimų pavadinimai, vyrų ir moterų skaičius ir kiekvieno kaimo atstumas kilometrais iki bažnyčios. Iš aprašymo matyti, kad Duokiškio parapijai priklausė 35 kaimai ir vienkiemiai bei vienas dvaras. Taip pat nurodoma, kad prie bažnyčios yra vienas dvasiškis kun. A.Keraitis, jo alga 1000 auksinių į metus. Bažnyčios tarnai: vargonininkas, zakrastijonas ir špitolnikas, kurie išlaikomi iš skiriamos algos ir kalendrų.

„Gimtajame Rokiškyje“ rašoma, kad pastačius bažnyčią J. Garalevičius įtaisė iš

⁵⁸ Duokiškio bažnyčios inventoriaus byla, LCVIA, F. 669, ap. 2, b. 654, p. 2, 3

⁵⁹ Ten pat.

kalėdojimo metu surinktų lėšų naujus vargonus. Anot P.Blaževičiaus, visur pabrėžiama, kad vargonai padaryti kokybiški, nepaisant to, kad skambesys nepasižymi kokiais nors ypatumais⁶¹.

Dabartiniu metu bažnyčios vidus mažai pakitęs. Lubos dažytos melsva spalva, sietynų vietos išpieštos tulpių ornamentais. Virš pagrindinio altoriaus nupiešti piemenėliai ganantys avis. Sienos išdažytos žalsva spalva, puoštos paprastais liaudiškais ornamentais.

Centrinis altorius pakankamai puošnus, viduryje šv. Onos paveikslas. Pagrindinio altoriaus dešinėje pusėje stovi šv. mergelės Marijos skulptūra, o iš kairės altoriaus pusės, šv. Jėzaus širdies skulptūra. Priekinę sieną puošia du paveikslai vaizduojantys apaštalus.

Dešinėje bažnyčios pusėje įrengtas mažasis šv. Martyno vyskupo altorėlis. Altorėlio centre vyskupo paveikslas, o iš šonų pastatytos šv. Jono Bosko ir šv. Pranciškaus statulos. Kairėje bažnyčios pusėje įrengtas šv. Mergelės Marijos altorėlis. Jį puošia šv. Marijos paveikslas, šv. Juozapo ir šv. Aloizo statulėlės. Ant sienų sukabinti paveikslai vaizduojantys Kristaus kančios kelią. Viso 14 paveikslų (duokiškiočiai šiuos paveikslus vadina stacijomis). Bažnyčios gale didelis šv. Secilijos paveikslas.

Tikrieji paveikslų ir skulptūrų autoriai nežinomi. Kunigas L.Neninškis atnaujinti bažnyčios vidų pasamdė dailininką, kuris ne tik sienas išdažė, bet ir restauravo paveikslus. Išlikę tik dailininko inicialai „S.K. Galaliai“. (Galaliai tai kaimas Užpalių parapijoje netoli Utenos).

Bažnyčioje anksčiau buvo 11 suolų (lopkų), ir kėdės. Dabar kėdžių nebėra, vietoje jų pastatyta po 6 eiles suolų. Nuolatiniam naudojimui įsigytos dvi naujos vėliavos, viena su šv. Marijos atvaizdu, kita su Kristaus. Vėliavos išsiuvinėtos šilkiniais siūlais. 2006 m. ruošiantis bažnyčios šimto metų jubiliejų parapijiečiai išdažė bažnyčios grindis ir bažnyčios išorę⁶².

2005 m. Duokiškio bažnyčia, varpinė ir sandėlis įtraukri į Lietuvos valstybės saugomų objektų sąrašą, o 2007 m. kultūros ministro įsakymu paženklinti, kaip valstybės saugomi objektai.

Duokiškyje dirbę kunigai

Susipažinus su LCVIA bažnytinių metrikų knygų įrašais, kuriose savo pavardę įrašydavo apeigas atlikę kunigai ir Duokiškio bažnyčios archyvo medžiaga, kurioje yra vyskupų vizitacijų įrašai iki 1943 m., bei Duokiškio muziejuje saugoma byla „Duokiškio bažnyčia“, galima teigti, kad Duokiškyje nuo parapijos įkūrimo iki dabar dirbo šie kunigai.

1. Kazimieras Mačionis (1906 – 1911 m.)
2. Jurgis Zubžickis (1911 m – 1912 02 12 d. mirė Duokiškyje.)

⁶⁰ Žr. priede Nr. 2

⁶¹ www.Lietuvosvargonupaveldas.lt, Lietuvos vargonų meistrai

3. Kamajų klebonas Velžisovas (1912 m.)
4. Kuprevičius (1912 04 m. – 1921 m.)
5. Antanas Keraitis (1921 – 1922 m.)
6. Julijonas Paliukas (1923 -1933 m.)
7. K. Turla (1933 - 1938 m.)
8. Jonas Matulis (1941 – 1947 m.)
9. Mykolas Mikeliūnas (1947 - 1951 m.)
10. Lionginas Neniškis (1952 – 1990 m.)
11. Raimondas Kazlauskas

Duokiškiečiai nuo pat parapijos įkūrimo kunigo profesiją laikydavo pačia garbingiausia - kiekvienam ūkininkui ir grytelninkui buvo didžiausia garbė priimti savo namuose kunigą. Reikšmingiausią darbą parapijoje atliko kun. K.Mačionis ir nusipelnė parapijiečių dėkingumą už bažnyčios pastatymą. Kun. Kuprevičius kunigavo sudėtingu istoriniu laikotarpiu, todėl to meto periodinėje spaudoje buvo dažnai kritikuojamas. <...>„Susipratimas seniau čia buvo gan silpnas. Tada klebonas buvo dideliu ponu. Klebono žodžiai buvo šventi. Ką jis norėjo, tą, darė. Liepdavo eit į kleboniją darbų dirbtų, žmonės eidavo, kaip vergijos laikuose. Vyrai eidavo malkų kapot, moterys daržų ravėti ir t.t. <...>“ 1918 m. spaudoje rašoma “<...> Kunigui laikyti visi parapijonys nutarė duoti tam tikrą ordinariją arba išnuomoti folivarką, kuris yra čia pat Duokiškyje, bet priklauso Kamajų bažnyčiai. Visą laiką buvo nuomojamas Kamajų klebono folivarkas ir jokių duoklių nereikėjo duoti, tik reikėjo mokėti nuomą. Šis Duokiškio klebonas ir tiek karo metu pametė žemę dirbęs. Dabar iš žmonių jis ima tam tikrą ordinariją šienų, šiaudais ir tik savo keliu jis išsirenka nuomą pinigais už folivarką. Dauguma parapijonių tokio pasielgimo negali suprasti, bet klebono bijosi klausti, kad paaiškintų tą dalyką“⁶³ Kitame „Darbo balso“ numeryje rašoma: “Susirinkime Spalių 27 d. kunigas buvo pasakęs, kad vienas špitolės kambarys būsiąs užleistas mokyklai be atlyginimo, bet paskui reikalavo, kad mokyklos komitetas sudėtų langus“. „Dar neseniai, nebus nė metų, kaip bažnyčioj giedodavo choras. Bet dabar garglena keli senukai, kurių giedojimo klausant juokas tik ima. Klebonas tuomi visai nesirūpina, vargonininkas ir ne ką veikia ir taip mes nebeturim choro, nes patys nebesirūpinam.“⁶⁴

Apie kun. Antaną Keraitį vyskupas Pranciškus Karevičius 1922 m. gruodžio 26 d. vizitacijos Duokiškio bažnyčioje akte rašo: „pavakary atvykau į Duokiškį. Bažnyčią ir kleboniją radau švarioje tvarkoje. Veikia B. P. Taryba. Pajamų išlaidų sąskaita tvarkoma gerai. Klebonui ir Tarybai tardamas už jų triūsą „ačiū“ 27 d. atsisveikinau iš Duokiškio“. Taip pat vyskupas giria

⁶² Pasakojo zakrastijonas P.Vygėlis, gyvenantis ir jau 50 m. dirbantis bažnyčioje. Užrašė M.Kairytė 2008-05-03

⁶³ Duokiškis dviguba vilna, *Darbo balsas*, 1918 -10- 24 nr. 41, p. 14

⁶⁴ B.Kviklys, *Lietuvos bažnyčios*, Čikaga, 1984, T. 4, p. 158

kunigą, kad šis užveisė sodą, prisodino obelaičių, vyšnių. Pastatė ledainę.

Kunigas Julijonas Paliukas visų buvo didžiai gerbiamas už tai, kad spaudos draudimo metais buvo draudžiamos spaudois platintojas. 1927 m. vizitacijos akte vyskupas rašo, kad duokiškėnai iškilmingai sutiko atvykstantį vyskupą dviratininkai ir raiteliai prie parapijos ribų su Popiežiaus ir kitokiomis vėliavomis. Giriamas kun. J.Paliukas, kad išdažė bažnyčią aliejiniiais dažais. Vyskupas džiaugėsi Duokiškyje veikusių draugijų veikla, kurie giedodami Tautos himną palydėjo jį išvykstantį iki parapijos ribų.

Apie kun. J.Matulį yra nemažai žinių. Pirmiausia Duokiškio parapijos vizitacijoje vyskupas rašo: „1943 m. gegužės 30 – 31 d. kanoniškai lankiau Duokiškio bažnyčią. Ant parapijos ribos sutiko raiteliai ir dviratininkai, kurie lydėjo lig Duokiškio bažnytkaimio. Pravažiuojant pasveikino nuo Kišūnų pradžios mokyklos mokinių, kurie gražiai špalieriais buvo išsirikiavę prie bromo su šūkiu „Ganytojau, laimink mūsų darbus!“ Duokiškyje pirmieji sutiko pradžios mokyklos mokiniai, sveikino mokytojas M.Tylas, nuo Angelaičių Butkytė. Jaunimas savo brome įrašė šūkį „Uždek mumyse Dievo sukurtą jauną dvasią!“ Pasveikino nuo jaunimo Barzdonaite ir Tumas. Prie bažnytinio bromo laukė dvasininkija ir bažn. procesija. Visų lydymas įėjau į vainikais išpuoštą bažnyčią. Vietos klebonas kun. J.Matulis raportu pranešė apie Duokiškio parapijos materialinę ir religinę būklę. Duokiškio parapijai priklauso 2182 parapijiečiai, daugumoje vidutiniai ūkininkai, geri katalikai, pamaldūs, kiekvienas kaimas daręs bendrus mirusiųjų paminėjimus egzekvijomis, bendrai atlieką gegužines ir rožančines pamaldas, klausą sekmadieniais pamokslų, dosnūs bažnyčios reikalams. Bet pasitaiką ir apsileidimų, nors ir ateina į bažnyčią, bet nesimeldžia iš maldaknygių, rečiau einą Šv. Sakramentų, tėvai nemoką namie vaikų poterių, jaunimas mėgstą vakaruškauti, šokti modernius šokius, žmonės mėgstą gerti. Prieš komunistų varomą antireliginę propagandą buvę atsparūs. Prie jų buvę prisiplakę vos keli asmenys, daugumoje atėjūnai. Apžiūrėjau bažnyčią. Palaikoma švariai, zakrastija pakankamai aprūpinta liturginiais rūbais ir indais. Mažėlius apklausinėjau poterių. Vaikus apdalinau savo ganytojiškais raštais“. Parapijiečiams sudėjus aukų, jo kunigavimo metais šventorius buvo aptvertas akmens mūro tvora.⁶⁴ Sovietinėje periodikoje kunigas nušviečiamas kaip piktadarys, prisidėję prie baltaraiščių įvykdyto nusikaltimo Mikniūnų miške, už tai buvo ištremtas į Sibirą. Antano Lapinsko ir kitų žmonių prisiminimuose jis išliko šviesus žmogus.

Daugiausiai prisimenamas kun. Lionginas Neniškis, nes ilgiausiai kunigavo Duokiškyje ir buvo visų mylimas. Kunigas gimė 1915 07 17 m. Salų parapijoje, Šetekšnos dvaro kumečių šeimoje. Užaugo tos pačios parapijos Uzlių kaime, kur tėvai buvo įsigiję keletą hektarų žemės. Būsimasis kunigas iki 19 metų amžiaus tarnavo pas ūkininkus. Privačiai pasiruošęs, išlaikė

⁶⁴ *Lietuvos žinios*, Nr. 90, 1913-08-01, p.2

⁶⁵ B.Kviklys, *Lietuvos bažnyčios*, Čikaga 1984, T. 4, p. 158

egzaminus iš penkių vidurinės mokyklos klasių ir įstojo į Telšių kunigų seminariją, kur baigė 6—tąją klasę. Kai visos Lietuvos kunigų seminarijos buvo sujungtos į vieną, klierikas Neniškis 1940 m. persikėlė į Kauno tarpdiecezinę kunigų seminariją. Kunigu išventintas 1946 m. balandžio 16 d. 1952 m. paskirtas Duokiškio parapijos klebonu. Tai buvo paskutinioji jo ilgo ir sėkmingo darbo vieta. Kun. Lionginas Neniškis mirė 1990 09 16 m. Palaidotas Duokiškio bažnyčios šventoriuje.⁶⁶ Nelengvas kunigo darbas buvo parapijoje, nes ir visai Lietuvos bažnyčiai buvo nelengvi okupacijos metai: visas turtas, pastatai buvo nacionalizuota, nuolatinė kontrolė, sprendimai, nurodymai. Nurodymus siuntė Religinių kultūrų reikalų tarybos prie TSRS Ministrų Tarybos įgaliotinis, bei Rokiškio raj. darbo žmonių deputatų tarybos vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas. Buvo nurodoma, kad atlydų metu gali pasikviesti ne daugiau kaip du kaimyninių bažnyčių kulto tarnus. Dažnai kunigas buvo baramas už tai, kad darbo dienomis vedė rekolekcijas, gavo ne vieną pastabą, kad nesilaiko duotų nurodymų.⁶⁷ Tačiau net ir tokiomis sąlygomis kunigas mokėjo sutelkti bendruomenę. Atkūrus nepriklausomybę bažnyčioms niekas nebenurodinėjo, tačiau kunigui dirbti jau nebeleido sveikata.

Po Liongino Neniškio mirties kunigo parapija nebeturi, dvasinius patarnavimus teikia Kamajų kunigas Raimondas Kazlauskas. Dabar Duokiškio Šv. Onos parapija priklauso Panevėžio vyskupijai, Rokiškio dekanatui. 2006 metais atšventė 100 metų jubiliejų.

Duokiškio parapijos kapinės

Duokiškio krašto žmonės buvo laidojami Paunksnių ir Nečionių kaimo kapinaitėse. Nuo kada tiksliai, niekas nebeprisimena; išlikę tik nepalieti žemės lopinėliai vidury laukų. XX a. dar laidota Vaineikių, Minčiūnų ir Lapienių kaimo kapinėse. Duokiškyje kapines įkūrė Romos katalikų religinė bendruomenė. Pastačius koplyčią, prie koplyčios buvo pradėta laidoti. Laidoti Duokiškio ir aplinkinių kaimų gyventojai. Bendrą kapinių tvarką prižiūrėjo klebonas ir vietos gyventojai. Kapai išsidėstę dviem eilėm pagal tvorą. Antkapiai gaminti iš akmens, cemento, granito. Daugiausiai kryžiai. Iki 1904 m. įrašų nėra arba jie neįskaitomi. Kapinėse palaidotas „Aušros“ bendradarbis Jurgis Zubrickas. Taip pat palaidotas Napalys Dobkevičius, Sorbonos universiteto profesoriaus Kajetono Dobkevičiaus tėvas. Paskutinis šventoriaus kapinėse palaidotas kunigas Leonginas Neniškis.

Nuo XVI a. vidurio įkurtos senosios Duokiškio kapinės⁶⁸. Kapinės yra Duokiškio kaimo aukštumoje, 200 metrų iki bažnyčios. Iki 1906 m. tai buvo Duokiškio kaimo kapinės. Įkūrus

⁶⁶ Kun. L.Neniškis, *Lietuvos katalikų kalendorius žinynas*, V., 1991, p. 156. Taip pat apie kunigą L.Neniškį daug pasakojo Duokiškio bažnyčios zakrastijonas P.Vygėlis. Užrašė M.Kairytė 2008-05-06

⁶⁷ Duokiškio bažnyčia, DMA. Surinko I.Janukėnienė.

parapiją ir pastačius bažnyčią, kapinėmis naudojosi visos parapijos gyventojai. Per kapinių vidurį eina kelias. Kapinės apsodintos medžiais, tvoros aplink kapines nėra. Paskutinė čia palaidota Duokiškio kaimo gyventoja Bronė Juškienė. Nuo 1933 m. mirusieji laidojami naujosiose kapinėse. Naujosios kapinės apželdintos eglėmis, liepomis, drebulėmis, dekoratyviniais medeliais. Kapinės neaptvertos, jas juosia dirbtinis griovys. Kapai išdėstyti netaisyklingai. Antkapiniai paminklai daugiausiai iš cemento ir medžio. Kapinėse palaidotas istorikas, kraštotyrininkas Kazimieras Paunksnis.

Katalikiškos ir pasaulietinės organizacijos

Duokiškio parapijoje veikė įvairios katalikiškos organizacijos ir draugijos: Lietuvos katalikų moterų draugija, „Pavasario“ federacijos kuopa. Tretininkų kongregacija, „Gyvojo rožančiaus“ draugija, vaikų katalikiška organizacija „Angelaičiai“ ir „Jaunalietuviai“. Veikliausia buvo Lietuvos katalikų moterų draugija. Rengė spektaklius, kursus šeiminkėms. „Pavasario“ federacijos kuopa savo veikla buvo artima Lietuvos katalikų moterų draugijai. Pagrindinis pavasarininkų tikslas - skiepyti tarp jaunimo krikščionišką moralę. Skatino jaunimą skaityti katalikišką spaudą, rengė vakarus, gegužines, sportines varžybas. Turtingesnių ūkininkų dukros turėjo pavasarininkės uniformą – mėlyną suknutę su balta apykakle. Pavasarininkams vadovavo parapijos klebonas. Klebonas vadovavo ir katalikų vaikų organizacijai – angelaičiams. Angelaičiai dalyvaudavo šventinėse procesijose, savo programėlėmis pajvairindavo kalėdinius vakarus. Tretininkės savo aukomis prisidėdavo prie bažnyčios turtinimo⁶⁹.

Šaulių organizacija Rokiškyje buvo įsteigta 1919 m. organizacijai nusipelnė: V.Vienožinskis, dr.A.Jurgelionis, J.Jurgelionis⁷⁰ J.Jurgelionis įsteigė Šaulių organizaciją ir Duokiškyje. Visą laiką buvo aktyvus šios organizacijos narys. Šalių organizacijai Duokiškyje vadovavo Matas Tylas. Rengė gegužines, sportines varžybas, ekskursijas po Lietuvą⁷¹.

Pranas Indriūnas savo prisiminimuose rašo, kad Tautininkų organizacijos Duokiškyje nebuvo. O tik pavieniai jos nariai. Ten pat yra minima, kad Duokiškyje egzistavo ir priešingos ideologinės krypties apraiškos. Mokytoja Dalybogaitė priklausė pagrindinei komjaunimo organizacijai, Antanas Šutas buvo LKP narys. Mokytojas Vajaga savo prisiminimuose teigia, kad mokytojas A.Trumpickas ir K.Kiela buvo socialdemokratinių pažiūrų⁷².

Sovietinės okupacijos metais visų organizacijų veikla buvo užgniaužta. Atkūrus nepriklausomybę vėl susidarė sąlygos atgaivinti ir tęsti praeityje pradėtą veiklą, tačiau neliko

⁶⁸ Duokiškio bažnyčia, DMA. Surinko I. Janukėnienė

⁶⁹ Organizacijos Duokiškyje, DMA. Surinko I. Janukėnienė

⁷⁰ A.Liekis, *Lietuvos šalių sąjungos istorija*, V., 1992, p. 203

⁷¹ Organizacijos Duokiškyje, DMA. Surinko I. Janukėnienė

entuziastų. Dabartiniu metu veikia tik „Gyvojo rožančiaus“ brolija⁷³.

Parapijos bažnytinės šventės

Peržvelgus spausdintus, rankraštinius tekstus, žinias papildžius žodiniiais pasakojimais, matyti, kad atlaidų metas Aukštaitijos žmonių atsiminimuose siejasi su šiltuoju šviesiuoju metų laiku. Tai metas nuo Jurginių (šventojo Jurgio diena balandžio 23) iki šventojo Mykolo (rugsėjo 29 d.). Kadais žemdirbiams tai yra buvę, ypač Jurginės, svarbūs metinių darbymečių ir viešojo, socialinio bendravimo atskaitos taškai. Tą liudytų netgi patarlės: „šventas Jurgis žemę atrakina“, „Nuo švento Jurgio Dievas daržinę atidaro“, „Jurginės atlaidai buvo. Žmonės meldės, o sugrįžę uliojo“. Tą dieną arklių neliesdavo, sakydavo: „Jūs švenčiat, ir gyvulių nelieskit“.

Duokiškiečiai bažnytinės šventes pradėdavo švęsti nuo gegužės mėnesio vakarinių pamaldų, vadinamųjų „majavų“. Duokiškio miestelio gyventojai vakarinėms pamaldoms rinkdavosi į bažnyčią. Kitų kaimų gyventojai susirinkdavo prie švč. Dievo Motinos Mergelės Marijos paveikslo, gėlėmis apkaišyto, raštuotais audiniais nuklotose seklyčiose, klėtyse ar dabar specialiai įrengtose bendruomenių salėse. Tokios „majavos“ kiekvienais metais, neišskiriant ir sovietmečio iki pat aštunto dešimtmečio, buvo rengiamos Lapienių kaime. Ir šiandien daugelis žmonių prisimena tas „majavas“, maldas, o po pamaldų jaunimui dar būdavo leidžiama ir pasilinksinti. Genovaitė Lapinskaitė - Krasauskienė, gimusi Lapienių kaime, dabar gyvenanti Zarasuose, taip pat prisimena gegužines pamaldas Barboros Dulkienės namuose, vadinamoje seklyčioje, kurioje buvo įrengtas altorius, suolai atsisėdimui. Kaimynai rinkdavosi po namų ruošos darbų apie 21 val. Sodybos skambalas kviesdavo kaimą vakarinėms pamaldoms. Iš maldaknygės buvo skaitomos gegužinės pamaldos. Jas skaitydavo Tautvilė Stasiškytė arba Genovaitė Lapinskaitė. Giedodavo giesmę „Marija Marija“ bei Marijos litaniją⁷⁴.

Tokias „majavas“ buvo įsirengę Nečiūnų kaimo, Tytelių kaimo gyventojai. Labiausiai mėgiami žmonių buvo atlaidai vadinami „kermošiais“. Kiekviena bažnyčia paprastai turi po keletą atlaidų, tačiau svarbiausieji iš jų, lydimi ypatingų iškilnių bei prekymečio, labai dažnai sutampantys su bažnyčios titulu, dažniausiai taikomi į šiltąjį metų laiką tarp vėlyvo pavasario ir ankstyvo rudens. Švenčiausiosios Trejybės vardu pavadinta Užpalių bažnyčia, tuo pačiu ir jai priklausanti parapija, galėjo didžiuotis, pirmoji iš kaimynų atverdama vasaros vartus. Šitų atlaidų laukdavo ir duokiškiečiai. Kas važiuoti arkliais, o kas ir pėsti į Užpalius traukdavo. Visi

⁷² P. Indriūno prisiminimai, DMA.

⁷³ Pasakojo I.Janukėnienė, užrašė M. Kairytė 2009-02-05

keliaujantys nešdavosi po indą, kad grįžant parsineštų švento vandens iš Krokulės šaltinio, garsėjančio gydomosiomis galiomis. Kamajuose lankydamo šv. Antano atlaidus, Jūžintuose - šv. Jono, taip pat duokiškiečiai lankydamo Svėdasų šv. Petro atlaidus, kai kurie pasiekdavo Dusetas švęsti Petrinių⁷⁵.

Aukštaitiškas atlaidų šventės modelis išryškina tris jos sudėtines dalis: 1) bažnytinės liturginės apeigos; 2) jas lydinti prekyba ir viešasis bendravimas, vadinamasis kermošius; 3) giminių ir bičiulių subuvimai, viešėjimai kone visose parapijos gyvenviečių sodybose, vadinamieji „pakermošiai“⁷⁶.

Duokiškio parapijoje svarbiausi šv. Onos atlaidai. Kadangi atlaidai iš tiesų yra metinis, neeilinis įvykis, tai, artėjant šventei, parapijos gyventojai tvarkė sodybas, kapines, kadangi jas vertins suvažiuojančių kviestinių svečių arba pakeleivingų prašalaičių žvilgsniai. Be abejo, centrinis dėmesio objektas yra bažnyčia, todėl vyrai tvarkė šventorių, o moterys puošė bažnyčią, pynė ažuolo vainikus, altorius puošė gėlėmis, dažniausiai baltomis. Tvarkė bažnyčios patarnautojų ir procesijų dalyvių drabužius, vėliavas, altoričius bei kitus ženklus, ruošė gėlių krepšelius barstytojoms. Dalyvauti procesijoje anuo metu buvo didelė garbė. Procesijoje visos merginos norėjo nešti pagalvėlę, ant kurios guli „šventenybė“, taip pat nešti vėliavos kaspiną. Buvo nešamos dvi mažos bažnytinės vėliavos ir dvi didelės. Kaspiną reikia laikyti stipriai, įkišus pirštus į gale įtaisytą žiedelį, nes vėjas gali išplėsti. Prie didelių vėliavų buvo po keturis kaspinus, kuriuos nešdavo mergaitės, dažniausiai pasipuošusios baltomis suknelėmis. Mažos mergaitės, aptaisytos baltomis suknelėmis, barstydavo gėles. Turtingesnių šeimų moterys ir merginos, dalyvaujančios procesijose arba giedančios bažnyčios chore, turėjo pasisiūdinusios tautinius kostiumus. Vėliavas ir baldakimą nešdavo vyrai. Procesijos metu kryžių nešdavo garbingas parapijos vyras. Baldakimą nešė keturi vyrai. Altoriuką – keturios merginos, dažniausiai pasipuošusios tautiniais drabužiais.⁷⁷

Stefanija Paunksnytė Makuškienė prisimena, kad nepriklausomos Lietuvos laikais į šv. Onos atlaidus suvažiuodavo arkliais. Kiti sueidavo pėsti. Moterys iki miestelio dažniausiai ateidavo basos. Po pamaldų tie, pas kuriuos negalėdavo vykti svečiai, vaišindavosi vietoje: pasitiesdavo drobulę ant jos dėdavo pyrago, sviesto, sūrio, skilandžio. Vyrai gerdavo pusbankiuką. Girtų mažai būdavo, nes degtinė buvo brangi. Kolūkių laikais, dažniausiai gerdavo naminę degtinę. Tie pas kuriuos atvykdavo svečių, važiuodavo į namus. Vaišindavosi saikingai.

Dvidešimtojo amžiaus pirmojoje pusėje Duokiškyje, kaip ir kitur Lietuvoje, aktyviai reiškėsi jau minėtos katalikiškos ir pasaulietinės organizacijos, kurioms atlaidai, tarp kita ko,

⁷⁴ Pasakojo G.Lapinskaitė-Krasauskienė. Užrašė M. Kairytė 2009-04-15

⁷⁵ Pasakojo I.Janukėnienė, užrašė M. Kairytė 2008-08-10

⁷⁶ G. Kadžytė, *Sietuvos. Rytų Aukštaitijos kultūros bei istorijos žurnalas*, 2007-1. Psl. 22

⁷⁷ Pasakojo E.Gildutienė. Užrašė M.Kairytė 2009-04-15

buvo proga pademonstruoti tiek savo idėjines nuostatas, tiek gražias uniformas, vėliavas bei kitą atributiką. Suskambinus varpams, į bažnyčią žygiuodavo pasitempę, uniformuoti Šauliai, kukliu, tačiau savitai ordino svarbą pabrėžiančiu drabužiu dėvintys Tretininkai, baltą angelaičių vėliavą nešdavo mergaitės tautiniais kostiumėliais. Pavasarininkų vėliavos nešėjos būdavo apsirengusios tamsiai mėlyna pavasarininkų uniforma ir t.t. Tokie jie yra muziejinėse nuotraukose bei išsaugotuose šeimyniniuose albumuose. Žmonėms atlaidai yra puiki proga pasipuošti, kad galėtų nustebinti kitus, pasididžiuoti patys. Kada ne kada, tačiau prieš atlaidus ištraukiami pravėdinti gražiausi išėginiai vyresniųjų drabužiai, būtinai siūdinami nauji drabužiai jaunimui, ypač mergaujančioms dukroms, atidedama dalis santaupų kitoms kermošiaus išlaidoms. Ankstesniais laikais šventorius buvo ne tik erdvė procesijai ir elgetoms. Čia būdavo susirandami norimi susitikti giminės ir bičiuliai, vaikinai žvalgydavosi nuotakų, merginos - jaunikių. Kita popietinė atlaidų dienos dalis būdavo miestelio prekybinė pramoginė programa, būtent tikrasis kermošius. Svarbiausia kermošiaus sudėtinė dalis buvo pasigrumdymas po itin gausią pasiūla prekybos aikštę, nupirkti lauktuvių namiškiams ir tiems, pas ką ketinama keliauti toliau tęsti šventinio viešėjimo. Pietūs ir priėmimai klebonijose taip pat yra buvusi atlaidų meto bendravimo apraiška. Kvietimu pietauti su klebonijos svečiais būdavo pagerbiami garbingiausi parapijiečiai, labiausiai nusipelnę per atlaidų ruošą žmonės. Čia buvo itin svarbus ir garbingas pabendravimas su kunigu, jo pakviestais garbingais svečiais. Kermošiaus kultūrinė pramoginė programa, prasidėjusi bažnytkaimyje, toliau tęsdavosi visuose parapijos kaimuose. Pro seklyčių langus toli sklido dainos, liudijančios, kaip gera su giminėmis, gentimis ir kaimynais pasėdėti prie balto stalo. Sekanti dalis po kermošiaus – gegužinė, į kurią susirinkdavo visi norintys. Buvo skripkos (smuikai), bubinai (būgnai), cimbolai. Žaisdavo darželius, polką šokdavo⁷⁸.

Dabartiniu metu, gaivinant senąsias tradicijas ir jų pagrindu kuriant naujas, prie atlaidų labai natūraliai šliejasi kraštiečių, jau išnykusių kaimų buvusių kaimynų, giminių suvažiavimai su savo emocijomis ir jų vizualiąja išraiška.

ŠVIETIMAS IR KULTŪRA DUOKIŠKIO PARAPIJOJE

Spaudos draudimo laikotarpis. Knygnešiai

Pirmosios žinios apie švietimą siekia XIX amžių. Be pėdsako čia nepaėjo nei 1831 nei 1863 m. sukilimai. Generalgubernatorius M.Muravjovas – Korikas 1864 m. uždraudė spausdinti elementorius lotyniškėmis raidėmis, o po metų ir visą lietuvišką spaudą, tačiau duokiškiečiai nenusileido prievartai. Spaudos draudimo laikais čia veikė knygų ir laikraščių platinimo centras.

⁷⁸ Pasakojo R.Butkienė g. 1930 m. Nečiūnų k., gyv. Duokiškyje. Užrašė M. Kairyte 2008-08-11

B.Kaluševičiaus ir K.Miliaus knygoje „Lietuvos knygnešiai ir daraktoriai 1864-1904 m.“ minimas Adolfas Kusta gimęs 1873 m. Valstietis, knygnešys, daraktorius. XX a. pradžioje mokė vaikus Vaineikių, Butiškių, Kaimynų, Mikėnų kaimuose. Palaikė ryšius su knygnešiu Martynu Siručiu iš kurio gaudavo lietuviškos spaudos.⁷⁹ Knygnešys A.Kusta gimė ir gyveno Kustų kaime. Brolis Benediktas Kusta pasakojo: „Buvo baigęs rusišką mokyklą, gerai mokėjo kalbėti rusiškai, kalbėdavo ir lenkiškai. Buvo labai apsiskaitęs, visą laisvalaikį praleisdavo skaitydamas knygas. Jaunystėje tarnavęs dvare ir gabenęs knygas iš Prūsijos, todėl mėgdavęs pasakoti įvairias istorijas ir nutikimus. Labai mėgdavęs bendrauti su kaimynais. Jo religiniai įsitikinimai nebuvo labai gilūs, nes skaitydavęs ir „palmazoniškas“ knygas.⁸⁰ B.Kustos anūkė Birutė Remeikytė-Sirvydienė surinko daugiau prisiminimų apie žymų giminaitį A.Kustą. Knygnešys apsiūdavo knygoms viršelius, tam tikslui turėjo pasigaminęs medinius spaustuvus. Buvo silpnos sveikatos, mirė 1928 m., mirties liudijime įrašyta mirties priežastis „vėdarėlio trūkis“.⁸¹ Turėjo didelę asmeninę biblioteką. Po jo mirties tos knygos buvo brolio namuose. Knygomis susidomėjo istorikas R.Vėbra. (knygnešio A.Kustos pusbrolio sūnus) ir knygas išsivežė⁸². Knygnešys A.Kusta palaidotas senosiose Duokiškio kapinėse.

Žmonės prisimena knygnešį Juozą Balbatą. Apie knygnešį J.Balbatą prisiminimus užrašė B.Balbataitė-Vitkevičienė. Knygnešys J.Balbata gimė 1851 m. ir augo Minčiūnų kaime. Tėvas turėjo valaką žemės, ją padalino dviems sūnams. Savo pusvalakio žemės J.Balbata nedirbo, todėl brolis dirbo ir jo dalį. Juozas visą gyvenimą pašventė knygų gabenimui iš Tilžės. Nukakdavo net iki Karaliaučiaus. Du kartus buvo sučiuptas žandarų, bet jam pavyko išsipirkti, kaip jis pats sako auksiniokais. Knygas veždavo vežimėliu, kuriame buvo dvigubas dugnas. Vežimėlį tempdavo rankomis. Laikraščius ir žurnalus slėpdavo po sermėgos ar palto pamušalais. Namuose spaudą laikė lentynose, kurios buvo padarytos tarp dvigubų namo sienų. Lietuviškas knygas laikė Minčiūnų miške, didelės pušies drevėje. Mokėjo gražiai skaityti, rašyti nemokėjo. Skaitė religinio turinio knygas, žurnalus. Mėgo skaityti laikraščius. Vakarais kaimynai rinkdavosi jo troboje, kur Juozas garsiai skaitydavo laikraščius, pasakodavo nutikimus iš savo kelionių. Mėgdavo kalbėti jaunimui gegužinėse. J.Balbata sakydavęs: „Dabar paklauskite, aš jums oraciją pasakysiu“. Vieni pagirdavo jį už tai, kiti pasijuokdavo⁸³. Buvęs Duokiškio pradinės mokyklos mokytojas P.Indriūnas savo atsiminimuose rašė, kad knygnešys J.Balbata atnešdavęs knygų spaudos draudimo metais ir jo tėvui. Šis knygas slėpdavęs bičių avily. Jo atneštas knygas skaitė

⁷⁹ B.Kaluškevičius, K.Milius, *Lietuvos knygnešiai ir daraktoriai 1864-1904 m.*, V., 2004, p. 253

⁸⁰ Pasakojo Kišūnų kultūros namų darbuotoja Irena Dabregienė. Užrašė M.Kairyte2009-02-20

⁸¹ Asmeninis Birutės Remeikytės-Sirvydienės archyvas.

⁸² Pasakojo Birutė Remeikytė-Sirvydienė. Užrašė M.Kairyte 2009-02-14

⁸³ Knygnešys J.Balbata, DMA. Užrašė I.Janukėnienė

Duokiškio, Minčiūnų, Gudiškio, Vainaičių, Lapienių ir kitų kaimų gyventojai mokėję skaityti⁸⁴. Liko nevedęs. Laikė karvę, kelias vištas. Mėsos valgydavo retkarčiais po labai mažą gabalėlį, nes manė, kad labai nesveika. Valgį gamindavo pats. Pats kepavo duoną, slėgdavo sūrį, mušdavo sviestą. Rėmė pinigais ir maisto produktais neturtingus. Dažnai žmonės iš jo skolinosi pinigus. Kai kurie „pamiršdavo“ gražinti skolą. Jis sakydavęs: „Biednas, ką čia jo beprašysi gražinti“, buvo labai tikintis, meldavosi, sekmadieniais ėjo į bažnyčią. Į atlaidus eidavo ne tik į aplinkinius bažnytikaimius, bet ir gana toli. Į Šiluvą, Žemaičių Kalvariją, Vilnių, kur visada aplankydavo Aušros vartus. Visur turėjo pažystatų, pas juos pernaktodavo, save mėgo vadinti piligrimu. Iš pat jaunystės darbavosi prie kapų. Jis sakęs, kad ant kalnelio, kur dabar yra Minčiūnų kaimo kapai yra palaidoti milžinai. Iš laukų surinko akmenis kapų tvorai sumūryti. Visus mūrijimo darbus atliko pats. Aplink kapus išdygo graži akmeninė siena. Ant jų pastatė dvi koplytėles, kurias puošė gražūs metaliniai kryžiai – saulutės. Didesnėje koplytėlėje patalpino iš Vilniaus atvežtas šventųjų statulėles, kryžių su nukryžiuotojo atvaizdu. Čia Minčiūnų, Gesčių, Jurkiškio kaimo žmonės meldėsi gegužinių pamaldų metu. J. Balbata labai mėgo staliaus darbus. Darė kryželius, dėzeles, rėmelius paveikslams. Padarė kryžių su nukryžiuotojo skulptūra. Kuris buvo patalpintas koplyčios altorėlyje. Manoma, kad šis kryžius yra perduotas Rokiškio kraštotyros muziejui. Nepriklausomos Lietuvos laikais jam kaip knygnešiui buvo paskirta penkiasdešimties litų pensija. Bet jis tokios sumos atsisakė: „aš turiu žemės, karvę. Yra daug biednesnių žmonių už mane. Skirkit daugiau jiems“. Jis sutiko imti tik 20 litų per mėnesį. Senatvėje jį prižiūrėjo brolio duktė Bronė Balbataitė – Vitkevičienė. Mirė sulaukęs beveik 90 metų. Jis sakydavęs „Būkit linksmi, ilgai gyvensit“. Palaidotas Minčiūnų kaimo kapinėse. Bronė Vitkevičienė pasakojo, kad knygnešys savo dalį žemės užrašė jai, kad iškaršintų, senatvėje prižiūrėtų⁸⁵.

Daraktorinės mokyklos

Daraktorinių mokyklų buvo Lapienių kaime pas J.Ambrazevičių, K.Stasiškį. Yra duomenų ir apie daraktorių Petrulį (vardas nežinomas), kuris XIX a. pab. mokė Kišūnų vaikus.⁸⁶

Daraktorius P.Rakūnas mokė vaikus Lapieniuose, Kamajuose, Rokiškyje. Dauliūnų k. Jūžintų parapijoje, apie 1882-1884 m. veikė slaptoji kilnojamoji mokykla - kiek namuose vaikų tiek dienų tuose namuose gyvendavo daraktorius. Tokioje mokykloje P.Rakūnas mokė Juozą

⁸⁴ Mokyklos istorija, P.Indriūno prisiminimai, DMA.

⁸⁵ Knygnešys J.Balbata, DMA. Surinko I.Janukėnienė

⁸⁶ B.Kaluškevičius, K.Milius, *Lietuvos knygnešiai ir daraktoriai 1864-1904 m.*, V., 2004, p. 366

⁸⁷ Ten pat., p. 368

Širvydą.⁸⁷ Dauliūnų k. valstiečiai mokėdavo daraktoriui grūdais ir pinigais, kad jis jų vaikus pamokydavo skaityti ir pasirašyti.

Tokio tipo mokyklos dar buvo Paunksnių kaime pas Ignotą Paunksnį. Mokė jo dukra Ona Paunksnytė. Mokyklą lankė šeši vaikai. Juos išmokydavo pažinti raides ir paskaityti iš maldaknygės. Daraktorinė mokykla Duokiškio kaime atidaryta 1904 – 1905 metais. Ją lankė aplinkinių kaimų berniukai: Petras Urbonas, Augustas Pakštas, Antanas Matulionis, Vladas Matulionis, Pranas Indriūnas ir kt. Mokyklai patalpas davė Juozas Indriūnas. Mokiniai būdavo išmokomi skaityti, rašyti, skaičiuoti. Mokytoju dirbo rusas. Daraktorinę mokyklą lankę mokiniai jo pavardės neprisimena, tik pasakoja, kad buvo jaunas, guvus vyriškis, mėgdavęs nuoširdžiai pasakoti vaikams, reikalaudavęs gražiai, tvarkingai rašyti. Žmonės jį vadinę bedieviu, nes jis neidavo į bažnyčią. Mokyklą mokiniai pradėdavę lankyti vėlai rudenį, kai baigdavosi žemės ūkio darbai ir nustodavę anksti pavasarį. Mokiniai skaitydavo iš rusiškų vadovėlių, rašydavo lentelėse – „discipulkose“. Daraktoriui mokėdavo tie ūkininkai, kurių vaikus jis mokydavo⁸⁸.

Jau minėtąjį Adolfą Kustą žmonės prisimindavo ne tik kaip knygnešį, o ir kaip daraktorių. Būdavęs visada švariai nusiskutęs ir švariai apsirengęs. Kur mokydavo vaikus, ten gaudavo ir pavalgyti. Jo mokymo metodas buvo – slebizavojimas, „sklodų“ mokymas, vis klausdavo ar išmokai „sklodus“. Troboje kur vykdavo pamokos stovėjo ilgas stalias, o pasieniais ilgi suolai. Rašymui buvo naudojamos lentelės ir grifeliai. Iš žąsies plunksnos padaryta „disapulka“, smailai nudrožtus pagaliukus arba žąsies plunksnas. Plunksnas pamirkydavo raudonųjų burokėlių rasale, kad būtų gražesnės. Neišmokę pamokų būdavo baudžiami, tuomet su „plente“ (pinta virvė) gaudavo per pečius, reikdavo atsiklaupiti su knyga, arba atsiklaupus poterius kalbėti. Daraktorius A.Kusta dažniausiai bausdavo vaikus nuvaro pastovėt prie pečiaus. Pamokos prasidėdavo iš ryto, o baigdavosi pavakary. Pertraukas darydavo savo nuožiūra. Mokydavosi tik žiemos metu. Mokiniai, tai buvo valstiečių vaikai, nuo 8 iki 14 metų amžiaus, kartais susirinkdavo net iki 20 vaikų. Be to, A.Kusta mokėdavo parašyti ir skundus, kai kas prašydavo⁸⁹.

Senieji žmonės prisimena raštingą Lapienių kaimo gyventoją Kazį Vygėlį, kuris buvo baigęs rusišką pradžios mokyklą. Mokyklas, kur viskas buvo dėstoma rusų kalba, lankė toli gražu ne visi apylinkės vaikai. Mokė poterių, katekizmo, skaityti, rašyti, skaičiuoti⁹⁰.

⁸⁸ Mokyklos istorija, P.Indriūno prisiminimai, DMA.

⁸⁹ Asmeninis Birutės Remeikytės-Sirvydienės archyvas.

⁹⁰ Ten pat.

Nepaisant daraktorinių mokyklų darbo trūkumų, jos mūsų tautos istorijoje paliko ryškių pėdsakų, nes mokė vaikus gimtąja kalba. Nuo 1905 m. valdinėse mokyklose buvo leidžiama dėstyti lietuvių kalba, po 2 – 3 valandas per savaitę, tačiau dėstymas buvo žemo lygio, nes čia dirbę daugiausiai rusai mokytojai lietuvių kalbos nei mokėjo, todėl daraktorinės mokyklos išsilaikė iki I pasaulinio karo. Pasibaigus spaudos draudimui kūrėsi įvairios draugijos.

1909 metais, kovo 4 dieną caro vyriausybės priimtose „laikinos taisyklės dėl draugijų ir sąjungų“ sudarė galimybes steigti kultūros ir švietimo draugijas, bei kitas organizacijas. To pasekoje susikūrė „Ryto“, „Saulės“, „Žiburio“ draugijos. Tautinį švietimą draugijos platino steigdamos pradines, vidurines ir specialiąsias mokyklas. Steigiant mokyklas didžiausią darbą atliko katalikiškos „Saulės“ ir „Žiburio“ švietimo draugijos, nes jos buvo materialiai stipresnės ir veikė iki I pasaulinio karo pradžios. Tankiausias pradinių mokyklų tinklas buvo „Saulės“ draugijos Kauno gubernijoje.⁹¹ Permainos Lietuvoje atėjo iki Duokiškio parapijos. Svarbiausia, kad ir Duokiškio parapijoje tuo metu buvo įkurtos mokyklos. „Saulės“ draugijos dėka buvo įkurta mokykla Kyšūnuose. 1907 metais Duokiškyje⁹².

Duokiškio parapijos kultūrinis gyvenimas panaikinus spaudos draudimą

Panaikinus spaudos draudimą, kaip ir visoje Lietuvoje, taip ir Duokiškyje suaktyvėjo kultūrinis gyvenimas. 1910 m. suruoštas pirmasis lietuviškas vakaras, įkurta parapijos bibliotekėlė. Aktyvesni žmonės, Juozas Indriūnas drauge su Juodonių Jurgelionu, Viktoriško Dobkevičium-Daukum, Mieleikių Urbanavičium, Vaineikių Pakštu, Vilėniškiais ir kt. rūpinosi kaimo žmonių švietimo reikalais. 1907-1908 m. organizavo lietuviškus vakarus. Laikraštyje „Lietuvos žinios“ 1912 m. straipsnio autorius pasivadinęs *Duokiškietiu*, rašo, kad „kasmetas čia būna net keli lietuvių vakarai. Vakaras surengti čia, kaip kitose vietose labai sunku. Ypač apsunkina tai, kad visame Duokiškyje nėra tinkamo buto, užtat vakarai vykdavo atvirame ore. Dabar sumanyta sutverti artistų kuopelę, pastatyti namus, kame galėtų būti arbatinė ir vakarams rengti salė.“⁹³

Duokiškietiams patiko rengiami kultūriniai vakarai, juose aktyviai dalyvaudavo įvairaus amžiaus žmonės. Vakarai buvo organizuojami vietinio mokytojo ir apylinkės jaunimo rūpesčiu. Žinomi labdaros vakarai neturtingiems mokiniams paremti: „Vaidinta vieno veiksmo komedija „Onytė pabėgo“ ir monologas; padeklamuota keletas eilučių ir padainuota dainų. Gryno pelno

⁹¹ V.Pukienė, *Lietuvių švietimo draugijos XX a. pradžioje. 1906 – 1915 metai*, V., 1994, p. 94

⁹² B.Kviklys, *Mūsų Lietuva*, 1991, T. 2, p. 169

⁹³ *Lietuvos žinios*, 1912-10-18 d., Nr. 123, p. 3

⁹⁴ *Darbo balsas*, 1918-06-13 Nr. 25, p. 9

⁹⁵ *Lietuvos ūkininkas*, 1914-11-20 Nr. 47, p. 423

gauta 360. Vaidinta klojime išpuoštime vainikais ir lietuviškomis vėliavomis“⁹⁴

Duokiškio gyventojai skaitė „ Lietuvos ūkininką“, „Šaltinį“. „Susipratimas seniau čia buvo gan silpnas. Laikraščių pareidavo 2 egzemplioriai Lietuvos Ūkininko" ir 3 egzemplioriai „Šaltinio“. Dabar jau pareina 8 egz. „Lietuvos Ūkininko" ir apie tiek kitų laikraščių.“⁹⁵

Duokiškio mokyklos istorija

Gyventojams prašant, vyriausybė 1907 m. Duokiškio kaime atidarė trijų skyrių pradžios mokyklą. Mokykos įkūrimo kelias buvo sunkus. Mokykla savo patalpų neturėjo, buvo priversta nuomotis pas ūkininkus. Pirmąsias patalpas išnuomavo pas Dubinskiene. Mokytoja dirbo Tomkevičienė, mokinių praminta Navopolsčiukiene. Ji buvo lietuvė, bet gimtąją kalbą silpnai mokėjo, nes ilgą laiką gyveno Pskovo mieste. Buvo dėstoma vien rusų kalba. Mokinių mokėsi apie 20. 1909 m. mokykla perkelta į Trumponių k. pas Aleksandrą Piesliaką. Dirbo ta pati mokytoja. Šią mokyklą lankė Tytelių, Trumponių, Mikniūnų kaimų vaikai. Juzė Vėbrienė iš Trumponių kaimo su buvusia mokytoja artimai draugavo, pasakojo, kad mokytoja buvusi nuoširdi, paprasta, mėgdavusi paskaityti vakarais moterims, kurios susirinkdavo pas Vėbrą. Kaimo žmonės ją mylėjo. Prasidėjus pirmajam Pasauliniams karui, ji pasitraukė į Rusijos gilumą.⁹⁶ 1912 m. „Lietuvos Ūkininke“ rašoma „<...> valdžia paskyrė mokytoją lenkę, kuri lietuviškai ničnieko nemoka ir vaikų nemokina. Nežiūrint į tai pirmais metais vaikų buvo pilnutėlė mokykla, net negalėjo sutilpti, bet paskui vaikų skaičius vis ėjo mažyn. Priežastis ta, kad vaikų nemokina lietuviškai – tai viena, o antra, su vaikais nekaip elgiasi. Mokykla dar savo buto neturi – samdo. Šiomet mokytoja ateinantiems mokslo metams butą nusamdė Trumpanių sodžiui. Vaikai iš miestelio turės eiti į mokyklą daugiau kaip varstą, žmonės tuom neužganėdinti. Davė skundą inspektoriui, reikalavo, kad mokykla būtų miestelyje, kur jie davė žemės, kad mokytojas būtų lietuvis ir kad vaikus mokytų ir lietuviškai. Be to, yra čia dar viena mokykla Kišūnų sodžiui, taip pat neseniai įkurta, bet jau pasistatė sau puikų butą. Mokytojas, nors rusas, bet mokantis lietuviškai ir pirmą, rodos, ir antrą skyrių mokina lietuviškai“.⁹⁷ Kitame „Lietuvos ūkininko“ numeryje rašoma: Pernai ir šiemet mokykla buvo vieno ūkininko troboj. Bet šiais metais tas ūkininkas užkalė mokyklos duris ir nebeįsileido, dėl to kad jam nuomos nemoka. Nuomą už butą buvo nutarę po 2 rub. nuo vaiko, kurie mokyklą lankys. Daugumas yra beturčių, kurie neišgali mokėti 2 rub. už vaiką. Beturčiai neleidžia vaikų į mokyklą. Jų vaikai atlieka be

⁹⁶ Duokiškio mokyklos istorija, DMA. Užrašė I. Janukėnienė

⁹⁷ *Lietuvos ūkininkas*, 1912-04-06, Nr. 12, p. 122

⁹⁸ *Lietuvos ūkininkas*, 1912-05-10, Nr. 19, p. 186

mokslo.⁹⁸ Vaikų norinčių mokytis buvo daug, bet nebuvo mokyklai patalpų. Gyventojai išrūpino valdžios leidimą statyti mokyklą, gavo žemės ir medienos⁹⁹ Visiems mokyklos reikalams prižiūrėti buvo išrinktas mokyklos komitetas iš trijų žmonių: kunigo K.Kupriaus, J.Vilaviškio ir A.Vėbros. <...>¹⁰⁰ .

1914 m. mokykla atidaryta Titelių kaime pas Justiną Vairą. Šioje mokykloje veikė tik vienas pirmas skyrius. Kitaip sakant, mokiniai būdavo paruošiami mokyklai, pramokdavo skaityti, skaičiuoti. Mokytoju dirbo Stasys Oka. 1915 m. mokykla vėl atidaryta Duokiškio kaime, Kazio Karalevičiaus name. Mokytoju pradėjo dirbti Pranas Indriūnas. Čia buvo mokoma lietuvių kalba. Po metų, Rokiškio apskrities mokyklų inspektoriui nurodžius, buvo įvesta ir vokiečių kalba. Buvęs mokinyas Petras Vaičius, gyvenantis Nečionių kaime, pasakojo, kad P.Indriūnas buvo griežtas, reiklus. Už nusikaltimus mokinius baudavo fizinėmis bausmėmis. Mokytojas buvo Lietuvos socialdemokratų partijos narys. Kartu su P.Indriūnu 1916 m. dirbo mokytojas Antanas Starkus iš Kamajėlių k. Vėliau susirgo džiova ir mirė. Sekančiais metais dirbo Jonas Butkys iš Raugų k. Jo mokiniai prisiminė savo mokytoją kaip švelnų, nuoširdų žmogų, labai mylėjusį vaikus. Mokyklai tinkamų patalpų nebuvo, todėl atskiri skyriai mokėsi įvairiose vietose. Vietiniai ūkininkai pradėjo rūpintis naujos mokyklos statyba. Ne kartą buvo kreiptasi į apskrities valdybą, Statybos komisariatą Kaune, kuris sudarydavo planus valdiškų namų statybai. Statyba buvo pradėta 1920 m. Valstybė išskyrė lėšas, medžiagas. Mokinių tėvai vežė akmenis, miško medžiagą, pjovė lentas, tačiau statybos darbai nevyko sparčiais tempais. 1923 m. „Lietuvos ūkininke“ rašoma: mokykla baigia pūti. Čia 1921 m. ministerijos patvirtintu planu buvo pradėta statyti pradžios mokykla. Dėlei stokos lėšų mokykla tais metais nebuvo užbaigta statyti. Dabar jau du metai suėjo, kaip namas stovi be stogo, sienos pūva, juodija. Vietos gyventojai tuo reikalu netylėjo, kreipėsi į valsčiaus, apskrities valdybą, rašė Švietimo ministerijai ir Seimui. <...>¹⁰¹ 1920 m. Duokiškyje įsteigti vakariniai kursai suaugusiems, mokslas juose buvo nemokamas.¹⁰² „Į vakarinius kursus įsirašiusių apie 35 kursininkus. Pamokos vyksta 2 kartus savaitėje. Dėstoma aritmetika, gramatika, gamtos mokslų. geografija, istorija, skaitymas. Besimokantieji gerai mokinasi.“¹⁰³ Kursus vedė J.Dalibogaitė.

1918 m. mokytojui Indriūnui persikėlus dirbti į Rokiškio gimnaziją, jo vieton paskiriami Aleksėjus ir Dalibogaitė, kuri ištekėjusi išsikėlė iš Duokiškio. Todėl 1923 m. mokyklos vedėju

⁹⁹ *Lietuvos ūkininkas*, 1912-08-30, Nr. 35, p. 345

¹⁰⁰ Ten pat

¹⁰¹ Kas girdėti Lietuvoje, Duokiškis, *Lietuvos ūkininkas*, 1923-03-26, Nr. 13, p. 8

¹⁰² Kas girdėti Lietuvoje, Duokiškis, *Lietuvos ūkininkas*, 1920-08-18, Nr. 33, p. 7

¹⁰³ Ten pat. 1920-10-18. Nr. 42, p. 8

pradėjo dirbti Matas Tylas. Dideliu mokinių skaičiumi mokykla nepasižymėjo. 1925 m. vedus M.Tylui, šioje mokykloje pradeda dirbti ir Valė Tylienė. Mokinių skaičius padidėjo atidarius mokykloje V ir VI skyrius. Mokinių pažangumas buvo neblogas. Geresnių rodiklių pasiekdavo žiemą, nes neturtingų tėvų vaikai ganydavo gyvulius pas ūkininkus iki vėlaus rudens. 1927 m. atvyksta dirbti mokytojas J.Vajega. Šis mokytojas sugebėjo užkariauti mokinių simpatijas. Jis buvo visiška priešingybė mokyklos vedėjui. Popamokiniu laiku organizavo vakarus, pasilinksminimus su aplinkinių kaimų jaunimu. Veikė suaugusių choras, liaudies šokių ratelis, styginių instrumentų orkestrėlis, smuikų duetas. Choras dalyvavo 1928 – 1930 m. dainų šventėse. Nuolatos būdavo ruošiami vakarėliai su vaidinimais ir koncertais. Kultūriniu darbu Duokiškis pirmavo prieš Južintus, Kamajus, Užpalius. Mokytojo J.Vajegos iniciatyva Duokiškyje buvo pastatytas paminklėlis Vytauto Didžiojo 500 metų mirties sukaktuvėms paminėti¹⁰⁴.

Prasidėjus I sovietinei okupacijai mokyklos tipas liko tas pats – pradinė, vedėjas kaip ir anksčiau – M.Tylas. 1940 metų vasarą, rinkimų į Liaudies seimą laikotarpiu, mokykloje buvo įrengtas agitpunktas.

Vokiečių okupacijos metais vėl buvo įvestos tikybos pamokos, buvo šeši skyriai, I – IV skyriai dirbo dviem komplektais, o su V ir VI skyriais atskiri mokytojai. Artėjant frontui, mokytojas M.Tylas 1944 m. birželio 6 d. perdavęs mokyklos turtą globoti mokytojai S.Petkūnaitei su žmona pasitraukė į užsienį¹⁰⁵.

1944 m. karo bangai nusiritus į vakarus, Duokiškio mokytojai pradėjo ruošti naujiems mokslo metams. Apie šį laikotarpį pasakojo mokytoja S.Govėdienė: “Vietoje buvusios palyginti gražios, erdvios pradinės mokyklos liko išdaužtais langais, skeveldrų suaižytais sienomis pastatas. Antrasis aukštas, sprogus sviediniui, buvo gana stipriai apgriautas. Klasėje ir salėje baisi netvarka, nešvara, didžiulės šiukšlių krūvos, nes čia vokiečiai karo metais buvo įrengę sandėlius. Sunkios ir mokytojų buitinės, materialinės sąlygos.”¹⁰⁶

1946 m. išsikėlus mokytojai S.Govėdienei dirbti į Panemunėlį, mokykloje pradėjo dirbti mokytojai Juozas Sabalys ir Pranas Janukėnas. Nuo 1949 m. rugsėjo 1 d. pradėjo kurtis Duokiškio septynmetė mokykla. Pradžioje atidaryta tik penktoji klasė. Įkurta pionierių organizacija. 1952 m. mokykla išleido pirmąją septintokų laidą, kuri buvo gana gausi 32

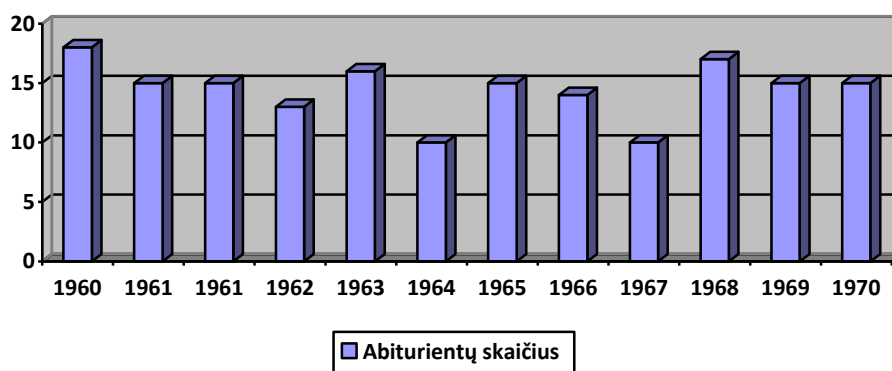
¹⁰⁴ Mokytojo J.Vajegos pasakojimas apie Duokiškio mokyklą, Duokiškio mokyklos istorija, DMA.

¹⁰⁵ Duokiškio mokyklos istorija, DMA.

¹⁰⁶ Ten pat.

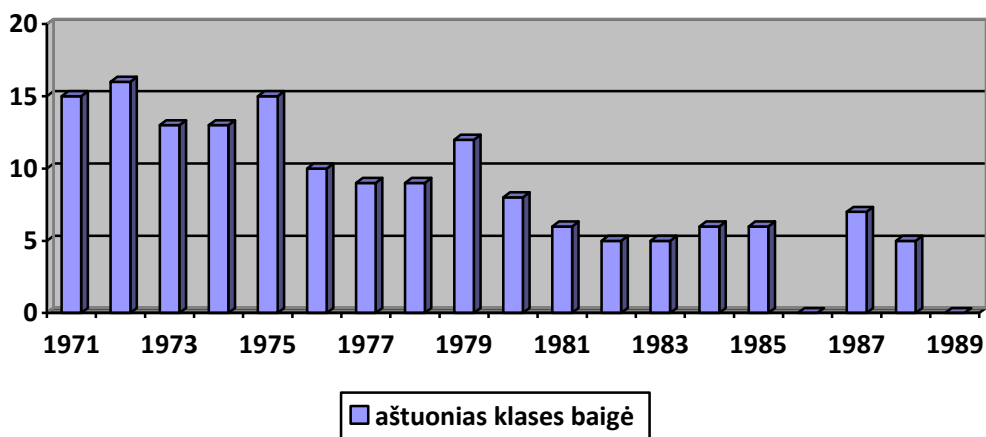
mokiniai. Šios laidos mokinys Algimantas Juodelė tapo technikos mokslų daktaru, Ferdinandas Jakšys – aktoriumi¹⁰⁷.

Nuo 1958 m. mokykla peraugo į vidurinę. Atvyko keletas jaunų specialistų, baigusių Vilniaus pedagoginį institutą. Mokyklai vadovauti paskirtas J. Augulis. 1960 m. mokykla išleido pirmąją abiturientų laidą.

Vidurinė mokykla Duokiškyje veikė iki 1970 m. Diagramoje matyti, kad mažiausias abiturientų skaičius buvo tik 1964 ir 1967 m. Vidutiniškai kasmet baigdavo 15 abiturientų. Iš viso per dešimtmetį baigė 158 mokiniai.

Nuo 1970 m. rugsėjo pirmosios mokykloje dirbti liko 11 mokytojų. Mokėsi 108 mokiniai. Devintokai pradėjo lankyti Kamajų Antano Strazdo vidurinę mokyklą. Irena Janukėnienė buvo paskutinė Duokiškio pagrindinės mokyklos direktorė.

¹⁰⁷ Ten pat.

Diagramoje matyti palapsniškas mokinių skaičiaus mažėjimas. Nuo 1990 m. klasės buvo jungiamos, arba jų iš viso nebuvo. 2000 m. mokykla perorganizuojama į pradinę. Dirba dvi mokytojos Rima Vygėlienė ir Jūra Juknienė. 2008-2009 m.m. mokykloje mokosi 10 mokinių, mokykla dirba paskutinius mokslo metus.

Mokykla nykstanti, bet joje saugoma didžiausia vertybė visiems Duokiškio ir jo apylinkių žmonėms – Duokiškio muziejus.

Kišūnų mokyklos istorija

Kišūnų kaimo ūkininkai buvo šviesūs žmonės ir pagal išgales stengėsi mokyti savo vaikus. Iki 1912 m. Kišūnų apylinkėje veikė daraktorinės mokyklos. Didžiausia kišūniečių svajonė buvo turėti savo mokyklą. Mokykla buvo pastatyta matininko Vitarto pastangomis (jis išskirstė Kišūnų kaimą į vienkiemius) 1912 m. Jai paskirtas 1 ha 93 kv. m žemės sklypas iš Kišūnų ir Vilučių kaimų žemių (daugiau iš Kišūnų kaimo ir mažiau iš Vilučių). Pastatą statė rusų valdžia. Medžius suvežė aplinkiniai ūkininkai. Statyba rūpinosi komiteto narys Kišūnų kaimo gyventojas Antanas Stasiškis. Nuo 1911 m. iki 1914 m. veikė pradžios mokykla Kišūnų kaime. Iš pradžių Jono Pajados namuose, o vėliau perkelta į Stasiškio namus. 1911-1914 m. mokytojavo rusas Dovydas Melnikovas, po jo iki 1914 m. birželio - Grigorijus Karčevskis. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, Karčevskis buvo pašauktas į kariuomenę. Per karą mokykla buvo apiplėšta: išimti visi langai su stiklais, išgriautos krosnys, išplėštos durys, nuplėštas skardinis stogas (15 skardos lapų). 1918-1920 m. mokytis susirinkdavo apie 12 vaikų.

1921 m. rugpjūtį buvo sušauktas susirinkimas, nutarta suremontuoti ir atnaujinti Kišūnų pradžios mokyklą. Kaip tik tais metais iš Rusijos grįžo Konstantinas Juodelė. Komisijos pirmininkas ir vietiniai gyventojai pakvietė jį mokytojauti. K.Juodelė sutiko ir buvo paskirtas Kišūnų pradžios mokyklos vedėju nuo 1921 m. rugsėjo 1 d. Išdirbo iki 1933 m.

Pirmieji mokslo metai buvo vargingiausi: klasės šaltos, trūko stiklų langams, koridoriuose užavo skersvėjai. Mokytojui buvo paskirtas kambariukas. Tėvų komitetą sudarė trys asmenys. Mokykla turėjo ir sargą. Nuo 1924 m. mokykloje jau veikė du komplektai, todėl greta mokyklos vedėjo dirbo ir antras mokytojas. Mokinių mokėsi daug. Nuo šešiasdešimt iki septyniasdešimt, buvo vedamas žurnalas, kuriame atžymimas mokinių lankomumas ir žinių įvertinimas. Tikybos pamokas vedavo kunigas iš Duokiškio. Buvo naudojamos bausmės: palikimas po pamokų, stovėjimas kampe, klupdymas prieš visą klasę, klupdymas ant žirnių arba gaudavo su liniuote per delną. 1923 m. kovą Konstantinas Juodelė susirgo psichine liga, gydėsi Tauragės psichinių ligų ligoninėje. Atostogų gavo iki 1923 m. gruodžio 1 d. Iki rugsėjo 1 d. Jį

pakeitė mokytoja Salnaitė, vėliau Jonas Banys, kuris greit buvo atleistas dėl girtuokliavimo. Nuo 1924 m. mokykloje dirbo du mokytojai. Vedėju buvo Konstantinas Juodelė, o antru mokytoju - Pranas Vaškelis, dirbęs iki 1926 m. rugsėjo 1 d. Vėliau, iki 1928 m. rugsėjo 1 d., mokytojavo Valerija Sunklodaitė, po jos - Monika Indrašienė. Nuo 1929 m. mokyklos vedėja paskiriama Nastė Gildutytė, o nuo 1931 m. rugsėjo 1 d. - Teresė Narūnienė, dirbusi iki 1942 m. Konstantinas Juodelė nuo 1933 m. dėl sveikatos iš darbo atleistas, o į jo vietą paskirta Monika Indrašienė. Konstantinas Juodelė už gerą darbą buvo apdovanotas Lietuvos mokyklos 10 metų jubiliejiniu medaliu (1928 05 23) ir Vytauto Didžiojo ordino II laipsnio medaliu. 1935 m. mokytoja pradėjo dirbti Eugenija Repšytė - Peleckienė. Nuo 1942 m. rugsėjo 1 d. mokyklos vedėju paskirtas Jurgis Sirvydis. Pranciška Vanagaitė-Sirvydienė mokykloje pradėjo dirbti nuo 1944 m. 1940 – 1941 m. mokykloje jau veikė keturi skyriai. Vienas mokytojas dirbdavo su pirmu trečiu skyriumi, o kitas su antru ketvirtu skyriumi. Vokiečių okupacijos metais mokinių buvo 59 iš jų 44 berniukai ir 15 mergaičių. Tikyba dėstė kunigas iš Duokiškio J. Matulis. Šeštadieniais vyko pakalbiai įvairiomis auklėjimo temomis. Žinios buvo vertinamos pusmečiais. Nuo 1946 m. mokinių skaičius labai išaugo. Mokyklą pradėjo lankyti jau 77 mokiniai. Buvo įvestas naujas dalykas – rusų kalba. Ketvirtokai laikė egzaminus iš šių dalykų: lietuvių raštu ir žodžiu, rusų žodžiu, skaičiavimo, geografijos ir istorijos. 1949 m. buvo išskirta lėšų kapitaliniam mokyklos remontui. Buvo pastatytos aštuonios krosnys, nupirko žibales lempas, dviviečius suolus, dvi lentas, du stalus mokytojams, dvi knygų spintas, baką vandeniui, kabyklas. 1951 m. atidaryta Kišūnų septynmetė mokykla. Išaugo mokytojų kolektyvas. Direktoriumi buvo paskirtas Jurgis Sirvydis. Mokykloje dirbo 6 mokytojai. 1952 m. atidaryta septinta klasė. 1953 m. buvo išleista pirmoji septynmetės mokyklos laida. Kai kurie mokiniai toliau mokslą tęsė Užpalių vidurinėje mokykloje. Nuo 1961 m. atidaryta Kišūnų aštuonmetė mokykla, mokykloje dirbo devyni mokytojai. Pradėjo veikti kaimo jaunimo aštuntoji klasė. Mokyklai vadovavo Antanas Bražėnas. 1964 m. mokykla buvo perkelta į naują pastatą Vilučių kaime, o senosios mokyklos patalpose įkurtas bendrabutis mokiniams ir butai mokytojams¹⁰⁸.

Dabar pastate įrengti kultūros namai.

¹⁰⁸ Kišūnų kultūros namų archyvas

ŽYMŪS DUOKIŠKIO PARAPIJOS ŽMONĖS

PRANAS INDRIŪNAS

Pirmiausia reikėtų kalbėti apie Indriūnus. Be minėto Juozo Indriūno, kuris rūpinosi bažnyčios, mokyklos ir ūkio reikalais, yra žinomas ir Pranas Indriūnas, gimęs 1892 m. Duokiškyje, mokėsi Vilniaus realinėje mokykloje, atostogų metu organizavo jaunimą ir rengė lietuviškus vakarus. Pora scenos vaizdelių pats parašė. 1915 – 1918 m. mokytojavo Duokiškyje, vėliau tarnavo įvairiose valstybinėse ir kooperatinėse, daugiausia Pienocentro įstaigose. Baigė VDU technikos fakultetą ir nuo 1933 m. iki 1940 m. buvo Zarasų miesto ir apskrities inžinierius. Dar gimnazistas įsijungęs Vilniuje į lietuviško jaunimo ratelius, vėliau palaikė Valstiečių – liaudininkų ir Lietuvos jaunimo sąjungos veiklą. P.Indriūnas ypač rūpinosi kooperatinių įmonių organizavimu, bendradarbiavo spaudoje, spausdino žinutes, eilėraščius. Jo žinutes spausdino laikraščiai „Jaunimas“, „Lietuvaitė“, „Lietuvos ūkininkas“ ir kt. Pasirašinėdavo slapyvardžiais Rūtelės žiedu, Pr. Banga arba inicialais¹⁰⁹ P.Indriūną pažinojo ir Salų gyventojai. Apie 1910 – 1914 m. Salose veikė kitur Lietuvoje nežinomas Vydūno jaunimo skyrius, platinęs Vydūno raštus; būrelio nariai stengėsi gyventi vegetariškai ir blaiviai, jaunimą čia organizavo iš Duokiškio nuvykdamas Pranas Indriūnas ir čia gyvenantieji jo pusbroliai – Petras ir Antanas Trumpickai. Jie Vydūnišką skyrių pavertė liberaliniu Lietuvos jaunimo sąjungos skyriumi.

Pranas Indriūnas kaip ir kiti Indriūnai 1941 m. buvo ištremti į Sibirą, jų namai nusavinti, vieni buvo paskirti Duokiškio vidurinės mokyklai, jose buvo įrengtos klasės. Kituose namuose vienu metu veikė paštas, medicinos punktas, biblioteka. Dabar tame pastate įsikūrusi parduotuvė. Pastačius naują mokyklą, buvusiose jos patalpose buvo įrengti burtai ir išdalinti kolūkiečiams¹¹⁰.

KAJETONAS DOBKEVIČIUS

¹⁰⁹ *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1955, T. 5, p. 495

¹¹⁰ B.Kviklys, *Mūsų Lietuva*, T. 2, p. 180

Iš Viktorišio vienkiemio yra kilusių keletas garsių Dobkevičių. Feliksas Dobkevičius tarpukariu tapo Lietuvos geležinkelių vyriausioju direktoriumi. Dėstė Vytauto Didžiojo universiteto Technikos fakultete, yra išleidęs vadovėlį. Jonas Dobkevičius tapo vienu iš Lietuvos banko organizatorių, o 1922 m. visą pusmetį buvo ir ministras, vėliau jam buvo patikėtos Vengrijos konsulo Lietuvoje pareigos, o 1933-1934 m. jis buvo šios šalies generalinis konsulas. Jauniausias brolis Napoleonas Dobkevičius Kaune buvo įsteigęs vieną pirmųjų šalyje lietuvišką vairuotojų mokyklą, kuriai ir vadovavo.

Ten užaugo Kajetonas Dobkevičius, gimęs 1870 m., iš Kauno gimnazijos buvo pašalintas dėl politikos vėliau gyvenęs Paryžiuje, kur sugebėjo baigti aukštąją elektrotechnikos mokyklą. Ten pasiliko gyventi. Buvo vienas iš svarbiausių 1900 m. lietuvių parodos ruošėjų, Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę, buvo Lietuvos pasiuntinybės patarėjas Paryžiuje¹¹¹. Jis turėjo daug įtakos Duokiškio krašto lietuviškos sąmonės kėlimui. Parvažiudamas organizavo knygnešius, siuntinėjo carui įvairias peticijas. 1908 m. Duokiškio lietuviškam vakarui iš Paryžiaus atsiuntė raketų iš lietuviškų spalvų, sukėlusią įtarimą.¹¹²

VYTAUTAS VANAGAS

Prie Duokiškio yra Gudiškio dvaras. Šiame dvare gimė garsus literatūros tyrinėtojas, studijų apie Antaną Strazdą, Dionyzą Pošką, autorius, Lietuvių literatūros enciklopedijos vienas iš redaktorių, lietuvių rašytojų sąvado autorius, tekstologas Vytautas Vanagas.

V. Vanagas gimė 1930 m., o 1939 m. rudenį pradėjo lankyti keturių klasių Minčiūnų pradžios mokyklą. Ją baigęs, 1943 m. rudenį mokslą tęsė penktame Duokiškio šešių skyrių mokyklos, kuriai vadovavo Matas Tylas, skyriuje. 1944 m. rudenį V. Vanagas įstojo į Svėdasų progimnazijos antrąją klasę. V. Vanagas 1957 m. gegužės 4 d. rašytoje autobiografijoje pažymi: „Šią mokyklą baigiau 1951 metais. Gavęs brandos atestatą, metus praleidau tėvų gyvenamame kolūkyje, dirbdamas kolūkiečiu laukininkystės brigadoje, o vėliau kurį laiką dirbau brigadininku. Tačiau jausdamas patraukimą mokytis, nusprendžiau stoti į kurią nors aukštąją mokyklą. Pasirinkau Vilniaus valstybinio universiteto Istorijos-Filologijos fak. lietuvių kalbos ir literatūros specialybę, kadangi kalbos, o ypač literatūros dalykai man buvo artimiausi dar vidurinės mokyklos suole“. Valstybinės egzaminų komisijos 1957 m. nutarimu Vanagai buvo pripažinta filologo ir vidurinės mokyklos lietuvių kalbos ir literatūros mokytojo kvalifikacija, o liepos 1 d. jis gavo diplomą su pagyrimu Z Nr. 484401. Kandidatinę disertaciją „Antanas Strazdas“ apgynė Vilniaus universitete 1967 m. gegužės 30 d. Aukščiausioji atestacinė komisija Maskvoje filologijos mokslų kandidato diplomą patvirtino 1967 m. spalio 14 d. Už nuopelnus lietuvių literatūros mokslui ir aktyvią visuomeninę veiklą 50-ties metų sukakties proga 1980 m. rugsėjo 8

¹¹¹ <http://ic.lms.lt/ml/210/Dobkev.htm>

¹¹² B. Kviklys, *Mūsų Lietuva*, V. 1991, T. 2., p. 172

d. apdovanotas Lietuvos TSR Mokslų akademijos Prezidiumo garbės raštu. Nuo 1981 m. sausio 2 d. paskirtas vyresnioju moksliniu bendradarbiu.¹¹³

KAZIMIERAS PAUNKSNIS

Kazimieras Paunksnis gimė 1907 m. Paunksnių kaime, stambaus ūkininko Jono Paunksnio šeimoje. Mokėsi Duokiškio pradžios mokykloje, baigė Rokiškio gimnaziją, priklausė Rokiškio gimnazijos ateitininkų kuopos meno sekcijai, buvo aktyvus leidžiamo laikraščelio „Bakūžės viltis“ redkolegijos narys, savo piešiniais iliustravo laikraščius¹¹⁴. Baigęs gimnaziją studijavo Kauno universitete, Istorijos archeologijos fakultete. Studijuodamas mokėsi dailės mokykloje, dirbo bibliotekininku.¹¹⁵ 1932 m. vasarą atliko praktiką Klaipėdos muziejuje, 1933 m. vasarą vadovavo studentų ekspedicijai Žemaitijoje. Surinktą medžiagą perdavė K.M.Čiurlionio galerijai. Studijuodamas universitete atrimavai bendravo su J. Tumu Vaižgantu. 1933 m. baigė Kauno universitetą ir iki 1936 m. dirbo M.K.Čiurlionio galerijoje muziejininku – archeologu. Nuo 1936 m. iki 1941 m. Kauno karo muziejuje. K.Paunksnis baigęs universitetą ir dirbdamas Kaune aprašinėjo ginamuosius piliakalnius, spausdino šiais klausimais straipsnius „Trimate“, „Akademike“, „Naujojoje Romuvoje“. Studijavo vokiečių ordino kronikas, nustatė kurioje vietoje reikia ieškoti Bajerburgo, Gotesvederio, Ritensvederio, Birštono pilių. Domėjosi Pilėnų pilies istorija, iškėlė savo versiją (jog tai gali būti Pyplių piliakalnis). Domėjosi kūrindomis. Surado jų Šiaulių apylinkėse. Įdomus K.Paunksnio darbas „Saulės mūšis“. Kitas jo darbas „Zapyškio bažnyčia“. K.Paunksnis braižė istorinius žemėlapius. Jo žemėlapiai iliustruoja J.Stakausko knygą „Lietuva ir vakarų Europa XIII a.“ bei Z.Ivinskio knygą „Lietuvos prekyba su Prūsais“. K.Paunksnis gyvendamas Kaune bendravo su istoriku Adolfu Šapoka. Rokiškio krašto muziejuje yra A.Šapokos 1936 m. išleista „Lietuvos istorija“ kuri dedikuota „ponui Kaziui Paunksniui“. Vokiečių okupacijos metais K.Paunksnis dirbo Vilniuje, tai ir nulėmė istoriko tolimesnį likimą. Po karo grįžo į gimtinę, dirbo Duokiškio apylinkės sekretoriumi, o nuo 1953 iki 1956 m. – Rokiškio kraštotyros muziejaus moksliniu bendradarbiu. Likusią gyvenimo dalį praleido gyvendamas Paunksnių kaime: piešė, drožinėjo skulptūras, rinko kraštotyrinę medžiagą, savo namuose įkūrė muziejų, surinko žinias apie Lapienių kaimo senkapius. Surinko prisiminimus, nubraižė planą, iškvietė komisiją ir išreikalavo, kad vietą žymėtų atitinkami ženklai. K.Paunksnis domėjosi šio krašto kryždirbyste, apylinkių kryžius įamžino savo piešiniais. 1970 m. Kazimieras Paunksnis priimamas į Lietuvos liaudies meno draugiją, dalyvauvo parodose Kupiškyje, Rokiškyje, Utenoje, Zarasuose, Jekabpilyje. Jo darbai buvo

¹¹³ K. Paunksnis, DMA. Surinko I.Janukėnienė

¹¹⁴ Bakūžės viltis, Laikraštėlių kolekcija, LNMMB. Rankraščių skyrius.

eksponuojami Vilniuje, Maskvoje ir net Vokietijoje. Liaudies meistras K. Paunksnis buvo apdovanotas garbės raštais.¹¹⁶ Palaidotas Kazys Paunksnis Duokiškio kapinėse. Jam pastatytas stogastulpis.

IRENA JANUKĖNIENĖ

Knygoje „Kas yra kas Panevėžio apskrityje“ 2000 – 2001 m. apskrities viršininkas Ramūnas Vyžintas rašo: „Panevėžio apskritį garsino ir garsina čia dirbantys ir kuriantys žmonės. Kiekvienas tikras aukštaitis stengiasi atiduoti viską ką gali savo gimtajam kraštui.“¹¹⁷ Greta pačių darbščiausių ir talentingiausių minima ir Irena Janukėnienė.

Irena Raišytė – Janukėnienė, gimė 1931 m. kovo 23 d. Rokiškio rajone, Užubalių apylinkėje, Skuomantų kaime valstiečių šeimoje. Jau iš mažens gyvenimas nelepino: anksti mirė motina, liko gausi šeima. Kaip vyresniajai dukrai ant pečių gulė didelė darbų našta. O čia ir karas užklupo. Teko nutraukti mokslą. Po karo 1944 m. sėkmingai išlaikė egzaminus į Rokiškio II vidurinės mokyklos VII klasę. 1950 m. išlaikė brandos egzaminus. 1950 m. rugsėjį buvo paskirta Duokiškio septynmetės mokyklos mokytoja. 1951 – 1954 m. mokėsi Šiaulių pedagoginio instituto neakivaizdiniame skyriuje Istorijos fakultete. 1963 m. įstojo į Vilniaus pedagoginį institutą Istorijos fakultetą, jį sėkmingai baigė 1967 m., įgydama istorijos mokytojos kvalifikaciją. I. Janukėnienė visą laiką dirbo Duokiškio mokykloje: pradžioje besikuriančioje septynmetėje, vėliau vidurinėje ir galiausiai aštuonmetėje. 1962 – 1970 m. ir 1972 – 1976 m. dirbo mokyklos direktoriaus pavaduotoja mokymo ir auklėjimo reikalams, o nuo 1981 – 1985 m. dirbo Duokiškio aštuonmetės mokyklos direktore ir dėstė istoriją.¹¹⁸ Susidomėjo kraštotyra, vykdė pažintinę veiklą, vadovavo kraštotyros būreliui, pažintinė veikla peraugo į taikomąją ir tiriamąją veiklą. Įkūrė Duokiškio pagrindinėje mokykloje muziejų ir jam vadovavo. Šiame muziejuje surinkti 42 aplankalai kraštotyros medžiagos: tautosakos, vietovardžių, žmonių prisiminimų, mokyklos istorijos faktų, įdomios medžiagos apie knygnešį J. Balbatą, istoriką ir archeologą, liaudines meistrą K. Paunksnį, apie Duokiškio parapijos kaimus ir t.t. Dalyvavo archeologinėje ekspedicijoje 1998 ir 1999 m. kasinėjant Vaineikių pilkapius. Surinktą kraštotyros medžiagą eksponavo respublikinėse parodose 1975, 1979, 1980 ir 1995 m.

Nuo 2000 m. ji nebedirba, tačiau laisvalaikio neturi: pasinėrė į bendruomenės veiklą, renka kraštotyros medžiagą apie nykstančius kaimus, vietovardžius, tradicijas.

ALBINAS KUSTA

¹¹⁵ K. Paunksnio asmens byla. Vytauto Didžiojo universitetas. LCVA f. 631, ap. 3, p. 536

¹¹⁶ K. Paunksnis. DMA. Surinko I. Janukėnienė

¹¹⁷ *Kas yra kas Panevėžio apskrityje 2000 – 2001.*, UAB Neolitas 2001, psl. 1

¹¹⁸ Duokiškio mokyklos istorija, DMA. Surinko I. Janukėnienė

Duokiškio parapijos, Kustų kaimas išaugino daug garsių žmonių. Dar XIX a. kaimą išgarsino knygnešys A.Kusta, kuris minėtas rašant apie knygnešius ir daraktorius. Būtina paminėti Albiną Kustą.

Profesoriaus Albinas Kusta gimė 1940 m. Užpalių valsčiaus Kustų kaime, mokėsi Užpaliuose ir 1958 m. tapo Užpalių vidurinės mokyklos dešimtosios laidos abiturientu, įstojo į Lietuvos žemės ūkio akademiją, o ją baigęs, dirbti išvyko į Skuodo rajoną. Ten padirbėjęs melioracijos statybos valdyboje, grįžo į akademiją ir tapo aspirantu, o po to prasidėjo jo mokslinė ir pedagoginė karjera - asistentas, vyresnysis dėstytojas, docentas, vyresnysis mokslinis bendradarbis, Hidrotechnikos katedros vedėjas, Hidromelioracijos ir žemėtvarkos fakulteto dekanas, profesorius ir pagaliau nuo 1994 m. - rektorius. Per tuos metus parašyta šūsny mokslinių straipsnių, apgintos disertacijos, net habilituoto technikos mokslų daktaro, parašytos kelios knygos ir vadovėliai, dalyvauta mokslinėse konferencijose Taline, Stokholme, Osle, Paryžiuje. 1996 m. Albinas Kusta išrinktas Lietuvos mokslų akademijos nariu korespondentu.¹¹⁹

RIMANTAS ŠEINAUSKAS

Rimantas Šeinauskas gimė 1945 m. Duokiškyje, baigė Duokiškio vidurinę mokyklą, studijavo Kauno politechnikos institute, įgijo automatikos ir telemechanikos specialybę. Nuo 1972 m. pradėjo dirbti dėstytoju. Nuo 1983 m. - technikos mokslų daktaras. Nuo 1984 m. matematinės įrangos katedros vedėjas, nuo 1985 m. profesorius. 1977— 1978 stažavosi Vienos aukštojoje technikos mokykloje. Svarbiausi darbai iš elektroninių skaičiavimo mašinų, skaitmeninės aparatūros mazgų automatizuoto projektavimo. Už knygą „ESM projektavimo automatizavimas" apdovanotas LTSR valstybine premija. Rimantas Šeinauskas Habilituotas daktaras (technologijos mokslai), KTU Informacinių technologijų plėtros instituto direktorius, Programų inžinerijos katedros profesorius. Prezidento apdovanotas Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino ordinu.¹²⁰

BRONIUS GRAŽYS

Bronius Gražys gimė 1934 m. Nečionyse. Lietuvos teatro aktorius, režisierius. 1956 m. baigė Lietuvos konservatoriją, 1966-1968 m. – Aukštuosius režisūros kursus Mažajame teatre Maskvoje. 1956-1962 m. Kapsuko dramos teatro, nuo 1963 m. Klaipėdos dramos teatro aktorius, nuo 1968 m. ir režisierius. 1973-1991 m. dėstė Lietuvos konservatorijos Klaipėdos fakultetuose. Nuo 1992 m. Klaipėdos universiteto, nuo 1997 m. ir Klaipėdos S.Šimkaus konservatorijos dėstytojas; nuo 2001 m. docentas. Vaidyba lyriška, dramatiška, ypač raiškūs personažų

¹¹⁹ S.Balčiūnas, V.Kuliešienė, *Užpaliai, mūsų svajonių kraštas*, V., 1999, p.281

¹²⁰ *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, V., T.7, 2005, p. 116.

¹²¹ Žymūs Duokiškio krašto žmonės, DMA.

charakteriai. Suvaidino daugiau kaip 15 vaidmenų įvairiuose spektakliuose. Nutapė paveikslų, parašė eilėraščių¹²¹.

B.Gražys artimai bendrauja su duokiškiečiais. Padovanojo muziejui virš 20 paveikslų, rengia kūrybos vakarus, aktyviai dalyvauja Duokiškyje vykstančiuose renginiuose.

FERDINANDAS JAKŠYS

Ferdinandas Pranas Jakšys gimė 1937 m. Svėdasuose. Lietuvos aktorius, teatro režisierius. F.Jakšio mama kilusi iš Duokiškio, ten gyveno F.Jakšio seneliai. Sunkiais pokario metais Ferdinandas gyveno pas senelius, ten mokėsi Duokiškio septynmetėje mokykloje. 1961 m. baigė Lietuvos konservatoriją, 1969 m. – teatrologiją A. Lunačarskio teatro meno institute Maskvoje. 1961-1965 m. vaidino Šiaulių dramos teatre. Nuo 1965 m. Jaunimo teatro Vilniuje aktorius. 1980-1984 m. dėstė Lietuvos konservatorijoje. Vaidino kine, TV filmuose, serialuose. Nuo 1994 m. Vilniaus senjorų teatro režisierius ir meno vadovas. Straipsnių apie aktorius VLE autorius¹²².

Aktorius F.Jakšys kasmet lankosi Duokiškyje, organizuoja savo kūrybos vakarus, Padėjo I.Janukėnienei suorganizuoti bažnyčios ir mokyklos šimtmečio jubiliejus.

MAŽOJI ARCHITEKTŪRA DUOKIŠKIO KRAŠTE

XIX a. laikomas klasikinės kryždirbystės amžiumi. XX a. pirmoje pusėje kryždirbystė išlaikė savo tradicijas, tačiau sovietinė okupacija nutraukė kryždirbystės raidą, bet Rokiškio krašte kryžiai nebuvo naikinami. Tačiau jie nebuvo fiksuojami, tyrinėjami, nors yra svarbi meninės kūrybos sritis. Istorikas, kraštotyrininkas ir liaudies meistras Kazys Paunksnis nupiešė ir aprašinėjo išlikusius kryžius: medinius, geležinius ir cementinius. Išvaikščiojo pėsčiomis Duokiškio, Južintų, Svėdesų apylinkes. Domėjosi kas kryžių autorius, kokia statinio istorija, ar statinys pašventintas, kokie išoriniai pagarbos ženklai, statinio lankymas, pagerbimas, kas daroma kryžiui sunykus. Nustatė, kad kryžiai Duokiškio apylinkėse buvo statomi įvairioms intencijoms: apsaugoti kaimą nuo nelaimių, dėkojant Dievui pasveikus nuo sunkios ligos, kad vienkiemį saugotų nuo gaisro, vagių, išleidus į Ameriką giminaičius pastatytas Stasiškių kryžius Lapienių kaime, pasipuikuojant prieš kaimynus (pastatė kryžių iš Amerikos grįžęs A.Snarskis Nečiūnų kaime). Kryžiai buvo pašventinti. Šventindavo parapijos kunigas, dalyvaujant visam kaimui dažniausiai per „kryžiavas“ dienas.

Žmonės labai pagarbiai žiūrėjo į kryžius. Vyrai eidami ar važiuodami pro kryžių nusiimdavo kepurę, nulenkdavo galvą. Moterys dažnai ir maldelę sukalbėdavo. „Saugok mūsų kaimą, mūsų žmones nuo negandų, nelaimių. Laimink mūsų namus ir suteik viltį“ Arba „Gerbiame tave Jėzau Kristau aukštiname tave šventuoju. Kryžiumi atpirkai šį pasaulį. Viešpatie pasigailėk mirusiųjų ir manęs“.¹²³

Kryžiai buvo lankomi per „kryžiavas“ dienas (prieš Sekmines), per Vėlines. Tuomet kryžiai pasipuošdavo vainikais, juos dažniausiai pindavo jaunos mergaitės. Pavyzdžiui:

¹²² *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, V., T.8., 2005, p. 482.

¹²³ Pasakojo S.Makuškienė. Užrašė M.Kairytė 2008-08-15

susirinkdavo kaimo žmonės ir nešdami kryžių, procesija pradėdavo nuo kaimo kapelių, kur buvo kryžių iš XIX a. Po to procesija patraukdavo prie kitų kryžių. Padėdavo gėlių. Giedodavo Visų šventų litaniją, „Dievas mūsų prieglauda“, Angelo giesmę:

...Mylėk Dievą ir Tėvynę gražiai

Mylėk savo tėvelius

Kalbėkim maldą kasdienę geri darbai telydi jus.

Globoki, angele, mažuosius

Po mylimu savo spaneliu

Mus jaunas širdis tegu puošia doros žiedais ir blaivumu...

Kalbėdavo maldas „Tėve mūsų“, „Sveika Marija“, „Tikiu į Dievą Tėvą“.

Ši tradicija lankyti kryžius per „kryžias dienas“ buvo išlikusi ir sovietmečiu maždaug iki 8 – tojo dešimtmečio. Po to kaimai ištuštėjo ir tradicija nutrūko.

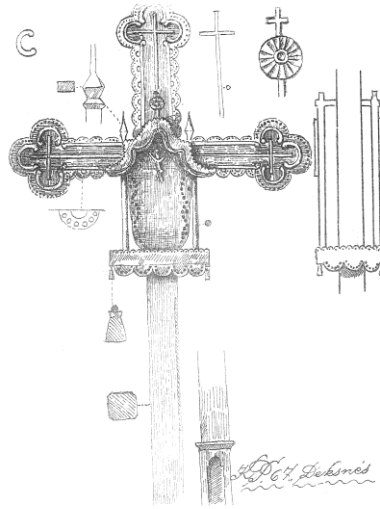
Prie tų kryžių kurie puošė sodybas buvo sodinamos gėlės: rūtos, našlaitės, nasturtos. Gėlės puošė ir tuos kryžius, kurie buvo pakelėse. Laukuose prie išlikusių kryžių gėlės nebuvo sodinamos. Kai kurie mediniai kryžiai nugriuvus buvo atnešami ant kaimo kapelių ir prie tvoros sudėti sunykdavo.¹²⁴

Garsiausi šio krašto liaudies meistrai Kazimieras Repšys ir Napalys Dulkė. Abu buvo gimę dar XIX a. Kazimieras Repšys palaidotas Duokiškio kapinėse, šiose kapinėse buvo ir jo padarytų medinių kryžių. Duokiškio bažnyčios šventorių puošė K.Repšio švč. mergelės Marijos skulptūra. Napalys Dulkė pastatė koplytėlių Mikniūnų miške, Lapienių kaime, kryžių (vienas jų tebestovi). Dar vienas garsus liaudies menininkas buvo Karolis Dagys. Jis gyveno Južintuose. Dirbo kuporus, komodas, lazdas, karstus, dievukus ir įvairius šventuosius. Labiausiai išgarsėjo kaip medinių kryžių meistras – yra sakoma, kad „gyveno tik iš kryžių“. Jo kryžių buvo galima rasti įvairiose Rokiškio rajono vietose, jo kryžių buvo ir Duokiškio parapijoje.

Meistro Jono Merkio kryžius Šeduikių kaime puošė Papuškę sodybą, jį restauravo A.Galvydis.¹²⁵ Tokio tipo kryžiai buvo išplitę rytų Aukštaitijoje. Kryžius su trilapiais galais, perimtas iš neogotikos stiliaus, išpuoštas ornamentais, kaip nėriniais. Reljefiniai pjaustinėjimai iš daugybės rombų, dantelių, arkučių, kryžiukų, žvaigždučių. Kryžius yra vienas puošniausių parapijoje, statytas 1896 m.

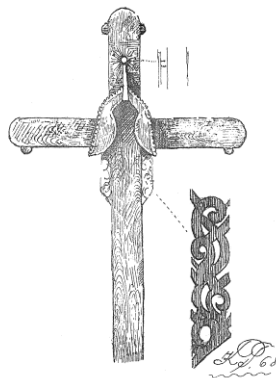
¹²⁴ Pasakojė S.Makuškienė. Užrašė M.Kairytė 2008-08-15

¹²⁵ P.Blaževičius, *Kai kurie Rokiškio krašto kultūros istorijos bruožai*, V. 1994, p. 50

*Anykščių raj. Jaunoji Gvardija
Šv. Jono kaimo. Pašiluskų kaimo
medinis kryžius, statytas 1896 m.
meistro Albenko Jono, restauruotas
Salvydžio*

Lapienių kaime, A. Butkio sodyboje 1903 m. buvo pastatytas medinis kryžius. Butkiai buvo pasiturintys, todėl pasistatė kryžių tam, kad saugotų ūkį nuo nelaimių. Kryžius išpuoštas liaudiškais ornamentais, nukryžiuotojui padarytas stogelis. Kryžių padarė Napalys Dulkė. Tokį patį kryžių N. Dulkė padarė ir Rakūnams, dar prieš kėlimąsi į vienkiemį, toje vietoje kur stovėjusi jų sodyba¹²⁶. A. Butkio sodyboje kryžius nuvirto prieš 12 metų, o Rakūnų pasviręs tebestovi ir dabar.

*Rokiškio raj. Dvapiškio klm., Lapienių
kaimo Butkio sodyboje medinis kryžius
pastatytas 1903 m. m. daktar Dulkeio Napalio,
Anaufo ir žemę kryžius įstatas 1940 m.*

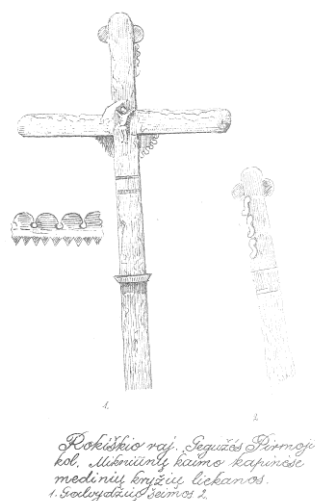
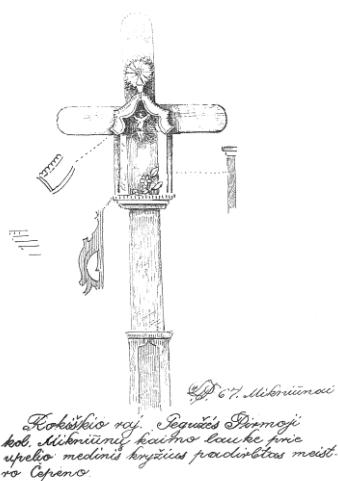
Apie Vaineikių šilelį sukurta padavimų. Pagal juos čia nuolat klajojančios milžinų ir eilinių žmonių dvasios, trukdančios praeiviui ramiai keliauti, todėl vienoje pušyje ir buvo įruošta maža koplytėlė su „Nazaranku“, kad šis padėtų suvaldyti siautėjančias dvasias bei vaiduoklius.

¹²⁶ K. Paunksnio užrašai saugomi B. Kairienės asmeniniame archyve. Rakūnai autorės proseneliai.

Kiekvienas vietinis ir tolimesniųjų vietovių gyventojas, laimingai pravažiavęs šilę, važiuodamas pro Jėzų Nazarenietį, dėkodamas už ramybę, nusiimdavo kepurę.¹²⁷

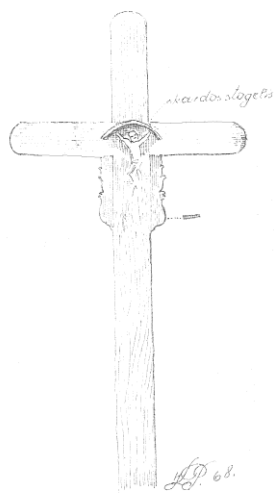

Mikniūnų k. kryžiai daryti meistro Čepėno (vardas nenurodytas). Abiejų gana masyvūs stulpai. Prie upelio pastatytas kryžius stiliumi labai panašus į N.Dulkės kryžių, skiriasi puošybos elementais. Kryžiaus pagindas paplatintas, puošyba sukoncentruota į briaunas, jos papuoštos palyginti nestambiais ornamentais. Kaimo kapinaitėse stovėjusio kryžiaus nukryžiuotasis atvirame fone, be stogelio, bet yra trilapių elementų kryžiaus viršūnėje. Kryžma puošta liaudiškais ornamentais.

¹²⁷ B. Kviklys, *Mūsų Lietuva*. V., 1991, p. 172. Koplytėlės nuotrauka iš autorės asmeninio archyvo. 2006 m.

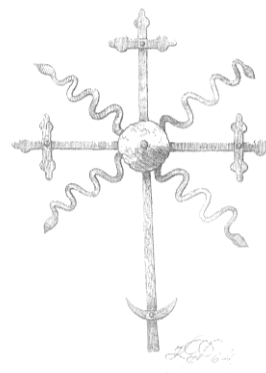
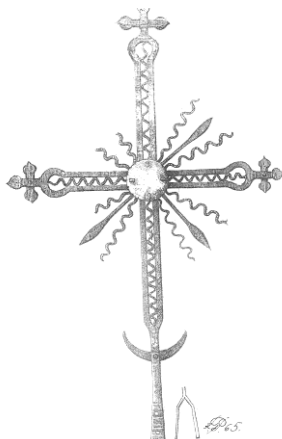
Duokiškio kapinėse stovėjusio kryžiaus masyvus ąžuolinis stulpas, nukryžiuotasis su skardiniu stogeliu. Kukli ornamentika puošė kryžmą. Kryžius seniai nuvirtęs, nėra duomenų kam ir kieno statytas.

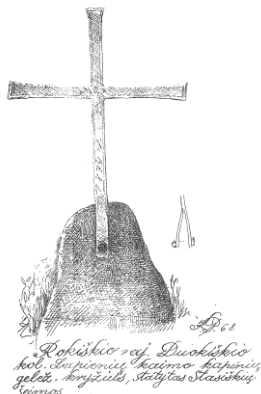
*Rokiškio raj. Duokiškio kapinės
(senoji kapinė) senosios kapinės (vakar.
rinėje pusėje).*

Kalvystė bunksnis domėdamasis šio krašto kalvystės menu, rašo, kad daug nuostabių metalinių kryžių, kapinių vartų detalių galima pamatyti šventoriuje, kapinėse ir buvusių sodybų vietose. K.Paunksnis daro prielaidą, kad šių metalinių kryžių autorius yra Jonas Dagys (šaltiniuose minimi keli kalviai Dagiai). Jo kalti kryžiai skirti meistri artimiems žmonėms. K.Paunksnis rašo: „Panašu į tiesą ir tai, jog J.Dagys mokėsi pas kalvį P.Buzą. J.Dagio nukalti kryžiai turi daug bendro su P.Buzo darbais.“¹²⁸

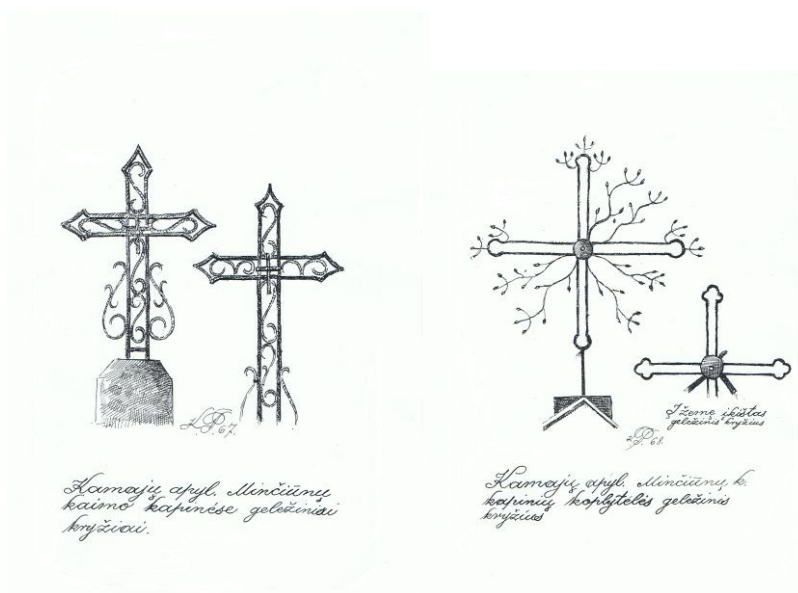
Tokie kryžiai tebestovi ir šiandiena ant senųjų Duokiškio kapinių ir bažnyčios šventoriuje.

Laipienių kaimo kapinaitėse yra keletas geležinių kryžių, vienas iš jų statytas Stasiškių šeimos. Kitas, labai panašus kryžius stovėjo prie kelio į Stasiškių sodybą. Jis buvo pastatytas išleidžiant sūnų į Ameriką. Vykdam žemės melioravimo darbus, kryžius nuo pakelės buvo perkeltas į Laipienių kapines. Tokiems kryžiams būdingas masyvus akmeninis pagrindas. Apatinėje kryžiaus dalyje iškalti pastatymo metai.

Minčiūnų kaimo kapinėse išlikę keletas metalinių kryžių. Koplytėlės viršų ir antakapinius kryžius puošia augaliniais motyvais iškalti ornamentai. Šalia koplytėlės dar vieno, metalinio kryžiaus fragmentas įsmeigtas į žemę.

¹²⁸ Liaudies meistrų Dagių karta, K.Paunksnio rankraštis, DMA.

IŠNYKĘ DUOKIŠKIO PARAPIJOS KAIMAI

LAPIENIAI

Lapienių kaimas yra Rokiškio rajono, Kamajų seniūnijos teritorijoje. Jį supa Paunksnių, Viktoriško, Nečioniškių ir Trunčiškių kaimai.

Prieš kiek metų čia apsigyveno žmonės, pasakotojos nežino. Pagal jų senelių pasakojimą jau 18 - 19 amžiuose kaimas jau buvęs. Iš kur kilęs pavadinimas nežinoma. Makuškienė Stefanija ir Dulkienė Konstancija aiškino, kad kaimo vakarinėje dalyje buvo lapuočių medžių plotai¹²⁹.

Kaimą supo kalneliai, kloniai, maži miškeliai. Per kaimą tekėjo Vazojaus upelis. Pastarasis ištekėjo iš Vazajaus ežero, kuris dabar vadinamas Paškonių ežeru. Upelis tekėjo per Paunksnių, Nečionių kaimus ir įtekėjo į Uošvijos upelį, o Uošvija į Šetekšnos upę. Dabar Vazojaus upelis numelioruotas, tapęs grioviu.

Lapienių kaime apie 1932 m. gyveno Adolfo Butkio 8, Adomo Dulkės 6, Antano Dulkės 3, Jono Dulkės 4, Karolio Dulkės 4, Jono Paunksnio 3, Igno Rakūno 5, Kazio Stasiškio 6, Balio Vigelio nežinoma, Kazio Vigelio 7 ir Juozo Žinkos 3, šeimos nariai.

Kaime gyveno lietuvių tautybės žmonės, tik viena moteris buvo baltarusė, atklydusi į šią vietovę pirmojo pasaulinio karo metais ir ištekėjusi už Karolio Dulkės.

¹²⁹ Pasakojė Stefanija Makuškienė ir Konstancija Dulkienė, užrašė M. Kairytė 2009-01-03

Iki skirstymo į vienkiemius, kaime buvo valakininkai. Tai: Rapolas Dulkė, Adomas Dulkė, Adolfas, Pranas ir Jonas Butkiai, Jonas Stasiškis, Ignas Rakūnas, Kazys ir Balys Vigeliai. Ariama žemė buvo skirstoma į tris laukus. Kiekvienam valstiečių kiemui skirtuose laukuose buvo paskirta po rėžį. Viename lauke sėdavo žiemkenčius, kitame vasarojū, o trečią lauką laikydavo pūdymu. Lietuvoje priėmus 1922 m. žemės reformos Įstatymą, gatviniai kaimai skirstomi į vienkiemius. Ši reforma Lapienių kaimą palietė tik 1930 metais. Gyventojai kėlėsi į vienkiemius. Kaime liko gyventi tik Butkių ir Adomo Dulkės šeimos.

Vardas Pavardė	Turėjo žemės ha
Adolfas ir Pranas Butkiai	17
Antanas Dulkė	19
Barbora Dulkienė (Adomo Žmona)	9
Jonas Dulkė	12
Karolis Dulkė	9
Antanina Rakūnaitė - Paunksnienė	0,44
Elena Rakūnienė	11
Stasiškis Kazys	33
Vaičius Albinas (Rakūnaitės vyras)	11
Balys Vigelis	14,5
Kazys Vigelis	19
Juozas Žinka . Vedęs Adolfo Butkio seserį gavo pasagas	3

Kaimas išsiskirstė į vienkiemius, kai kurios jo vietovės turėjo savo pavadinimus, juos žinojo visi kaimo gyventojai (tai pasakojo Kostas Butkus ir Stefanija Makuškienė).

Lunką - viena iš didesniųjų pievų, esančių šalia Paunksnių kaimo.

Lnkelis - pievokšniai Elenos Rakūnienės žemėje.

Paprūdė - pievokšniai Elenos Rakūnienės žemėje.

Lygamiškis - žemės plotelis Jono Dulkės žemėje. Matyt seniau ten buvęs miškas.

Gojelis - pievelė du joje augančiais medžiais netoli akmeninio kryžiaus K. Stasiškio lauke.

Kojavietė - prie kelio upeliukas Kazio Stasiškio lauke.

Margavonė - pievos prie Trunčiškių kaimo.

Išdegas - prūdelis ir versmė Eleonoros Rakūnienės žemėje.

Plintauka - vieta, kur tariamai vaidendavosi. Toje vietoje kaimo žmonės pastatė kryžių.

Galūmiškis - lapuočių medžių miškelis Balio Vigelio lauke.

Keldamiesi žmonės į vienkiemius gyvenamus namus, klėtis, tvartus statėsi iš apipjautų ir apvalių rastų, dengė šiaudais, lentelėm. Dūminė pirkia buvo tik viena - Jono Paunksnio.

Pagrindinis verslas buvo žemės dirbimas, gyvulių auginimas. Kiekvienas ūkininkas stengėsi plėsti dirbamos žemės plotą, kirto krūmus, rovė kelmus. Žemę arė plūgais. Javus pjovė nedidelėmis dalgėmis su grėbliais. Pjaudavo vyrai ir moterys. Geriausia kaime pjovėja buvo Vigėlienė Cicilija. Vėliau pradėjo javus pjauti dalgiais, kūrė kultuvais. Kaime nei vienas ūkininkas neturėjo javų kertamųjų, šienapjovių, kuliamaųjų mašinų. Arklinę kuliamają turėjo tik Vygėlis Balys. Ja kuldavo savo ir kaimynų

javus.

Kaime buvo ir amatininkų. Jonas Stasiškis, Kazio tėvas, buvo stalius, mėgo drožinėti. Langines papuošdavo įvairiais ornamentais. Karolis Dulkė buvo geras siuvėjas, daugiau siūdavo vyriškus drabužius. Balys Vygėlis - kaimo muzikantas, Grojo armonika ir smuiku vestuvėse, kaime organizuojamuose vakaruškose, šis žmogus stengėsi, kad ir jo sūnūs, kurių augo net šeši, mokėtų kokią nors amatą. Vytautas buvo batsiuovys, Balys - siuvėjas, Liucijus – kalvis¹³⁰.

Kaimas išnyko tarybiniais metais. Dabar Lapienių kaimą mena išlikusios kaimo kapinaitės, ulyčia ir paženklinti kaip archeologinis paminklas, Lapienių kaimo senkapiai.

MAŽEIKIŠKIS

Mažeikiškis nuo Rokiškio nutolęs 30 km., o nuo Duokiškio 5 km. Mažeikiškio kaimas ribojosi su Trunciškių, Paškonėlių, Šarkių, Teresdvario ir Pročkių kaimais. Kaimui priklausė 148,30 ha žemės.¹³¹ Mažeikiškio k. 1930 m. duomenimis, gyveno: A.Balčiūnas (40,02 ha), M.Balčiūnas (40,08 ha), J.Gražys (32,37 ha), P.Klebonas (33,84 ha). Mykolas Balčiūnas šeimos nesukūrė, todėl jo žemė atiteko Antanui Balčiūnui. A.Balčiūnas prie turėtos, dar nupirko žemės iš Viktorišio Daukų šeimos, apie 60 ha ir buvo laikomas turtingiausiu apylinkės ūkininku. A.Balčiūno šeima išaugino keturis vaikus: Adelę, Akvilę ir Stasę bei sūnų Igną. A.Balčiūnas buvo labai taupus žmogus ir visas santaupas skyrė žemės pirkimui, aiškindamas, kad namai gali sudegti, pinigus ir kitas vertybes gali pavogti, „o žemė - nei sudegs, nei pavogs“. Paskui kaimynai sakydavo, kad Balčiūnas buvo neteisis, sovietai jo žemę „pavogė“. Taupydamas vilkėdavo prastais drabužiais, dažniausiai sėmėgą susijuosęs pančiu. Kai į Gudiškio dvarininką kreipdavosi, „pone“, tai dvarininkas J.Masiulis atsakydavęs „apsivilk padoriai ir būsi didesnis ponas už mane“. A.Balčiūnas mirė prieš II pasaulinį karą, dar spėjęs išstatyti naujus namus ir ūkinius pastatus ir „išpasogijęs“ dvi vyresniąsias dukteris, kurios ištekėjusios išsikėlė iš Mažeikiškio. Mažeikiškyje liko gyventi E.Balčiūnienė su sūnumi Ignu ir dukra Stasyte. Stasytė pasakojo, kad jie pokaryje patyrė dvi tremtis: pirmoji buvusi už Rokiškio pas kažkokius ūkininkus. Ten turėjo gyventi ir dirbti, po to buvo leista grįžti atgal į Mažeikiškį. Kai grįžo jų namuose jau gyveno naujakuriai, bet vietos užteko visiems, su naujakuriais sutarė. Nebesislapstė, nes manė, kad jeigu jau paleido tai daugiau niekas nebetrems, tačiau apsiriko. Visa šeima buvo ištremta 1949 m. Iš tremties grįžę įsikūrė klėtyje, nes gyvenamas namas buvo nugriautas, o

¹³⁰ Lietuvos kraštotyros archyvas. Duokiškio išnykę ir nykstantys kaimai. Janukėnienė I., F 26-21

¹³¹ Rokiškio apskrities, Kamajų valsčiaus žemės tvarkymo departamento, matininko P.Sirvydo žemėlapis. Saugomas Kamajų seniūnijos žemėtvarkos skyriuje.

¹³² pasakojo Valia Klebonaitė. Užrašė M. Kairytė 2008-08-16

¹³³ B.Kviklys, *Mūsų Lietuva*, V., 1991, T. 2, p. 140

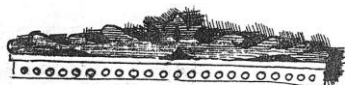
tvartuose buvo Duokiškio kolūkio fermos. Stasė su Ignu dirbo Duokiškio kolūkio ketvirtoje laukininkystės brigadoje. Senatvėje nusipirko namus Užpaliuose.

Petras Klebonas irgi šeimos nesukūrė, savo žemę užrašė sūnėnui Jonui Klebonui, kuris su žmona V.Kleboniene atsikėlė gyventi į Mažeikiškį iš Kriaunų. P.Klebonas buvo laikomas dideliu autoritetu, vadinamas visų „dėde“. Jono Klebono šeimoje augo 3 vaikai. Motina Marijona Klebonienė buvo išstremta į Sibirą, o tėvas su vaikais liko neištremti, nes tą naktį slapstėsi gretimame Šarkių kaime. Motina slapstėsi kartu su visais, bet vakare atėjo į namus pamelžti karvių. Kadangi pradėjo labai lyti, nutarė pernaktvoti klėtyje, grūdų aruode. Naktį namai buvo apsupti stribų, kurie pašvietę prožektoriumi per klėties langelį, rado ten M.Klebonienę. Grįžusi iš tremties vaikus rado užaugusius, dirbo kolūkio fermoje kiaulių šėrėja.¹³² Klebonų vaikai, baigę Duokiškio vidurinę mokyklą, studijavo Vilniuje. Jonas tapo inžinieriumi, Marytė – mokytoja, o Valė – buhalterė. Tėvai senatvėje nusipirko namus Kamajuose.

Jų giminę, kartu ir Mažeikiškį garsino liaudies mokytoja ir poetė, bajorų kilmės, Barbora Klebonaitė.¹³³ 1885 m. pastačius Rokiškio bažnyčią Klebonaitė parašė ilgą dainą apie Rokiškį ir naująją bažnyčią, kurią dainuodavo ne tik Rokiškyje, bet ir tolimesnėse apylinkėse. Broniaus Kvyklio enciklopedijoje „Mūsų Lietuva“ cituojama pora punktelių.¹³⁴

Klebonų šeimos namus įamžino kraštotyrininkas K.Paunksnis, nubraižęs gyvenamojo namo palną ir nupiešęs puošybos elementus: namo atskirais skaičiais sužymėtos durys, langai, mažoji ir didžioji gryčia, seklyčia ir t.t. Pažymėtos vietos kur stovėjo baldai. Nupiešti apatinio ir viršutinio langų puošybos ornamentai, suolų ornamentai.

Sodyba neišlikusi.

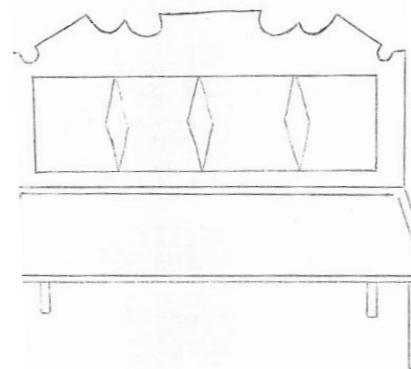
Duokiškio raj. Duokiškio kol. Mažeikiškio kaimo Klebonų sodyboje gyv. namo langų karnizas.

Langų karnizas, senjtas karnizas

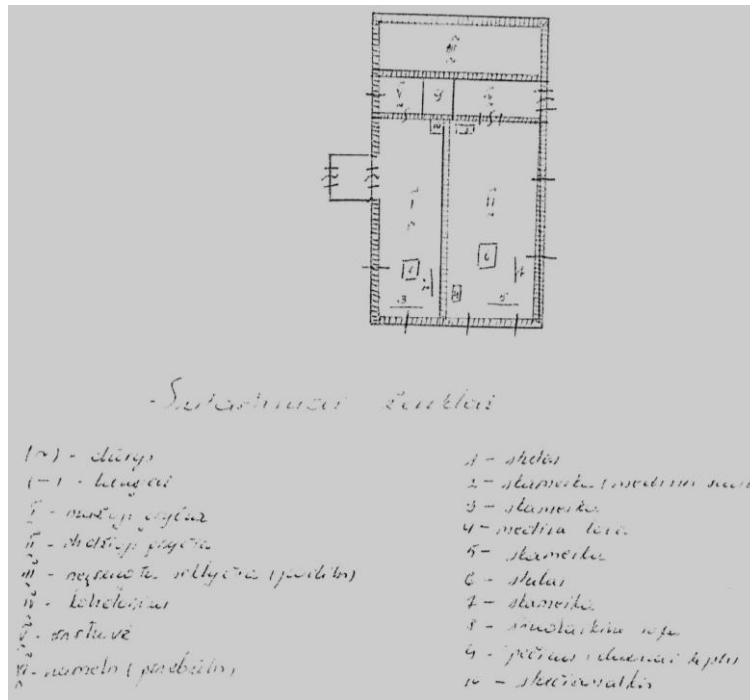

devo galv. ornamentas

devo (karnizas) ornamentas

¹³⁴ B.Kviklys, *Mūsų Lietuva*, V., 1991, T. 2, p. 140

Kita šeima – Jono ir Onos Gražių. Šeimoje augo 3 vaikai, Liucija, Gražina ir Juozas Gražiai. Ištemta buvo O.Gražienė su 3 mažamečiais vaikais. Namuose tremties dieną tėvo nebuvo, todėl pasiliko namie neištremtas. Rūpinosi ištremta šeima, pats uždarbį ir kaimynų paramą siūsdavo į Sibirą. O.Gražienė į Lietuvą grįžo su jau suaugusiais vaikais, tebėra gyva gyvena Duokiškyje su sūnum Juozu. Liucija dirbo parduotuvėje Vilučiuose, mirė jauna. Gražina dirba vaikų darželio auklėtoja, gyvena Vilniuje, o Juozas dirbo statybininku Vilniuje, dabar gyvena Duokiškyje, prižiūri mamą, kuriai greitai sukaks šimtas metų.

PAUNKSNIŲ KAIMAS

Paunksnių kaimas nuo Rokiškio nutolęs 29 km., nuo Duokiškio 3 km. Ribojosi su Viktoriško, Nečiūnų, Lapienių, Nečionių, Trakinės, Tytelių kaimų žemėmis ir Gudiškio dvaro žeme.

Iš kur kilo šio kaimo pavadinimas, tiksliai niekas negali pasakyti. K.Paunksnio nuomone, kaimą šiaurėje ir rytuose supo miškas, krūmai. Gal medžiai kaimo žmonėms sudarydavo sąlygas pasislėpti nuo karštos saulės spindulių per vasaros darbymetį ir taip nors trumpai pailsėti. Be to, kaime gyveno kelios Paunksnių šeimos. Gal dėl to ir kaimas buvo pradėtas vadinti Paunksniais.

Vytauto Didžiojo metais (1930 m.) Paunksnių k. žmonės išsiskirstė į vienkiemius. Žemės tvarkymo departamento matininkas J.Šeštokas patvirtino, kad kaimui priklausė 160 ha ir 8 a

žemės¹³⁵.

Paunksnių k. nepriklausomos Lietuvos laikais gyveno 10 šeimų: K.Būgos, J.Bernoto, J.Kilo, M.Paunksnienės, J.Paunksnio, I.Paunksnio, A.Pernavo, K.Pranskūnienės, R.Paunksnienės ir A.Jankausko¹³⁶.

<i>Vardas Pavardė</i>	<i>turėjo žemės</i>
Kazys Būga	47 ha ir 0,2 a
Juozas Bernotas	3,19 a
Juozas Kilas	6 ha 42 a
Marija Paunksnienė, Petras Paunksnis ir Karolina Paunksnytė	25 ha 35 a
Jonas Paunksnis (K.Paunksnio tėvas)	26 ha 0,5 a
Ignas Paunksnis	34 ha 0,7 a
Antanas Pernavas	6 ha 34 a
Karolina Pranskūnienė	1 ha 86 a
Rozalija Paunksnienė	2 ha 70 a
Antanas Jankauskas	3 ha 0,1 a

Sunkiausiai vertėsi A.Jankausko šeima turėjusi dešimt vaikų, o žemės valdė tik 3 ha. Rozalija Paunksnienė jauna tapo našle, išaugino du vaikus, Oną ir Joną. Jonas - darbo autorės prosenelis. M.Paunksnienė išaugino sūnų Petrą. 1940 m. už smulkų chuliganizmą buvo nuteistas vienus metus kalėti ir dingo be žinios. K.Būgos šeima buvo ištremta į Sibirą, bet iš tremties į kaimą nebegrižo, apsigyveno Kaune. Sovietmečiu Paunksnių k. priklausė trečiai Duokiškio kolūkio brigadai, laukininkystės darbininkais dirbo J.Bernoto, J.Kilo, J.Paunksnio vaikai. Pradėjus žemės melioravimo darbus Paunksnių k. gyventojai išsikėlė į Duokiškio gyvenvietę, kaime liko gyventi I.Paunksnis su žmona E.Paunksniene ir J.Paunksnio vaikai - Kazys, Stefa ir Ona Paunksniai.

Kaimo žemės buvo derlingos, ūkininkai pavyzdingai susitvarkę sodybas. Augino žiemkenčius, sėjo vasarojų, daugiau miežius, o avižų mažai, tik tai arkliams. Kiekvienas ūkininkas sėjo linus. Laikė daug gyvulių. Veisė sodus, laikė bites. Kaime buvo garsi bitininkė O.Paunksnytė, R.Paunksnienės duktė. O.Paunksnytė laikėsi seno papročio: bloga nelinkėti kitam žmogui, nes bitės gausų derlių sunėsdavo tik prižiūrimos gero, nuoširdaus žmogaus, bei medumi vaišinti ne tik bičkuopio metu, bet ir visu metus kiekvieną, kuris užsukdavo į svečius. Kartais bičių spiečius nusileisdavo ne tik į kaimyno, bet ir į kito kaimo sodybą. Tas žmogus tapdavo

¹³⁵ Duomenys iš Paunksnių k. eksplikacijos. Paruošė žemės tvarkymo departamento matininkas J.Šeštokas. Saugoma Kamajų seniūnijos žemėtvarkos skyriuje.

„bičiuoliu“, o kopinėjant medų iš to avilio būdavo kviečiama Ona paragauti medaus. Kiti žmonės, laikę bičių šeimas kviesdavo Oną, kad patartų kaip prižiūrėti, atpažinti bičių motinėlą, tvarkyti „perus“, paruošti bites žiemai. Ona pirmoji įsigijo separatorių medui sukti, pirma medinį, o vėliau ir vadinamą „fabričną“, kuriuo labai didžiavosi. Separatorių skolindavo visos parapijos žmonėms.¹³⁷

Birutės Lapinskaitės-Kairienės tėvelis Antanas Lapinskas, tris metus tarnavo už berną pas M.Paunksniene. Jo pasakojimuose M.Paunksnienė labai religinga moteris, aktyviai dalyvavusi Duokiškio katalikių moterų organizacijoje. Bet tuo pačiu tikėjo visokiais prietarais. Pavasarį, ginant gyvulius į lauką, atlikdavo tam tikras apeigas: gyvulius „rūkydavo“ (smilkydavo) pašventintomis žolelėmis, o piemenį perliedavo vandenių. Samdinius vaišindavo sūriu ir kiaušiniene. Visa tai buvo daroma dėl to, kad gyvuliai nesirgtų, gerai ganytųsi, linksmi šokinėtų. Kad varnos ir vanagai nelieštų naminių paukščių, šeiminkė prieš išnešdama į lauką viščiukus ir žasiukus, perkišdavo pro vyriškas kelnes. Jei norėdavo, kad vištos būtų „kuoduotos“, leisdama vištą perėti, šeiminkė užsidėdavo vyrišką kepurę. Šv. Kalėdų rytą liepdavo eiti samdiniams (mergai ir bernui) susikibus už rankų, kad avys atvestų po porą ėriukų. Skerdžiant kiaulį uodegos galiuką užmesdavo ant krosnies, kad kitamet kiaulės užaugtų didelės kaip krosnys. Pirmą orės (žemės arimo) dieną iš lauko grįžusį artoją (berną) aplaistydavo vandenių, kad arkliai būtų stiprūs, traukdami plūgą nesukaistų.¹³⁸

Panašių papročių laikėsi ir kiti ūkininkai, imdami pavyzdį iš M.Paunksnienės. Dauguma archajinių papročių buvo susiję su žemdirbyste ir gyvulininkyste, nes tai buvo pagrindinis ir svarbiausias Paunksnių k. pragyvenimo šaltinis.

Paunksnių kaimą išgarsino istorikas, kraštotyrininkas, liaudies menininkas Kazys Paunksnis.

GUDIŠKIS

Gudiškio dvaras nuo Rokiškio nutolęs 29 km. ir 3 km. nuo Duokiškio. Gudiškio dvaro žemės ribojosi su Radžionių, Seibučių, Viktorišio, Paunksnių, Titelių, Minčiūnų ir Špokiškio kaimų žemėmis. Jį kažkada čia buvusiuose dideliuose miškuose įkūrė kažin koks gudas. Prieš baudžios panaikinimą dvaras priklausęs Selmanovičiui. Dvaras turėjęs apie 700 ha, kiekvienas valstietis turėjo vežti savo arkliais grūdus į Rygą ir nudirbti bravoro darbus¹³⁹. Bausmes baudžiauninkams skirdavęs pats ponas: už per didelį girtavimą (degtinė buvo labai pigi 30 skatikų už gorčių) uždarydavęs tvarte, o už didesnius nusižengimus buvo rykštėmis plakami.

¹³⁶ Ten pat.

¹³⁷ Pasakojo O.Paunksnytės brolio dukra Stefanija Paunksnytė-Makušienė. Užrašė M.Kairyte 2007-08-17

¹³⁸ Birutės Lapinskaitės-Kairienės asmeninis archyvas.

¹³⁹ Gudiškio dvaras, VUB, rankraščių skyrius, F104-210

Keršydami už jo šunybes pagavo einantį iš Duokiškio kermošiaus ir nupjovė liežuvį¹⁴⁰. Tą patį faktą patvirtina B.Kviklys enciklopedijoje „Mūsų Lietuva“.¹⁴¹ 1861 m. baudžiamosios panaikinimo manifestą perskaitęs Titelių k. valstietis Merkys. Visi labai džiaugėsi ir kalbėję, kad „Dievas rojų atidaręs“.¹⁴²

Kamajų valsčiaus Gudiškio dvare 1923 m. buvo 3 kiemai, kuriuose gyveno 43 žmonės.¹⁴³ 1930 m. Rokiškio apskrities, Kamajų valsčiaus išskirstymo į vienkiemius, nutarime nurodoma, kad dvarui priklauso 195 ha žemės. 1932 m. Žemės reformos valdybos nutarimu Nr. 987, paskelbtu „Vyriausybės žiniuose“, šis dvaras priskirtas prie Minčiūnų kaimo¹⁴⁴. 1933 m. aplikacijoje nurodyta, kas žemės reformos metu iš dvaro gavo žemės: Minčiūnų k. mažžemiai - 7 ha ir 82 a., A.Urbonas 7,96 ha, B.Rudokas 1,71 ha, M.Tumonienė 0,25 ha, J.Tarvydavičius 1,02 ha. Dvaras neteko 26,26 ha. Nenusavinta žemės ūkio norma palikta J.Masiuliui 176,62 ha¹⁴⁵.

Šiame dvare gimė garsus literatūros tyrinėtojas Vytautas Vanagas. Prisiminimuose apie Gudiškio dvarą, rašoma: „<...> Gudiškis buvo ne kaimas, o dvaras, tame krašte buvo daug palivarkų. Jie jau seniai išnykę. Pavadinimai buvo daugiausia tokio tipo, kaip ir Gudiškis – Jurkiškis, Mažeikiškis, Viktoriškis. Gudiškis įkurtas XVIII a., priklausė baronams Rosenams. Paskui šeiminkai keitėsi, kaip ir daugelyje Lietuvos dvarų, prasidėjo bajorų nykimas, apsigyveno lietuviai nuomininkai. Buvo tą dvarą išsinuomoję ir tokie Trumpauskai. Vėliau dvarą nupirko Jonas Masiulis – žinomas žmogus, pagal išsilavinimą agronomas, tremtinių vaikas. Masiuliai kilę nuo Užpalių, po 1863 m. ištremti į Rusiją, į Čiornąją Padiną. Masiulis ten gimė ir užaugo, mokslus baigė. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą jis atsirado Lietuvoje, dirbo Vilniaus laikraštyje „Žemdirbys“, buvo išrinktas į Steigiamąjį Seimą, paskui tarnavo banke Kaune. Masiulio likimas – kaip koks užkeikimas: tėvas buvo tremtinys, ir jis liko tremtiniu: 1941 m. gegužę sovietinis teismas nuteisė už tariamą pyliavų nevykdymą ir, atrodo, tais pačiais metais jis mirė Rusijoje, Vladimiro kalėjime. Dvarą nacionalizavo, išparceliavo dar 1940-aisiais, Masiuliui paliko 30 ha. Paskui ūkininkavo jo sūnus Vytautas Masiulis su žmona, abu agronomai, mokslus baigę Dotnuvoje. Bet jie pabuvo tik karo metais, Vytautas 1944 m. mirė, neturėdamas nė 30 metų. Buvo medžiotojas, aš ir kiti vaikėzai važiuodavom kartu kiškių ir lapių varyti... Jis gal bemedžioldamas peršalo, gavo difteritą. Išvežė į Rokiškio į ligoninę, operavo gerklę, įdėjo vamzdelį, bet neišlaikė, mirė. Vytauto žmoną su dviem mažamečiais vaikais 1949 m. ištrėmė, Sibire jie surusėjo, vaikai nebegrižo. Po karo dvaro žemė vėl buvo išdalinta, sklypai iš karto

¹⁴⁰ Ten pat.

¹⁴¹ B.Kviklys, *Mūsų Lietuva*, V.,1991, T.2, p. 172

¹⁴² Gudiškio dvaras, VUB, rankraščių skyrius, F104-210

¹⁴³ I.Čiužanskaitė, J.Šlekys, Vytauto Vanago mokslinės biografijos eskizas, *Senoji Lietuvos literatūra*, V. 2006, p. 22

¹⁴⁴ Šie dokumentai saugomi Kamajų seniūnijos žemėtvarkos skyriuje.

¹⁴⁵ Ten pat.

atmatuoti rėžiais – buvo suplanuota kolchozinė gyvenvietė, kiemas prie kiemo, kaip seniau būdavo ūlyčia. 1941-aisiais jau kirto ir vežė mišką tų kolchozinių gryčių statybai. Iš dvaro (trys dideli klojimai, tvartai, XVIII a. rūmas, naujas XIX a. rūmas, svirnas) nieko neliko – klojimus uždegė vokiečių „meseršmitas“, tvartus perkūnija, kolchozas ardė, vežiojo, kūreno. Dabar ten likę tik šiek tiek medžių...“¹⁴⁶

Prie Gudiškio dvaro, žemės vienkiemiais išskirstymo plano, minimas Viktariškis. Nurodoma, kad Viktariškio vienkiemis yra Balio Dobkevičiaus nuosavybė. Iš šio vienkiemio kilo visas būrys Dobkevičių, kai kurie pakeitė pavardes į Daukus ar Dapkus. Iš Viktariškio kilęs Kajetonas Dobkevičius.

KUSTOS

Nuo Kustų (ankščiau vadinosi Katlieriškės) iki Užpalių 12 km., 36 km. nuo Utenos, kaimas priklausė Utenos rajonui, Užpalių seniūnijai. Kustos yra Utenos, Rokiškio ir Anykščių rajonų sandūroje. Ribojosi su Tadauskų k. (Anykščių raj.), Armoniškio ir Kišūnų kaimais (Utenos raj.) ir Vaineikių kaimu (Utenos raj.). Kustų kaimas buvo apsuptas miškų, žemės derlingos, žmonės augino javus, linus.

Pavadinimas kilo nuo Kustų pavardės, nes šiame kaime gyvenę 7 šeimos, visi Kustos ir visi buvo giminės, o pavardė Kusta kilusi iš rusiško žodžio „kust“, nes aplinkui kaimą buvę daug krūmų.¹⁴⁷ Įdomūs kaimo vietovardžiai: Žviegliškio miškas, Mergduobės pieva, Išdegėlės raistas.

XIX a. pab. Buvo Kustų „ulyčia“ (gatvinis kaimas), prie kelio Duokiškis – Užpaliai. Pradėjus vykdyti žemės reformą „ulyčioje“ gyventi liko tik Pelagėja Palskienė ir Pranas Čeponis. P.Palskienės duktė ištekėjo už A.Rasakevičiaus „Zimagoro“ (visus žmones, kurie kasė griovius, melioravo žemę, taip pravardžiuodavo). R.Palskienės sūnus Leonas ir Razalija Palskyte nuo jaunystės buvo savamoksliai muzikantai, žmonės pasakodavo, kad paėmę bet kokį muzikos instrumentą, juo grodavo. Leoną žmonės vadindavo „cirkininku“, nes grodamas dar fokusus darydavo. Antano ir Razalijos Rasakevičių gausi šeimyna – 4 dukros ir 3 sūnūs, visi jų vaikai paveldėjo gabumus muzikai.

¹⁴⁶ I.Čiužanskaitė, J.Šlekys, Vytauto Vanago mokslinės biografijos eskizas, *Senoji Lietuvos literatūra*, V. 2006, p. 22

Į vienkiemius išsikėlė 7 šeimos: F.Palskys, B.Kusta, A.Laučius, A.Gaižauskas, P.Stasiškis, P.Juodelė, M.Kusta.

1940 m. kaime buvo 11 ūkių, gyveno 21 žmogus. 1996 m. beliko 2 gyventojai, paskutinė gyventoja Rozalija Rasakevičienė mirė 2002 m.

Feliksas Palskys ir Regina Palskienė išaugino sūnų ir 5 dukras. Visi vaikai įgijo specialybes, gyvena Vilniuje ir Panevėžyje. Antanas Laučius ir Veronika Laučiuvienė išaugino 5 sūnus, gimtinėje nepasiliko nei vienas. Vaikai gyvena Vilniuje, Kaune ir Utenoje. Antano ir Antaninos Gaižauskų šeimoje užaugo duktė ir 2 sūnūs. Pranas ir Teofilė Stasiškiai užaugino 3 sūnus ir 2 dukras. Visi gyvena Utenoje. Petras ir Ieva Juodelės išsikėlė gyventi į Kaniūkus.¹⁴⁸

B.Kusta vedė miestietę iš Žiežmarių, kuri austi nemokėjo, bet buvo raštinga, giedojo Duokiškio bažnyčios chore, domėjosi liaudies medicina, gydė žmones ir gyvulius nuo ligų. Savo žinias perdavė anūkėms. Susirgusį gyvulį gydė pelyno, pupalaiškių ar apynių nuovirais. Raudonlige susirgusį kiaulį trindavo rūgštimi, klodavo skystame mokyje mirkyta paklode. Suviduriavusiam gyvuliui virdavo geltonųjų šlamučių, ažuolo žievės, sėmenų nuoviro. Suminkštėjus kaulams šėrė gyvulius ruginiais miltais, šutintais rugių grūdais. Benediktas Kusta buvo geras kalvis, turėjo pasistatęs kalvę. Kaustė arklius, apkaustydavo vežimų ratus, tekino „stebules“ (stipinai). Būdamas senyvo amžiaus pasidarė prietaisą su kuriuo drožė skiedras stogams dengti. Daugelis aplinkinių kaimų sodybų pasipuošė naujais skiedriniais stogais. B. ir A. Kustų dukra Bronė ištekėjo už V.Remeikio, kuris buvo užkurys, o jam buvo užrašyta žemė. Jie susilaukė sūnaus ir 3 dukrų. Bronė buvo piki audėja. Savo sūnų jie pavadino knygnešio A.Kustos garbei Adolfo vardu.¹⁴⁹

Kustų kaimas ribojasi su Vaineikių mišku. Išlikęs pasakojimas, kad šitam miške vaidenasi. XXa. pr. kaimo žmonės prie medžio prikalė koplytėlę, su šv. Nazariečiu, kuri išlikusi iki šių dienų.¹⁵⁰

Kaimas nunyko prasidėjus melioracijai. Atkūrus nepriklausomybę pusė kaimo pateko į vadinamąją „žaliąją zoną“ t.y negražinamą žemę, kuri priklauso valstybei, likusi žemė išdalinta po 3 ha Vilučių k. gyventojams. Šiandien Kustų kaimą mena ant nedidelės kalvelės kultūrinėje ganykloje išlikusios 0,04 ha ploto, neveikiančios kapinaitės, apsodintos lapuočiais medžiais. Kapinėse yra du akmeniniai antkapiniai paminklai ir vienas medinis kryžius, kuris baigia sunykti. Prie kelio Užpaliai – Duokiškis, buvusioje „ulyčioje“, stūkso bebaigiantys griūti Rasakevičių namai, bei Antano Laučiaus pastatytas kryžius.

¹⁴⁷ Pasakojo B.Sirvydienė, gyv. Utenoje. Užrašė M.Kairyte 2009-02-14

¹⁴⁸ Ten pat.

¹⁴⁹ Ten pat.

¹⁵⁰ Pasakojo ir koplytėlę parodė Birutė Lapinskaitė-Kairienė.

¹⁵¹ L. Klimka. M.Kairyte, Nečiūniškių žydų kaimo istorija, *Žydų kultūrospaveldas Lietuvoje*, V., 2005, p. 165

XIX a. pab. kaimą išgarsino knygnešys ir daraktorius Adolfas Kusta. XX a. pab. hidromelioracijos ir žemėtvarkos profesorius Albinas Kusta.

NEČIŪNAI

Nepriklausomoje Lietuvoje apie 1938 m. ūkininkaujančių žydų buvo keletas šimtų, - Suvalkijoje, apie Panevėžį ir Biržus.¹⁵¹ Daugiausia buvo verčiamasi daržininkyste, sodininkyste, pieno ūkiu. Tačiau labai reta išimtis - ištiesai žydų gyvenamas kaimas. Toks buvo Nečiūnų kaimas Rokiškio rajono Kamajų ir Jūžintų apylinkių teritorijoje.¹⁵²

Nečiūnų kaimą supo lietuvių gyvenami Lapienių, Raugų, Viktorišio, Kalučiškių kaimai. Patys gyventojai kaimą vadindavo Nečiuniškėmis. Kaime buvo apie septynis valakus dirbamos žemės. Viduryje jo yra lyg slėnis, žemuma - čia anksčiau buvusios balos. Iš jų tekėjo nedidelis Pražuvio upelis. Jis toliau vingiavo per Viktorišio, Gudiškio, Minčiūnų, Geišėjų laukus ir Patiltėje įtekėjo į Uosinto upelį. Prie Pražuvio upelio buvę du pilkapiai, apdėti akmenų vainikais, taigi kaimas įsikūręs nuo senų senovės gyvenamoje vietoje.

Manoma, kad žydai Nečiūnuose apsigyveno ne anksčiau kaip XIX amžiaus viduryje. Iki pat Pirmojo pasaulinio karo kaime gyveno vien žydų šeimos. Nors kaimas nedidelis, jame stovėjo ir sinagoga - „skala“. Pamaldas laikyti atvažiuodavo rabinas iš Kamajų. Kartais jį pavaduodavo seniausias kaimo žydas Colka, kurio sūnus Ausiejus mokėsi rabinu. Nykstant kaimui sinagoga buvo išardyta ir pervežta į Kamajus. Jos vietoje beliko pamatų akmenys.

Gretimų kaimų žmonės prisimena, kad apie 1930 m. Nečiūnuose gyveno šios šeimos: Berkai (4 žm.), Idelkai (4), Kaimos (4), Liošerio ir jo žento Foifkio šeima (4), Mauškio Cirto (Colkos, 7 žm.), Mauškio Rieznikėlio (4), Meudelio (2), Peiskaus (7), Kopkio Polovino ir jo žento Šepkos šeima (5). Iš viso 41 žydų tautybės žmogus, iš jų 21 vyras ir 20 moterų. Žinias pateikę Albinas Makuška ir Stefanija Makuškienė nesako, kad tai tikslios šio kaimo gyventojų žydų pavardės. Labai galimas dalykas, kad jos iškraipytos ir užrašytos taip, kaip jas prisimena kaimynai lietuviai. Be to, iš žydų žemę jau buvo nupirkę ir kaime apsigyvenę iš Amerikos grįžę Antano Gildučio ir Aleksandro Snarskio šeimos (4 ir 3 žm.).

Stambių ūkininkų Nečiūnuose nebuvo. Daugiausia žemės - 18 ha - turėjo lietuvis A. Snarskis. Iš žydų geriausiai gyveno Mauškio Cirto (Colkos) šeima: laikydavo po tris arklius, keletą karvių. Prieš 1940 m. jie pasistatė didelį gyvenamąjį namą. Kiti kaimo gyventojai buvo vidutiniai ūkininkai. Kai kurie žydai iki Antrojo pasaulinio karo pradžios pardavė savo žemę ir

¹⁵² Ten pat.

išsikėlė gyventi į Kamajus, Užpalius. Priežastys čia nelabai aiškios. Kaime tada liko tik keturios žydų šeimos: Liošerio, Kopkio, Mauškio Rieznikėlio ir Mauškio Colkos.

Kaime kapinių nebuvo. Žydus laidodavo Kamajuose. Mirusįjį guldavo į dėžę, užklodavo balta marška ir veždavo iki kaimyno kiemo. Kaimynas arklį vesdavo iki kito kaimyno, ir taip miręs žmogus keliaudavo iš kaimo. Atseit šitaip žmonės pravedavo nelaimę pro savo namus. Katalikus laidodavo Duokiškio kapinėse.

Žydai ne vien ūkininkaudavo, bet nuo seno vertėsi ir smulkiąja prekyba. Vežiodavo arba nešiodavo po kaimus parduoti muilą, cukrų, druską, sachariną, silkes, riestainius, degtukus, degtinę ir kitus produktus. Taip pat vežiodavo statinėje degutą, kuriuo valstiečiai tepdavo ratus. Parduotuvių pačiame kaime nebuvo. Tačiau kaimo viduryje stovėjo karčema. Į ją rinkdavosi ir aplinkinių kaimų vyrai.

Žmonių prisiminimuose atsispindi kitados labai uždaros žydų bendruomenės palaipsnis atsivėrimas kaimynams. Pagrindinė šio proceso priežastis, beveik tapatus gyvenimo būdas. Skirtumai teliko religijoje bei susijusiuose papročiuose. Ypač suartėjimas vyko per jaunimo bendravimą. Buvusių kaimynų prisiminimai turi sunkiai persakomą jausminį aspektą, todėl pateiktini pažodžiui, iš gyvosios kalbos.

Pasakoja Dominykas Ambrazevičius (g. 1910 m.):

„Gimiau, augau ir gyvenau Trunciškių kaime. Mano tėviškė buvo vienkiemis, iki Nečiūniškių buvo gal tik pusė kilometro, o artimiausi kaimynai - žydai. Su jų žeme ribojosi ir mūsų žemė. Tai buvo Mauškio žemė. Jis buvo neturtingas kaip ir mes. Kitas Mauškis, vadinamas Colka, buvo turtingas, graži buvo jo sodyba.

Kopkis turėjo labai gražią dukterį, vardu Stirka. Visada kartu šokdavome ir šokėja Stirka buvo gera. Ištekėjo ji už žydo, bet jos vyras buvo kaip lietuvis valgė kiaulieną, žydų papročių nelabai taikėsi, vėliau išsikėlė gyventi į Svėdasus. Buvau Stirkos vestuvėse. Davė mums laikyti uždegtas žvakutes, o jaunikis turėjo sudaužyti stiklinę: iš pirmo karto stiklinė nesudužo, tuomet metė antrą kartą, iš antro karto sudužo. Sako, kad geriau, kai dūžta iš karto. Kopkio sūnus buvo labai išvaizdus žydas. Kaimynystėje gyveno Stasiškiai, tai buvo įsimylėjęs Stasiškytę, bet vesti, aišku, negalėjo.

Draugavome su visais jaunesniais Nečiūniškių žydais. Kaune, Žemės ūkio rūmuose, buvo paroda, tai važiavome kartu su žydais, jie ten turėjo giminių, tai mus pavaišino, apnakvindino, Kauną parodė. Mauškio Colkos sūnus, rodos, vardu Jankelis, ruošėsi važiuoti į Izraelį. Išleidome jį kaip gerą draugą.

Nečiūniškių žydai dirbo žemę, turėjo parduoti silkių, degtinės pusbuteliais. Vienas vežiojo degutą, kitas taisė batus. Šis buvo labai linksmas žydas. Sako: į tavo batą vinį įmygiau

nykščiu, neik prieš vėją, bus tavo batui kaput.

Žydai buvo ne girtuokliai, tvarkingi, taupūs, bet ne šykštūs. Dažnai eidavau dirbti per šabą. Perrišdavau gyvulius. Kaimynystėje gyvenome, tai vieni kitiems padėdavome.

Mauškio duktė buvo ištekėjusi ir gyveno Užpaliuose. Paskutinį kartą ją mačiau jau prasidėjus karui. Buvo atėjusi pas tėvus, o paskui grįžo namo. Ėjo pro mus, buvo labai išsigandusi. Aš ją palydėjau iki Balčiūno miško, parodžiau kelią per jį, padrašinau. Maniau, kad mūsų krašte niekas žydų nelies. Apsirikau..."

Pasakoja Ona Paunksnytė-Lapinskienė (g. 1920 m.):

„Gimiau, augau ir gyvenau Lapienių kaime. Pažinau žydų papročius, šventes. Daugiausia tai sužinojau iš savo motinos, kuri visą gyvenimą bendravo su žydais, nes gyvenome gal už pusės kilometro nuo Nečiūnų kaimo. <...>Teko bendrauti ir su žydaitėmis. Jos eidavo kartu į mūsų atlaidus, gegužines. Labai jautėsi vienišos, skūsdavosi, kad labai nuobodu. Joms šabas, o kaimynams darbas. Turėjo kuo pasipuošti, bet neturėdavo kur išeiti. Todėl gražiai pasipuošusios ateidavo sekmadienį į svečius <...>“

Pasakoja Antanas Gildutis (g. 1931 m.):

„<...>Daugiausia bendravau su Mauškio Rieznikėlio šeima. Ten augo 1931 m. gimusi mergaitė, vardu Gitkė. Ji buvo geriausia mano draugė. Visą laiką kartu žaidėme, o kai valgydavau kiaulienos, tai duodavau ir Gitkei, ir tai buvo mūsų paslaptis. Labai gailėjau, kai ją su tėvais išvežė iš Nečiuniškių karui prasidėjus. Kai prasidėjo karas, Nečiuniškių žydai manė, kad jų niekas nelies. Išvarė juos šaudyti kiek vėliau į Kamajus, o iš ten, sako, link Rokiškio.“

Pasakoja Aldona Kukšlytė-Zulonienė (g. 1927 m.):

„Mano tėtis Tadas Kušlys pirko žemės iš žydų, namus statėsi pats. Kaimynas Viktoras Juknevičius irgi pirko žemės iš žydų, irgi pats statėsi namus. Iš Juknevičius pirko, iš Abraomo. Kaimynė Šukienė - iš žydo Idelkos. Mes visi čia statėmės namus ant žydų žemės ir tebegyvename iki šiol.“

Idelkų buvo dvi dukros: viena labai graži, vardu Aira, o kita menkutė, negraži, ją vadino Šarke. Kalbėta, kad viena Idelkos duktė įsimylėjo lietuvį ir pagimdė nuo jo vaikėlį, bet to vaikelio niekas nežiūrėjo, ir jis greitai mirė. Kopkio duktė, labai graži, vardu buvo Stirka, o sūnus - Irškis. Jis įsimylėjo Kazio Stasiškio seserį Kastutę, bet meilė buvo nelaiminga, nebuvo įprasta nei tekėti už žydo, nei vesti lietuvę. <...>Kai pradėjome vaikščioti į gegužines ar šokius, tai mus vadindavo „žydelkom iš Izraelio“. Vėliau net mūsų vaikus vadindavo „idelkaičiom“, „mauškais“. O šokti kviesdavo ir lietuviai, ir žydai. Ypač geros gegužinės būdavo, kai privažiudavo žydų iš Kamajų. Mums buvo gaila žydų, kai juos išvarė per kaimą iš Nečiūnų. Kaimas tapo nebe tas, linksmumo nebeliko.“

IŠVADOS

Duokiškis - nedidelis bažnytkaimis Rokiškio rajone. Duokiškio parapija apima dalį Jūžintų, Svėdasų, Kamajų ir Užpalių seniūnijų teritorijos. Etninė gyventojų sudėtis buvo mišri - lietuviai, rusai, lenkai bei žydai. Siekdamas išsaugoti savo subkultūrą lenkiškai kalbančios šeimos kartais rinkdavosi į uždarus vakarėlius. Rusų šeima ilgainiui sulietuvėjo. Tautiniai skirtumai labiausiai išryškėdavo maldų tekstuose ir manierose ir laidojimo papročiuose. Nežiūrint tautinių skirtumų, Duokiškio ir jo apylinkių gyventojams būdingas solidarumas. Veikiant istorinėms aplinkybėms ir bendraujant skirtingų tautybių žmonėms, atsirado nemažai savų kalbos „deimančiukų“. Šio krašto žmonės išsiskyrė dideliu išradingumu ir šmaikštumu „lipindami“ vienas kitam pravardes. Tai, kad kai kuriems kaimynams duodavo tokias pravardes kaip „Berija“ ir „Musolinis“, leidžia tvirtinti, kad žmonės buvo apsišvietę ir žinojo, kas vyksta pasaulyje.

Šio krašto ypatumas – susikūręs Nečiūnų žydų kaimas, kurio gyventojai vertėsi žemės ūkiu. 1897 m. pirmojo visuotinio Rusijos imperijos gyventojų surašymo duomenimis Lietuvos teritorijoje tik 3,2 procento žydų vertėsi žemės ūkiu. Nepriklausomoje Lietuvoje apie 1938 m. ūkininkaujančių žydų buvo keletas šimtų, - Suvalkijoje, apie Panevėžį ir Biržus. Tačiau labai reta išimtis - ištisai žydų gyvenamas kaimas. Toks buvo Nečiūnų kaimas Duokiškio parapijoje. Nečiūnuose žydai apsigyveno XIX a. viduryje. Iki I pasaulinio karo kaime gyveno vien žydų šeimos. Žmonių prisiminimuose uždaros žydų bendruomenės gyvenimo būdas ilgainiui supanašėjo su kaimynais, o skirtumai liko tik religijoje, bei su ja susijusiuose papročiuose.

Duokiškiečiai, būdami žemdirbiais, šventė šventes, kurios vienaip ar kitaip buvo susijusios su žemės ūkio darbais. Per Jurgines į bažnyčią buvo nešamas sūris, kiaušiniai, sviestas, duodama išmalda ubagaus. Arkliai prieš darbymetį buvo geriau šeriami, jiems daugiau buvo leidžiama ilsėtis. Per Sekmines buvo lankomi rugių laukai, rengiamos bendros vaišės, merginos puošdavosi lauko gėlių vainikais. Per Užgavėnes kaukių nedarydavo, Morės nedegindavo, blynų nekepavo, o valgydavo daug mėsos ir būtinai virdavo rūkytą dešrą.

Duokiškio bažnyčia yra etnokultūros ir etnoarchitektūros paveldas, nes statyta XXa. pradžioje vietos meistrų, puošta liaudies kūrėjų sukurtais darbais. Greta išlikusi XIXa. koplytėlė. Prie bažnyčios veikusios angelaičių, tretininkių, pavasarininkų organizacijos buvo tautiškumo ir etniškumo ugdytojos, nes pagrindinėmis vertybėmis laikė tautiškumo, doros ir tikėjimo sklaidą vietos jaunimo tarpe.

Kitas kultūros židinys buvo mokykla. Atskirais istorijos laikotarpiais, atsidavę savo darbui mokytojai, ugdė žinomus ne tik kaime ar rajone, bet visoje Lietuvoje ir už jos ribų, žmones. Tarpukariu didžiausią autoritetą turėjo mokytojas Matas Tylas, o nuo 1953m. iki šiol –

mokytoja, istorikė, kraštotyrininkė, kaimo šviesuolė – Irena Janukėnienė. Per penkiasdešimt I. Janukėnienės darbo Duokiškyje metų surinkta medžiaga papildė rankraštynus, panaudota rengiant kraštotyros ir mokslines publikacijas. Tokių mokytojų – atsidavusių, visą gyvenimą dirbusių vienoje vietoje, sugebėjusių realizuoti save ir senatvei atėjus laimingais besijaučiančių – ne kiekviename bažnytkaimyje sutiksime.

Duokiškio ir aplinkinių kaimų gyventojai dalyvavo pasipriešinime caro valdžiai – išlaikė daraktoriaus mokyklas, platino draudžiamas knygas, kovojo prieš baudžiavinę priespaudą. Aktyviai duokiškiečiai įsitraukė ir į pokario rezistenciją – ėjo partizanauti, tapdavo ryšininkais. Labiausiai pasipriešinime dalyvavo jauni vyrai (žinoma, kad sovietų valdžios buvo teisiamas ne vienas šešiolikos metų jaunuolis), moterys dažniau tapdavo ryšininkėmis. Iš parapijos nėra kilęs nė vienas stribas.

Žydų tautos naikinimas Antro pasaulinio karo metais lėmė Nečiūnų kaimo išnykimą. Trėmimai veikė gyventojų skaičiaus mažėjimą (visai sunyko Mažeikiškio kaimas). Melioracija ir kolūkio gyvenvietės kūrimas išnaikino vienkiemius ir mažesnius kaimelius. Jaunimas geresnio gyvenimo ieškojo miestuose, o tai lėmė kaimo vaikų gimstamumo mažėjimą. Gyventojai paseno ir išmirė. Šiais laikais žmonės neturi darbo – vėl mažėja gyventojų skaičius.

Išskirtinė Duokiškio parapijos asmenybė – Kazys Paunksnis. Tai istorikas, kraštotyrininkas, liaudies menininkas, kuris vaikščiojo ir piešė nykstančius kryžius. Tokiu būdu buvo įamžinta unikali liaudies kūrybos sritis. Tokių „paunksnių“ labai mažai rastume visoje Lietuvoje – tai yra Duokiškio išskirtinumas. Šis paveldas galėtų būti atgaivintas, pagal unikalaus menininko piešinius statant medinius kryžius kapinėse bei atminimo vietose. Turime puikų pavyzdį: liaudies meistras S. Karanauskas, įamžindamas K. Paunksnio atminimą, pastatė koplytstulpį ant jo kapo. Ši tradicija galėtų išstumti Lietuvoje vis labiau plintantį, bet su istorine tradicija nieko bendra neturintį, kapų tvarkymo modelį.

Nykstant gyventojams, ypatinga Duokiškio šnekta, papročiai ir tradicijos išnyks, todėl labai svarbu kuo energingiau imtis darbo vykdant etnografines ekspedicijas, fiksuojant kalbos „deimančiukus“ bei apklausiant išlikusius parapijos žmones, dar menančius senąsias šio krašto tradicijas.

NAUDOTŲ ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. ŠALTINIAI:

Lietuvos valstybės istorijos archyvas:

1. F. 669, ap.3, b. 535, 604, 656, 896, 1353, 1410, 2132, 2220, 2336, – Telšių vyskupystės, Obelių dekanato bylų apie bažnyčių vizitacijas, fondas.
2. F. 669, ap. 2, b. 654 – Obelių dekanato, Duokiškio Romos katalikų filialinės bažnyčios inventoriaus 1912 m. aprašymas.
3. F. 669, ap. 6 – Obelių dekanato, Duokiškio Romos katalikų bažnyčios krikštų, vedybų ir mirčių metrikų knygų fondas.

Lietuvos centrinis valstybės archyvas:

4. F. 631, ap. 3, b. 536 – Personalų fondas, Kazio Paunksnio asmens byla.

Vilniaus universiteto bibliotekos rankraščių skyrius:

5. F. 104-210 – Baudžios laikai Rokiškio apylinkėse.
6. F. 104-213 – A. Nezabitausko fondas. 1905-1907 m. įvykiai Rokiškio apylinkėse.

Lietuvos Mokslų Akademijos bibliotekos rankraščių skyrius:

7. F. 129-396, 397 – Obelių dekanato, Kamajų Romos katalikų bažnyčios fondas.

Lietuvos Martyno Mažvydo bibliotekos kartografijos skyrius:

8. LXII-6 – Военно-топографическое управление. М. Комаи: 1901 г., Литва.

Lietuvos kraštotyros archyvas:

9. F. 26-61– Duokiškio nykstantys ir išnykę kaimai.
10. F. 26-8 – Duokiškio kolūkis.

Duokiškio Romos katalikų filialinės bažnyčios archyvas:

11. 1923 m. Duokiškio Romos katalikų filialinės bažnyčios inventoriaus byla.

Duokiškio mokyklos muziejaus archyvas:

12. Duokiškio bažnyčios byla.
13. Duokiškio mokyklos byla.
14. Duokiškio mokyklos mokytojai.
15. Išnykę ir nykstantys Duokiškio krašto kaimai.
16. Laiškai Duokiškiui.
17. K.Paunksnio byla.
18. Žymūs Duokiškio krašto žmonės.

Publikuoti dokumentai ir statistiniai leidiniai:

19. *Lietuvos TSR istorijos šaltiniai*, V.: „Mintis“, 1965, t. 2, 113 p.
20. *Lietuvos TSR istorijos šaltiniai*, V.: „Mintis“, 1965, t. 4, 47 p.
21. *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, Warszawa., 1882 m. t. 2, 239 p.
22. *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, Warszawa., 1883 m. t.4, 363 p.

Atsiminimai:

23. R.Butkienė (76 m.)
24. A.Gildutienė (78 m.)
25. E.Gražienė (96 m.)
26. E.Kemeklienė (80 m.)
27. B.Kairienė (59 m.)
28. G.Krasauskienė (70 m.)
29. S.Makuškienė (90 m.)

Periodinė spauda:

30. Apie Duokiškio bažnyčios uždarymą, *Ūkininkas*, 1902, nr. 2, p. 23
31. Duokiškis, *Lietuvos žinios*, 1912-10-18, nr. 123, p. 3
32. Duokiškis, *Lietuvos žinios*, 1913-08-01, nr. 90, p. 2
33. Duokišky dviguba vilna, *Darbo balsas*, 1918-10-24, nr. 41, p. 14
34. Duokiškis, *Darbo balsas*, 1918-06-13, nr. 25, p. 9
35. Kas girdėt Lietuvoje, Duokiškis, *Lietuvos ūkininkas*, 1912-04-06, nr., 15p. 122
36. Kas girdėt Lietuvoje, Duokiškis, *Lietuvos ūkininkas*, 1912-05-10, nr.19 , p. 186
37. Kas girdėt Lietuvoje, Duokiškis, *Lietuvos ūkininkas*, 1912-07-05, nr.27 , p. 264
38. Kas girdėt Lietuvoje, Duokiškis, *Lietuvos ūkininkas*, 1912-08-30, nr. 34, p. 356
39. Kas girdėt Lietuvoje, Duokiškis, *Lietuvos ūkininkas*, 1912-11-01, nr.43 , p. 440
40. Kas girdėt Lietuvoje, Duokiškis, *Lietuvos ūkininkas*, 1913-06-06, nr. 21, p. 262
41. Kas girdėt Lietuvoje, Duokiškis, *Lietuvos ūkininkas*, 1914-11-20, nr. 47, p. 423
42. Kas girdėt Lietuvoje, Duokiškis, *Lietuvos ūkininkas*, 1918-06-03, nr.33 , p. 389
43. Kas girdėt Lietuvoje, Duokiškis, *Lietuvos ūkininkas*, 1920-08-18, nr. 33, p. 7
44. Kas girdėt Lietuvoje, Duokiškis, *Lietuvos ūkininkas*, 1920-10-18, nr. 42, p. 8
45. Kas girdėt Lietuvoje, Duokiškis, *Lietuvos ūkininkas*, 1923-03-26, nr. 13, p. 8
46. Iš viso krašto, Rokiškio aps. Duokiškis, *Lietuvos aidas*, 1930-12-30, nr., p.
47. Mūsų veiksmas skyriuose, Duokiškis, *Moteris*, 1936, nr. 10, p.161
48. Tėvynėj ir pasauly, Duokiškis, *XX amžius*, 1939-08-03, nr. 174, p.
49. Žinios žinelės iš Lietuvos, Duokiškis, *Darbininkas*, 1938-04-01, nr. 13, p. 5
50. *Židinys*, 1938, nr. 3, p. 10

II. LITERATŪRA:

51. P.Blaževičius, *Rokiškio krašto bažnyčios*, V. 1995, p. 29
52. P.Blaževičius, *Kai kurie Rokiškio krašto kultūros istorijos bruožai*, V. 1994, p. 50
53. Duokiškis, *Lietuviškoji enciklopedija*, K. 1939, t 7, p. 196
54. Duokiškis, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1955, t 5, p. 243
55. Duokiškis, *Mažoji Lietuvos tarybinė enciklopedija*, V. 1966, t 1, p. 445
56. Duokiškis, *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, V. 1985, t 1, p. 470
57. Duokiškis, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, V. 2004, t 5,7,8 p. 116, 210, 212, 482
58. Duokiškio apylinkė, *Lietuvos TSR administracinio suskirstymo žinynas*, V., 1959, p. 369
59. A.Jankevičienė, *Lietuvos medinės bažnyčios, koplyčios ir varpinės*, V. 2007, p. 3
60. Kamajų apylinkė *Lietuvos TSR administracinio suskirstymo žinynas*, 1 dalis, V., 1974, p. 214
61. B. Kaluševičius, K.Milius, *Lietuvos knygnešiai ir daraktoriai*, V. 2004, p. 253,366
62. A.Kazulėnas, *Rokiškio krašto laisvės kovotojai* V. 2005, p. 122 B.Kviklys, Duokiškis, *Mūsų Lietuva*, 1991, t 2, p. 135,169,171
63. B.Kviklys, Duokiškis Šv. Onos parapijos bažnyčia, *Lietuvos bažnyčios*, Čikaga, 1984, t 4, p. 157
64. L.Klimka, M.Kairytė, Nečiūniškių žydų kaimo istorija, *Žydų kultūros paveldas Lietuvoje*, V. 2005, p. 165- 172
66. A.Liekis, *Lietuvos Šaulių sąjungos istorija*, V. 1992, p. 203
67. K.Misius, R.Šinkūnas, *Lietuvos katalikų bažnyčios*,
68. V.Merkys, *Draudžiamos lietuviškos spaudos kelias*, V. 1994, p. 18
69. L.Neneiškis, *Lietuvos katalikų kalendorius žinynas*, V. 1991, p. 156
70. *Nenugalėtoji Lietuva: Tremtis, sukilimas, rezistencija*, konferencijos medžiaga, Rokiškis, 2006, p. 4-19
71. V.Pukienė, *Lietuvių švietimo draugijos XXa. pr. 1906-1915 m.*, V. 1994, p. 94
72. *Rokiškis. Miestas. Kraštas. Žmonės*, V. 1999, p. 167, 248, 267
73. *Utenos krašto enciklopedija*, V. 2001, p. 188
74. *Užpaliai mūsų svajonių kraštas*, V. 1998, P. 184, 281
75. A. Vanagas, Pravardės, *Lietuvių kalbos enciklopedija*, V. 1999, p. 494

RESÜMEE

In der folgenden Arbeit ist die Geschichte der Gemeinde Duokiškis in dem Bezirk von Rokiškis beschrieben. Die Gemeinde ist im Jahr 1906 gegruendet worden. Laut kirchlichem Inventar bestand die Gemeinde aus 26 Doerfern und 9 Baurnhoeffern. 15 Doerfer und alle Baurnhoeffe existieren nicht mehr. In anderen sind nur einige Einwohner auffindbar.

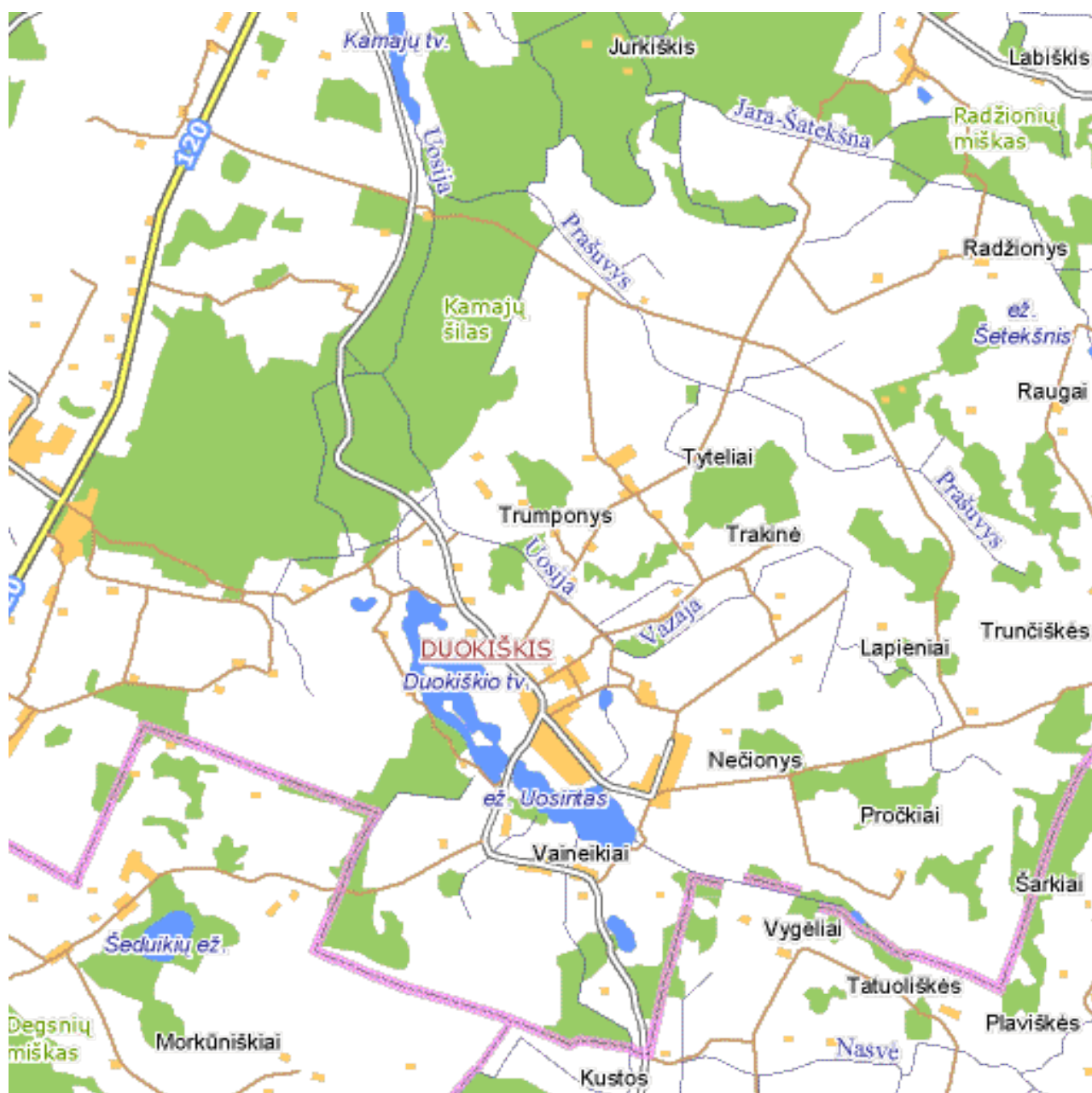
In der vorliegenden Arbeit ist die ekonomische Entwicklung der Gemeinde Duokiškis dargestellt, die das kulturelle Leben der Einwohner beeinflusst hat. Es wird die Bildung und Kultur im Kreis Duokiškis beschrieben und einflussreiche Einwohner des Gebiets erwaeht. Es werden verlassene Doerfer der Gemeinde aufgezaehlt. Ein besonderer Blich wird auf das judische Dorf Nečiūnai geworfen.

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

LCVA -	Lietuvos centrinis valstybės archyvas
LVIA -	Lietuvos valstybės istorijos archyvas
LMAB -	Lietuvos Mokslų Akademijos biblioteka
LNB -	Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka
VUB -	Vilniaus universiteto biblioteka
DMA-	Duokiškio muziejaus archyvas
DBA-	Duokiškio bažnyčios archyvas
k.-	kaimas
m.-	metai

PRIEDAS NR. 1

Duokiškio parapijos geografinė padėtis

PRIEDAS NR. 2

Duokiškio parapijos bažnyčia

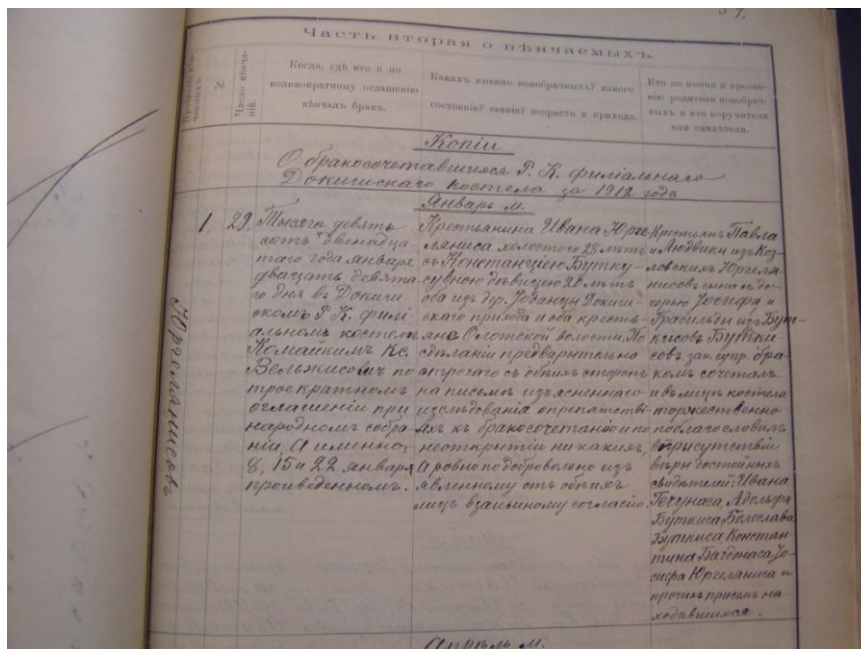
1912 m. Duokiškio Romos katalikų filialinės bažnyčios inventoriaus aprašymo fragmentas (1 lapas)

1.

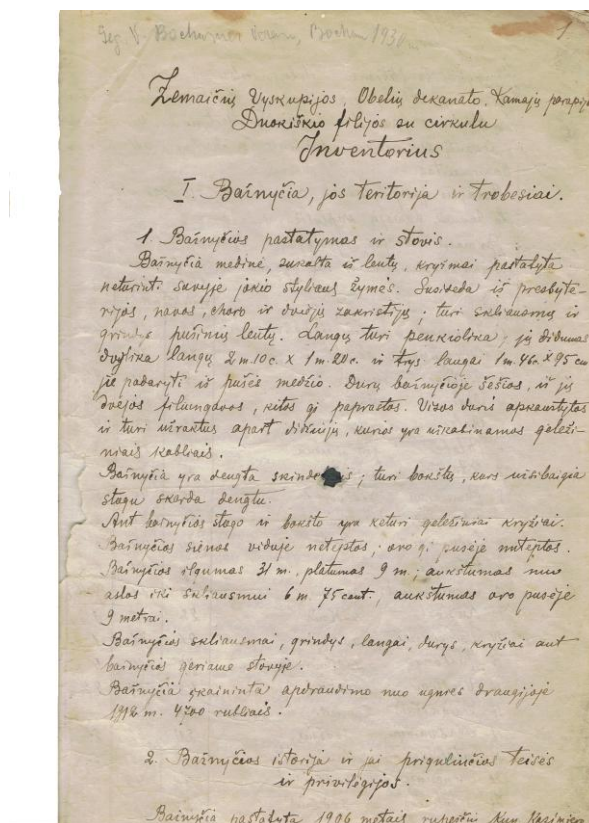
Инвентарная опись
Докшицкого Римско-Католического
приматацкого костела.

Докшицкий приматацкий костел находится в местечке Докшицкая Ковенской губ. Ново-Александровского уезда. На месте ветхой деревянной каплицы, на каменном фундаменте построена новая крестовая церковь на деревянных столбах оббитых снаружи и с внутренней стороны досками. Введен в 1906 году. Местность в сел. Анис. Новый костел шириной в длину 14 сажень, в ширину 4 саж. и в бедрах креста 2 сажень с небольшой фронтальной частью и с боковыми частями. Костел окрест гоним, а боковые срубкообразные. Костел имеет входные двери четыре, из коих фронтальная двухстворчатая, остальные одностворчатые; все одностворчатые с замками и надежной окантовкой, фронтальная же закрывается с внутренней стороны кружками в деревянной поперечке. Окна в костеле 14 и одно над главной дверью. По бокам с боковыми "пресбитериями" и имеются для различия, из коих находящаяся по правой стороне проходная, с левой стороны советвеннорядница без особого входа снаружи. Вход костела крестовый с низу подшитых досками. Полы выложены теми же досками. Стены и двери снаружи окрашены в желтый цвет, внутри же не окрашены. На хорах помещаются орган и хоры. В преддверии у главного входа по бокам с боковыми имеются две "напольные" и "ад адван" впереди, над ними два сосуда "ад адван" впереди. Стены деревянные креста с раскраской. В притворе с каждой стороны помещены новы

1912 m Vedybų metrikų knygos fragmentas

Žemiau pateikiamo Duokiškio bažnyčios 1921 m. inventoriaus fragmentas

Žemaičių vyskupijos, Obelių dekanato, Kamajų parapijos Duokiškio filijos su cirkulu inventorius¹⁵³

¹⁵³ Duokiškio bažnyčios inventorius, parašytas 1921 m. saugomas pas Kamajų parapijos kunigą. Inventoriaus aprašo tekstas netaisytas. Toliau spausdinama visa byla.

I. bažnyčia, jos teritorija, trobesiai

1. Bažnyčios pastatymas ir stovis. Bažnyčia medinė, sukalta iš lentų, kryžmai pastatyta neturinti savyje jokio stiliaus žymės. Susideda iš presbiterijos, navos, choro ir dviejų zakristijų; Turi skliausmų ir grindys pušinių lentų. Langų turi penkiolika; Jų didumas: Dvylika langų 2m.10c.x1m 20c ir 3 langai 1m 46c x 95c jie padaryti iš pušies medžio. Durų bažnyčioje šešios, iš jų dvejios filumgavos, kitos gi paprastos. Visos durys apkaustytos ir turi užraktus apart didžiųjų, kurios yra užkabinamos geležiniais kabliais. Bažnyčia yra dengta skindelemis; turi bokštų, kurs užsibaigia stogu skarda dengtu. Ant bažnyčios stogo yra keturi geležiniai kryžiai. Bažnyčios sienos viduje neteptos, oro gi pusėje nuteptos, bažnyčios ilgumas 31m plotumas 9m aukštumas nuo aslos iki skliausmui 6m 75c aukštumas oro pusėje 9metrai. Bažnyčios skliausmai grindys, langai, durys, kryžiai ant bažnyčios gerame stovyje. Bažnyčia įkaininta apdraudimo nuo ugnies draugijoje 1912m. 4700 rubliais.

2. Bažnyčios istorija ir jai prigulinčios teisės ir privilegijos.

Bažnyčia pastatyta 1906 m. Rūpesčiu kun. Kazimiero Mačionio. Bažnyčios Šv. Patronas (titulus ecclesiae) yra Šv. Ona. Atlaidų yra keturi :Šv. Kryžiaus paaukštinimo, Šventos Onos Šv. Kryžiaus atradimo, Šv. Martyno V. Kas link Šv. Martyno V. yra dokumentas. Bažnyčia yra filijinė su cirkulu nuo 3. IV.1908 m. Prieš to buvusi Kamajų koplyčia. Pirmasis kunigas apsigyveno 1904 metais. *Cirkulas susideda iš šių gyvenimo vietų:*

Nr.	Pavadinimas	Skaič. vyr. lyties	Skaič. mot. lyties	Atstumas nuo bažn.
1	Trumaniai sodžius ir palivarkas	19	18	1 ½ k.
2	Mikniunai sodžius	75	75	3 k.
3	Gintinė vienk.	4	4	3 ½ k.
4	Gaveikiai vienk.	3	6	4 ½ k.
5	Galai grit.	13	23	4 k.
6	Palobė grit. ir vienk.	18	19	3 k.
7	Netikiškės sodžius	30	37	5 k.
8	Pamalaišys sodžius	35	45	5 k.
9	Tadauckai sodžius	34	24	2 k.
10	Šeduikiai sodžius	44	44	3 k.
11	Kišunai sodžius	47	51	5 k.
12	Armoniškis sodžius	13	14	4 ½ k.
13	Kustos sodžius	28	25	3 ½ k.
14	Vaineikiai sodžius	96	71	1 k.
15	Juodonys sodžius	77	64	4 k.
16	Vigėliai sodžius	43	39	2 ½ k.
17	Duokiškis miest.	68	70	-
18	Nasvaičiai sodžius	24	22	5 ½ k.
19	Tatoliškis vienk.	8	5	5 k.
20	Minčiunai sodžius	38	43	3 ½ k.
21	Titeliai sodžius	54	60	2 k.
22	Pladiškės sodžius	9	5	6 k.

23	Teresdvaris (velnio barzda) vienk.	3	5	4 ½ k.
24	Pročkiai sodžius	31	39	2 ½ k.
25	Mažeikiškis sodžius	14	15	4 ½ k.
26	Trunciškės sodžius	16	13	2 ½ k.
27	Nečionys sodžius	43	41	1 k.
28	Trakinė vienk.	5	5	1 k.
29	Paunksnių gyt.	15	22	2 ½ k.
30	Lapieniai sodžius	28	27	3 k.
31	Paunksniai sodžius	37	35	2 k.
32	Viktoriškis vienk.	10	9	3 ½ k.
33	Seibučiai sodžius	13	8	5 k.
34	Raugai sodžius	18	17	5 k.
35	Gudiškis dvaras	12	18	3 k.
	Viso	1005	1018	

Bažnyčios atstumas nuo apskrities miesto Rokiškio 28 kilom.; nuo dekanos, kuris gyvena irgi Rokišky 28 kilom.; nuo artimiausios geležinkelio stoties Panemunėlio 23 kilom. ir nuo Kamajų pašto 10 kilom.

Katalikų cirkule yra 2023. cirkulo ribose gyvena nekatalikų, būtent rusų 6 žm. ir žydų 48 žm. daugumas cirkulo gyventojų kalba yra lietuvių. Tik viena šeimyna vartoja lenkų kalbą. Prie bažnyčios yra bažnytinis komitetas, susidedantis iš šių asmenų: Jurgio Paunksnio, Napoleono Dulkės, Anupro Vėbros, Bernardo Bagdono, Boleslavo Butkio, Jono Bauskio ir Petro Pernavo. B.P. taryba susidedanti iš pirmininko Kun. Antano Keraičio ir narių: Bernardo Bagdono ir Anupo Vėbros. Prie bažnyčios yra vienas dvasiškis, tos bažnyčios kuratas Kun. Antanas Keraitis. Valdiškos algos į metus gauna 1000 auksinių. Bažnyčios tarnai susideda iš vargonininko, zakrastijono ir špitolniko, jie išsilaiko iš skiriamos algos ir kalendų.

Varpinyčia, šventorius ir j aptvėrimas, lavoninė, kapai ir jų aptvėrimas

Varpinyčia medinė, aukštumo apie 18 metrų, užbaigta stogu dengtu skindeliais, ant stogo geležinis kryžius. Prie varpų lipama mediniais laiptais. Varpų buvo trys, kurie svėrė 28 pūd. ir 30 sv. Jie dar negražinti rusų. Varpinyčia turi duri dvipuses su užraktu. Varpinyčia atstumo nuo bažnyčios 30 metrų. Varpinyčios sienų, durų, stogo, kryžiaus, laiptų ir užraktų stovis gan geras. Varpinyčia buvo 1912 m. ikaininta apdraudimo nuo ugnies draugijoje 300 rublių.

Bažnyčios šventoriaus didumas 1861 k. metrų, yra jame keletas medinių ir akmeninių paminklų. Šventoriaus aptvėrimas visai naujas, padarytas iš štachetų, šulai mediniai, vartai mediniai su užraktu. Be didžiųjų vartų yra dar du mažesnieji varteliai, dveji už bažnyčios, o vieni šaly varpinyčios. Už bažnyčios yra lavoninė, ji yra medinė ilgumo 10 m. 90 c. ir platumo 5 m.42 c. Turi grindis iš lentų, lubas, dengta skindeliais. Durys užrakinamos spyna, turi dvejus langus. Jos sienos, grindys, lubos, stogas, durys, langai ir užraktai dar gerame stovyje.

Kapai nuo žmonių gyvenamų trobesių atstumo per 150 metrų ir nuo bažnyčios per 250 metrų, jų

didumas 2160 km. Jau nebėra kryžiaus, liudijančio apie jų pašventinimą. Kapų pakraščiuose yra laukinių medžių. Kapų ribose yra dalis nepašventinta, laidoti lavonams nekrikštytų kūdikių, nekatalikų ir nusižudžiusių. Paminklai yra akmeniniai ir mediniai kryžiai. Kapai aptverti medine tvora iš stačių lentų, šulai mediniai. Kapų vartai mediniai, vieni su užraktu. Kapų aptvėrimas ir vartai apiprasti.

II. Bažnyčios nuosavieji, nuolat joje pasiliekančys dalykai

Didžiasai altorius renesanso stiliuje iš pušies medžio, papuoštas kolumnomis ir drožiniais, dalimis paausintas. Tabernaculum medinis iš pušies medžio paausintas, turi dureles su užraktu. Didžiajame altoriuje yra du paveikslai: Krikštytojo ant raudono fono ir Šv. Onos paveikslas. Altoriaus mensa iš medžio, ties altoriumi yra trys laipteliai iš pušies medžio. Altorius Tabernaculum, paveikslai, paausinimai, teplionės, partatilis, mensa, laipsniai, tabernakulo užraktas yra gerame stovyje.

Be didžiojo dar yra bažnyčioje du šoniniai altoriai. Einant nuo didžiojo altoriaus į duris kairėje pusėje yra medinis altorius renesanso stiliuje iš pušies medžio papuoštas kaluimnomis dalimis paausintas, jame yra švento Martyno vyskupo paveikslas, altoriaus mensa iš medžio, ties mensa yra du laipsniai iš pušies medžio. Altorius, paveikslas, paausinimas, teplionės, portatilis, mensa, laipsniai yra gerame stovyje.

Einant nuo didžiojo altoriaus į duris dešinėje pusėje yra medinis altorius renesanso stiliuje papuoštas kuliumnomis dalimis paausintas. Jame yra Šv. P. M. Nekalto prasidejimo paveikslas. Altoriaus mensa iš medžio, ties altoriaus mensa yra du laipsniai iš pušies medžio. Altorius, paveikslas, paausinimas, teplionės, portatilis, laipsniai yra gerame stovyje.

2. Krikštytuvė, Šv. alrejų vieta, sakykla, klausyklos, nuolat stovintieji bažnyčioje suolai.

Krikštytuvė pastatyta presbiterijoje prie didžiojo altoriaus, ji padaryta iš medžio, nutepta. Krikšto indas aliuminis, su viršeliu, vanduo pilamas sena ampulka. Krizma ir kutekumenų aliejus laikomi dėžutėje. Krikštytuvė yra gerame stovyje. Ligonų aliejus laikomas yra toje pačioje dėžutėje.

Sakykla įtaisyta navoje einant nuo didžiojo altoriaus dešinėje pusėje, renesanso stiliuje, padaryta iš medžio, nutepta, dalimis paausinta, papuošta drožiniais. Laipsniai eiti į sakyklą mediniai, nutepti. Sakykla ir įeinamieji laipsniai gerame stovyje.

Klausyklų bažnyčioje yra penkios: dvi uosio medžio, pagražintos drožiniais, dvi pušies medžio nuteptos ir viena pušies medžio nutepta. Keturios iš jų pastatytos šalyse prie mažųjų altorių, o viena zakrastijoje. Dabartinis klausyklų stovis geras. Suolų presbiterijoje yra du, navoje gi dvidešimt iš pušies medžio, nutepti. Stovis jų geras.

3. Kroteliai, bažnyčios choras, teplionės ir parašai ant bažnyčios sienų, paminklai.

Presbiterija atskirta nuo bažnyčios navos kroteliais, jie yra tekinti iš medžio ir nutepti, gan dailūs. Bažnyčios choro parėmimas iš medžio. Vargonai aštuoniais balsais, pedalų neturi. Dabartinis

stovis parėmimo, viso choro ir jame esančių vargonų gan geras. Bažnyčios sienos nenuteptos. Bažnyčioje nėra jokių paminklų.

III. Judamosios bažnyčios nuosavybės dalykai

1. Naugimiai dalykai

Eil. nr.	Tikslus dalyko aprašymas	Dalykų skaičius	Aukso ir sidabro praba	Dalykų svoris		Dalyko kaina Auks. sk.	pastabos
				Kilogramai	gramai		
1	a) sidabras relikvijorius	1	84		675	15 000	geras
2	Kielikas su patena	1	84		525	7 000	geras
3	b) varis monstancija	1		2	680	95000	gera
4	Kielikas su patena	1				6000	geras
5	relikvijorius	1			800	3500	Geras
6	Puškos	2		1	500		Geros
7	žibintuvai	6		2	200	6000	Geri
8	katilėlis	1		1	600	600	Geras
9	lovatoris	1		1	300	500	Geras
10	c) skaistvaris žibintuvai	2		3		6000	geri
11	Kryželiai	5		5	780	3000	Geri
12	Tacas	2			520	1000	Geri
13	Ampulkos	2			200	400	Geros
14	Smilkytuvas su laiveliu	1		1	150	2000	Geras
15	Hostijoms dėžutė	1			200	240	Gera
16	kryžius	1		7		10.000	Geras
17	Kryželis pakabinamas	1			250	240	Geras
18	šlakštytuvė	1			200	300	Gera
19	Varpeliai	3		1	250	300	Geri
20	žyrandolis	1		40	-	20.000	Geras
21	Lemputė prieš S.S	1		3	-	10.000	Gera
22	Brolijos liktarius (žibint)	18				45.000	geri
23	d) švinas: žibintuvai did.	18		70	440	30.000	geri

Mediniai dalykai ir iš kitokios medžiagos

Eil.	Tikslus dalykų aprašymas	Kiek	Kaina auks.
------	--------------------------	------	-------------

nr.			
1	a)mediniai kryžiai	5	9500
2	Mediniai žibintuvai	13	2.500
3	Kėdė	1	100
4	Taburetas	1	50
5	Stalėliai	2	1000
6	Pakojis	1	50
7	Spintos	2	12.000
8	Kamoda	1	4000
9	Skarbonka bl.	1	100
10	Katafalkas	1	24.000
11	Neštuvai	1	100
12	Žibint. vel. žvakei	1	300
13	b)altorėliai	2	7000
14	Karunos	10	40.000
15	Paveikslai	4	4.000
16	Baldakimas	1	10.000
17	Umbrakulis	1	2.000
18	Larvos	5	3.000
19	Pulpitas	1	300
20	c) mišiolamsant. alt. padušk.	3	1.000
21	Kilimai	4	40.000
22	Calunas	1	2.000
23	Veidrodis zakr.	1	600
24	Šveicoriui apdarai		4000
25	Prisikėlimo stovykla	1	3000
26	Forma aplotkoms kepti	1	800
27	Laikrodis	1	1000
28	Brostvininkų kamža	18	5000
29	Brostv. javitas	24	7.000
30	Zakrist. ir tarn. vaikų kamža	8	700

Bažnyčios aparatai ir skalbiniai

Eil. nr.	Tikslus dalykų aprašymas	Kiek	Kaina auks.	pastabos
1	a) aparatai: arnatas su pried. baltos sp.	4	15.000	Du apyprasti
2	Arnatas violetinės sp.	1	4.000	Geras
3	Arnatas raudonos sp.	2	5.000	Vienas apyprastis
4	Arnatas žalios sp.	1	4.000	
5	Juodos spalvos arnatas	1	1.500	Apyprastis
6	Kapa balta	1	4.000	
7	Kapa juoda	1	2.500	
8	Kapa žalia	1	5.000	
9	Kapa violetinė	1	5.000	
10	Kapa raudona	1	5.000	
11	Stulų įvairių spalvų	11	6.000	
12	Bursos	2	1.500	
13	Puškos apvalkalas	1	300	Apyprastis
14	Velunias balt. sp.	2	800	

15	Velunias violetinės sp.	1	1.000	
16	Velunias raudonos toalnės	3	6.000	
17	b) skalbiniai albos	6	7.500	
18	Umeralai	8	600	
19	Korporalai	10	1000	
20	Palkos	11	500	
21	Purifikatoriai	24	80	
22	Rankšluosčiai prie lovat.	19	1500	
23	Rankšluosčiai prie alt.	7	300	
24	Staltiesės	7	800	
25	Kamžos drobinės	12	3000	3 iš jų supl.
26	Drobinės toalnės	7	3.500	
27	Juostos	8	500	

Bažnytinės knygos, bažnyčios bibliotekos ir bažnyčios archyvas

Eil. nr.	Knygos antrašas ar dokumento turinys	Vieta ir metai išleidimo	Kiek tomų ar ryšelių
1	Missale Romanum	Ratis 6. 1893	1
2	Missale Romanum paru.	Rat. 1887	1
3	Missale Romanum paru.	Rat. 1905	1
4	Micsae pro defunetis	Rat. 1911	1
5	Micsae pro defunetis	Rat. 1897	1
6	Ewanqolie polskie i litewski	Wiln. 1918	1
7	Kančia V. Jėzaus Račkausk.	W. 1862	1
8	Ewanq. polskie i zmu.	W. 1858	1
9	Evangelijos vysk. Skverenski	Tilžė -	1
10	Rituale sacrament	Viln. 1822	1
11	Rituale sacrament	Crac. 1884	
12	Cantionala		1
13	Gegužės mėnuo Margalio	Tilžė 1921	1
14	Vesperale Romananum	Rat. 1916	1
15	Breviarium Romanum	Compad. 1872	1
16	Organum comitaue ad Kyriale Matkras	Rat. 1915	1
17	Psalmi vesper. et Campl. M. Springer	Rat. 1914	1
18	Lietuviškas bažnytinis giesmynas J. Naujalio	Kaun.	1
19	Giesmynėlis bažnyčios chor. Jakšto ir Naujelio	Tilžė 1920	3

5. Metrikų knygos ir raštinė

- a) Krikštytųjų metrikų knygos prasideda nuo 1906 m. rašytos rusiškai 1906 – 1921 m.
- b) Vedusiųjų metrikų knygos prasideda nuo 1908 m., rašytos rusiškai 1908 – 1921 m.
- c) Mirusiųjų metrikų knygos prasideda nuo 1906 m. rašytos rusiškai 1906 – 1921 m.
- d) Užsakų knyga nuo 1908 m.
- e) Priešvestuvinių tyrinėjimų knygos prasideda nuo 1908 m. rašytos rusiškai 1908 – 1921 m.
- f) Pajamų ir išlaidų knygos nuo 1906 m.

- g) Parapijiečių sąrašo knyga (liber status animarum)
- h) Bažnyčios palaikymo Tarybos ir parapijonių komiteto posėdžių protokolų knyga
- i) Metrikų knygų registrai
- k) Antspaudai 5, 3 lotynų kalboje, 2 rusų.

IV. Gyvenamieji ir ūkio trobesiai ir negyvas inventoriūs.

1. Gyvenamieji trobesiai.

a) Klebonija medinė iš pušies medžio ant mūrytų pamatų. Po klebonija rūsių nėra. Sienos oro pusėje apmuštos lentomis ir viduje tinkuotos, lubos iš lentų. Klebonijos didumas 22 m. x 10 m. Kambarių turi 8 ir 2 prieškambarių. Durų 24, langų 18. Kambariuose ir prieškambariuose yra grindys iš pušies lentų. Pečiai 3 kokliniai ir vienas pečius iš plytų virtuvėje, yra klengės ir 9 durys užraktai. Stogas dengtas skindeliais, jau kiek papuvęs. Klebonija įkaininta apdraudimo nuo ugnies draugijoje 1912 m. 2.600 rub.

b) Namas bažnyčios tarnams (špitolė) medinis iš pušies medžio, neturinti mūrytų pamatų. Sienos viduje netinkuotos, nei oro pusėje lentomis neapmuštos, lubos iš lentų. Didumo 17 m. x 9 m. Susideda iš dviejų lentų, kiekvienas po du kambariu su sandėliu. Apart to tame name dar yra susirinkimams salė. Prieškambarių yra du, durų 10, langų 10, grindų neturi du kambariu ir vienas prieškambaris. Pečių yra trys: vienas didelis ir du mažų. Trys durys su užraktais, kitos gi be užraktų su klengėmis. Dengtas pusė šiaudais pusė gi skindeliais. Aprašyti dalykai vidutiniame stovyje.

c) Ūkio trobesiai:

Tvartas, arklidė, kutė, vežiminė ir daržinė po vienu stogu. Tvartas ir arklidė padaryta iš rąstų, pušinio medžio ant akmeninių mūrytų pamatų, lubos iš lentų – apalkų. Vežiminė ir daržinė padaryta iš lentų pušinio medžio, be lubų, turi apalkų grindis. Ilgumas 44 m. plotumas 10 ½ m. Duris turi 4 su užraktais, stogas šiaudų. Įkaininta apdraudimo nuo ugnies draugijoje 1913 m. 1000 (tūkstančiu) rub. Malkinė sukalta iš apalkų. Jos didumas 15 m. x 10 m. Turi vienas duris, stogas šiaudų. Kamara medinė iš rąstų pušinių, viduje netinkuota ir oro pusėje neapkalta lentomis, be pamatų, lubos lentų. Didumas 10 m. x 8 m. Duris turi dvi, vienos jų su užraktu, langą vieną. Vieną turi plytų pečių, stogas šiaudų. Klėtis medinė pušinių rąstų, turi akmeninius mūrytus pamatus. Lubos pušinių lentų, stogas šiaudų. Ilgumas 8 m. 54 c. plotumas 7 m. 77 c. Durys vienos su užraktu., grindys pušinių lentų. Įkaininta apdraudimo nuo ugnies draugijoje 1913 m. 300 rub. Ledinė išmūryta iš akmenų, viduje padas cementinis, vandeniui ištekėti pravestos triubelės. Viduje trys geležinės balkės. Ledinės ilgumas 6 m. plotumas 4 m. Durys vienos su užraktu Viršus ten apipiltas ir velėnomis apdėtas. Išeinamosios vietos dvi. Šulinys vienas.

2. Beneficijos inventoriūs.

Eil. nr.	Dalyko aprašymas	Dal. skaič.	kaina
1	Indauja	1	2000
2	Stalas didelis	1	3000
3	Stalai mažesni	5	1000
4	Lovos geresnės	4	1.200
5	Lovos prastesnės	3	1000
6	Mogliai	1	5000
7	Dėžė apkaust. su užraktu	1	1000
8	Lamas	1	500
9	Peikena	1	200
10	Katilai špižiniai	3	2400
11	Plytos špižinės	2	1000
12			
13	Ēdzios	1	200
14	Loviai gyvuliams	9	800
15	Kabanč. spintelių	4	80
16	Suolai	2	200
17	Suolaliai	7	100

beneficijai prigulinčios žemės viso labo su šventoriumi, kiemu, daržu, sodu maždaug 4 hektarai. Sodas susideda iš 60 medelių pasodintų 1912 m. iš jų 46 obelys ir 14 vyšnių.

Toks inventorių susstatytas remiantis paskutiniu ju inventorių 1912 metų ir palyginant jį su tikru esamų dalykų stoviu. Prisidėjo nauja ledainė išmūryta 1921 m. Kainavo apie 12.000 auksinų¹⁵⁴.

Vyskupas Pranciškus Karevičius 1922 m. gruodžio 26 d. vizitacijos akte rašo: „1922 m. gruodžio 26 dieną pavakary atvykau į Duokiškį. Bažnyčią ir kleboniją radau švarioje tvarkoje. Veikia B. P. Taryba Pajamų išlaidų sąskaita tvarkoma gerai. Klebonui ir Tarybai tardamas už jų triūsą „ačiū“ 27 d. atsisveikinau iš Duokiškio. „1943 m. gegužės 30 – 31 d. kanoniškai lankiau Duokiškio bažnyčią. Ant parapijos ribos sutiko raiteliai ir dviratininkai, kurie lydėjo lig Duokiškio bažnytkaimio. Pravažiuojant pasveikino nuo Kišūnų pradžios mokyklos mokinių, kurie gražiai špalieriais buvo išsirikiavę prie bromo su šūkiu „Ganytojau, laimink mūsų darbus!“ . Duokiškyje pirmieji sutiko pradžios mokyklos mokiniai, sveikino mokytojas M. Tylas, nuo Angelaičių Butkytė. Jaunimas savo brome įrašė šūkį „ Uždek mumyse Dievo sukurtą jauną dvasią!“ Pasveikino nuo jaunimo Barzdonaitė ir Tumas. Prie bažnytinio bromo laukė dvasininkija ir bažn. procesija. Visų lydymas įėjau į vainikais išpuoštą bažnyčią. Vietos klebonas kun. J. Matulis raportu pranešė apie Duokiškio parapijos materialinę ir religinę būklę. Duokiškio parapijai priklauso 2182 parapijiečiai, daugumoje vidutiniai ūkininkai, geri katalikai, pamaldūs, kiekvienas kaimas daręs bendrus mirusiųjų paminėjimus egzekvijomis, bendrai atlieką gegužines

¹⁵⁴ Duokiškio bažnyčios inventorių mažai pakitęs iki šiol.

ir rožanšines pamaldas, klausą sekmadieniais pamokslų, dosnūs bažnyčios reikalams. Bet pasitaiką ir apsileidimų, nors ir ateina į bažnyčią, bet nesimeldžia iš maldaknygių, rečiau einą Šv. Sakramentų, tėvai nemoką namie vaikų poterių, jaunimas mėgstas vakaruškauti, šokti modernius šokius, žmonės mėgstą gerti. Prieš komunistų varomą antireliginę propagandą buvę atsparūs. Prie jų buvę prisiplakę vos keli asmenys, daugumoje atėjūnai. 1941 m. bolševikai išvežė iš Duokiškio parapijos keturias šeimas, du pavienius asmenis ir pernai negryžo iš bolševikų kalėjimo. Savo kalboje padėkojau duokiškėnams, pasidžiaugiau jų katalikiškais papročiais, raginau vengti pasitaikančių įdų: girtuokliavimo, nepadoraus vakaruškavimo, daugiau susirūpinti ir aukėjimu. Pasimeldžiau už mirusius, gyvuosius palaiminai Šv. sakramentu, paskelbiau visuotinus atlaidus. Sekmadienio dieną atlaikiau votyvą, dalyvavau sumoje, palaiminau brolių ženklus, suteikiau sutvirtinimo sakramentą 250 asmeniui, Apžiūrėjau bažnyčią. Palaikoma švariai, zakrastija pakankamai aprūpinta liturginiais rūbais ir indais. Mažėlius apklausinėju poterių. Vaikus apdalinau savo ganytojiškais raštais. Iš Duokiškio išvykau lankyti Južintų parapijos. Panevėžio vyskupas.“ 1927 m. vizitacijos akte Panevėžio vyskupas rašo:“ 1927 m. rugpjūčio mėn 12-13 d. aplankiau Duokiškio parapiją. Duokiškėnai raiteliai ir dviratininkai su tautinėmis vėliavomis pasitiko prie parapijos ribų, o priešaky vienas su popiežiaus vėliava, pasitinka prie parapijos ribų. Pakely kaimuose būriai žmonių prie 3 garbės vartų. Miestelyje susirinkę žmonės laukia prie 2 papuoštų bromų. Klebonas Kun. J. Pauliukas raportu praneša , kad čia žmonės bendrai esą nusiteikę katalikiškai, į seimą dauguma balsuojanti už katalikiškus sąrašus. Nors žymių nusikaltimų nepasitaiką, bet ydų esą. Parapijoje esančios šios katalikiškos organizacijos:1)Šv. sakramento 290 nar. 2) Tretininkų 73 nar. 3) Pavasaruininkų. Taipgi yra ekonominių draugijų Taikaus kredito?, vartotojų ir ? b-vės. Pamoksle paaiškinau vizito tikslą ir reagavau prieš įsivyravusias ydas, gindamas prie bažnyčios gyvenimo. Sekančioje dienoje atlaikiau skaitytas mišias prie įstatyto šv. sakramento, pasakiau pamokslą apie reikalą rūpintis sielos išganymu. Sutvirtinimo sakramentą 137 asm ir suteikiau apaštališkąjį palaiminimą. Bažnyčia nauja sukalta iš lentų iš oro naujai ištpta aliejinais dažais. Klebonija gera., tik ką atremontuota, beneficijos trobesiai neblogi. Pajamų deficitą klebonas yra padengęs savais pinigais. Reikalinga, kad prieglaudos pajamos ir išlaidos būtų atskirtos nuo beneficijos pajamų bei išlaidų. Draugijų atstovai atėjo pasisveikinti, bei pasipasakoti apie organizacijų veikimą. Nežiūrint lietaus žmonės skaitlingi, susirinkę giedodami tautos himną palydėjo išvažiuojantį, o raiteliai ir dviratininkai eskortavo iki parapijos rubežiaus.“

1938 m. pavasarį atnaujinta paaukuota puška. 1941 m. gegužės mėnesyje įsigyta Šv. Jėzaus širdies statula. Baigta gabenti iš Svedasų girininkijos už 3000 rublių miško medžiaga. 1941 m. rudenį spalio mėn. pataisyti tvartai, įdėti keli balkiai ir lubos. Be to pastatyta nauja kiaulydė. Apdengta klojimo stogo dalis. 1942 m. pavasary apdengta dar dalis klojimo, viena pusė, rudenį

apdenyta tvarto dalis. 1942 m. įsigyta 5 naujos albos, mišiolas, aptaisyti suplyšę arnotai. 1943 m. gegužio pabaigoje aptvarkyti ir apkalti nauja medine tvora naujieji kapai.

Šv. Onos atlaidų procesija. Nuotrauka iš autorės asmeninio archyvo.

Duokiškio bažnyčios vidus

Pavasarininkės: iš kairės sėdi: E.Dulkytė, S.Paunksnytė ir S.Dulkytė. Stovi ketvirta A.Butkytė ir B.Vygėlytė, kitos nežinomos.

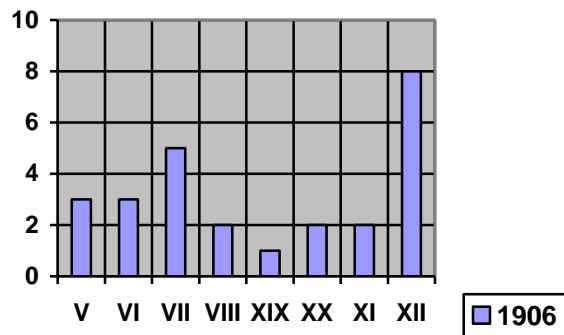

Šaulių būrio valdyba 1929-03-10.

Duokiškio RK filialinės bažnyčios gimimo – krikšto, vedybų bei mirčių metrikų knygų analizė

Duokiškio RK parapijos gimimo – krikšto metrikų knygos užvestos 1906 metais gegužės mėnesį.¹⁵⁵ Pirmas įrašas darytas 1906-05-13 dieną Duokiškio RK filialinėje bažnyčioje - vietos kunigas Mačionis pakrikštijo Bronislavą, valstiečių Dominyko Naviko ir Marijonos Paunksnytės teisėtoje santuokoje Mikniūnų kaime gimusį kūdikį. Krikšto tėvais buvo Jonas Jurgelionis ir Teresė Stečiaronytė¹⁵⁶.

Viso 1906 m. parapijoje gimė 26 vaikai.

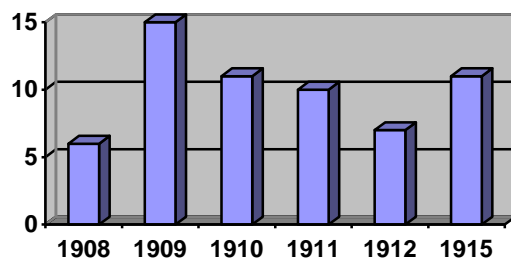
Vedybų metrikų knyga buvo užvesta 1908 m.¹⁵⁷

¹⁵⁵ LCVIA, f. 669, ap. 2, b. 654, p. 3

¹⁵⁶ LCVIA, f. 669, AP. 6. b. 128,

¹⁵⁷ LCVA, f. 669, ap. 2, b. 654, p.1

■ bendras santuokų skaičius per metus

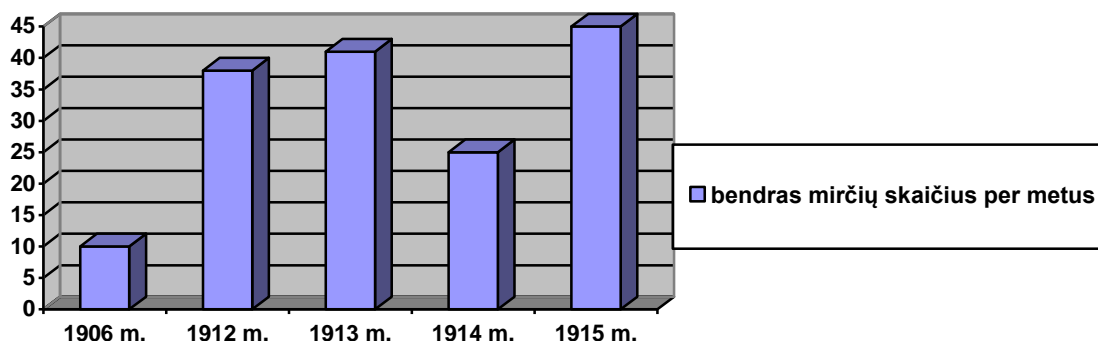

Užsakai skelbti po tris kartus, dažniausiai 1 kartą savaitėje. Be šios parapijos jaunavedžių buvo Jūžintų, Kamajų ir Užpalių parapijų. Gegužės ir birželio mėnesiais įvyko po 1 santuoką, liepos mėn. – 2. 1 santuoka spalio ir 1 lapkričio mėnesiais. Visi sutuoktiniai buvo valstiečiai, vestuvių liudininkų po 3 – 4, dažniausiai giminės. 1909 m. kunigas Mačionis sutuokė 15 šeimų. Sausio mėn. santuokos nebuvo sudarytos, o vasarį net 6, po 2 per dieną. Balandžio mėn. 2 santuokos, gegužės 2, birželio mėn. tik 1. Liepos mėn. santuokų nebuvo, rugpjūčio mėn. – 1, rugsėjį taip pat 1. Spalio mėn. 2 santuokos sudarytos tą pačią dieną. Sutuoktiniai iš Jūžintų, Svedasų, Salų, Kriaunų, Kamajų ir Duokiškio parapijų. Visi sutuoktiniai valstiečiai, liudininkų skaičius svyruoja nuo 2 iki 4, liudininkai dažniausiai giminės. 1910 m. irgi 15 šeimų. Jaunavedžiai daugiausia šios parapijos, taip pat Kamajų ir Svedasų bei Užpalių. Sausio mėn. įvyko 1 santuoka. Vasario mėn. daugiausiai - 5 santuokos, gegužės mėn. 2 santuokos, birželio, rugsėjo ir spalio bei lapkričio mėnesiais po 1 santuoką. Kovo, balandžio, liepos, rugpjūčio ir gruodžio mėnesiais nebuvo nei vienos santuokos. Visi sutuoktiniai valstiečiai. Pranciškus Tursa tuokėsi be užsakų su leidimu, kitoms poroms buvo skelbta po trejus užsakus. Liudininkai 3,4.

1911 m. – 9 šeimos. Santuokos sudarytos iš šios bei Svedasų, Kamajų Jūžintų parapijų, vienas jaunikis iš Novoaleksandovkos (Zarasų) miesto, tos ir parapijos. Sausio mėnesį įvyko viena santuoka, vasarį – 4, gegužės, birželio mėn. po 1, liepos mėn. – 2. Gruodžio mėn. taip pat 1 santuoka. Kovo, balandžio, rugpjūčio, rugsėjo, spalio ir lapkričio mėnesiais neįvyko nei viena santuoka. Viena pora susituokusių buvo dvarininkai, vienas miestietis, kiti likusieji jaunavedžiai valstiečiai. Užsakų skelbta po tris, liudininkų skaičius svyruoja nuo 2 iki 4. 1912 m. 7 šeimos. Jaunieji iš Svedasų, Kamajų ir šios parapijos. Sausio mėn. susituokė 1 pora, balandžio ir gegužės mėn. po 2 poras, rugsėjo ir spalio mėn. – po 1 porą. Kitais mėnesiais santuokų nebuvo. Vienas jaunavedys buvo dvarininkas, visi kiti valstiečiai, užsakai visiems skelbti po 3, išskyrus vieną, kuriai buvo duotas leidimas. 1913 m. buvo sutuoktos 8 poros. Jaunieji iš Svedasų, Kamajų ir šios parapijos. Vasario mėn. susituokė 6 poros, spalio ir lapkričio mėn. – po 1 porą. Kitais mėnesiais santuokų nebuvo. Vienas jaunavedys buvo miestietis, visi kiti valstiečiai, užsakai visiems skelbti po 3 kartus.

1914 m. buvo sutuoktos 7 šeimos. Jaunieji Kamajų, Užpalių ir šios parapijos. 1915 m. 10 šeimų. Susituokusieji iš Užpalių, Jūžintų, Utenos ir šios parapijos. Sausio mėn. susituokė 3, vasario mėn. irgi 3, balandžio mėn. 2 ir gegužės mėn. 2 poros. Liepos mėn. – 1 pora. Kitais mėnesiais santuokų nebuvo. Visi sutuoktiniai valstiečiai, užsakų skelbta po 3, liudininkai 2-3.

Mirčių metrikų knygos užvestos 1906 birželio mėn.

Tais metais mirė 5 vaikai ir 5 suaugę ar garbingos senatvės sulaukę žmonės. 1912 m. mirčių įrašų labai daug. 22 vaikai ir 16 suaugusiųjų. Pirmas šių metų įrašas apie mirusią Anastasiją Vilutytę Masiulienę, kuri mirė būdama net 114 metų. 1912 m. Vasario 12 d. nuo džiovos mirė Duokiškio parapijos klebonas Jurgis Zubžickis. Visi vaikai mirė „nuo silpnumo“ arba nuo viduriavimo. Kai kuriems vaikams ir suaugusiems liga nenustatyta. kiti vaikai mirė nuo difterijos, Gruodžio mėn. Michailo ir Veronikos Palskių iš Tadauckų k. šeimoje mirė 2 vaikai. 5 metų Augustinas nuo dezinterijos ir 9 mėn. Vladislovas „nuo silpnumo“. 1913 m. Duokiškio parapijoje mirė 18 vaikų ir 23 suaugę žmonės ir garbingo amžiaus sulaukę senoliai. Liepos 19 d. Antanas ir Emilija Bernotai iš Teresdvario k. palaidojo du savo vaikus. Petrą ir Boleslovą. Galimas daiktas, kad berniukai buvo dvyniai, nes Boleslovas mirė išgyvenęs 3 savaites, Petras 1 mėnesį. Abu vaikai mirė nuo silpnumo. Vienos šeimos vaikai groudžio mėn palaidojo abu tėvus. 18 d. Mikniūnų k. mirė Emilija Dulkienė, o 23 d. Valerijus Dulkė. Laidojo vaikai Martynas, Napoleonas ir Juozas. Abu tėvai mirė būdami garbingo amžiaus, nuo sentavės, ilsisi Duokiškio kapinėse. 1914 m. mirė 12 vaikų ir 13 suaugusiųjų. 1915 m. Duokiškio parapijoje mirė daug žmonių, ypač vaikų, siautė skarlatina ir dezinterija.

Per metus mirė 31 vaikas ir 14 suaugusių žmonių.

1926 m. balandžio 4 d. Romos katalikų bažnyčios popiežiaus Pijaus XI bulė įteisino pasikeitusias Lietuvos bažnytinės provincijos vyskupijų, dekanatų ir parapijų ribas. Duokiškio bažnyčia buvo priskirta Utenos dekanatui.¹⁵⁸

¹⁵⁸ LCVIA, f. 1650, ap. 12, b. 1, p.1

PRIEDAS NR. 2
Duokiškio mokykla

Duokiškio pradžios mokykla

Duokiškio mokykla dabar

Duokiškio mokyklos mokytojai M.Tylas ir V.Tylienė.

V. Tylienė mokyt.

Matas Tyla mokyt.

Mokytojai I. Janukėnienei atsiūstos laikraščio iškarpos iš JAV, saugomos Duokiškio mokyklos muziejuje.

PALAIDOJOM MOKYTOJA MATĄ TYLA

Š.m. rugpjūčio 22 d. vakare St. Benedict seneliu namuose, Detroite, mirė a.a. Matas Tylas, bebaigdamas 83-čiuosius amžiaus metus.

Velionis buvo gimęs Rokiškyje 1898 m. rugsėjo 20 d. Palikti dokumentai byloja, jog mokytojo darbą jis pradėjo 1917 m. sausio pradžioje, tad būdamas vos 18-kos metu, bet pradžios mokyklos cenzą įsigijo tik 1925 m. birželio 13 d. Marijampolės mokytoju seminarijoje. Nusprendęs mokytojauti kaimo mokyklose, kad mokiniams ir jų tėvams būtų naudingesnis, dvi vasaras po keletą mėnesių lankė ir sėkmingai baigė Žemės ūkio ministerijos suruoštus pr. m-lu mokytojams kursus: 1924 metais — Kaune, o 1928 metais — Dotnuvoje. Gavęs darbą apie 1926 ar 1927. metus Duokiškio bažnytkaimy, Kamajų vis., Rokiškio aps., mokytojo darbą ten dirbo iki 1944 metų vasaros, iki pasitraukimo į Vokietiją. Daugelį metų buvo pr. mokyklos vedėju. Apie 1928 metus (bet nesu tikras, gal ir anksčiau), vedė Kamajų pr. m-los mokytoją Valeriją Viliūnaitę, kuri vėliau kartu mokytojavo Duokiškyje.

Geros sveikatos, pilnas energijos ir praktiškų idėjų, Duokiškyje įsijungė į kooperatinę veiklą, buvo vienas iš modernios pieninės sumanytojų ir statytojų. Jo dėka plačios Duokiškio apylinkės ūkininkų gerbūvis nuolat kilo. Kaip visuomenininkas anksti, pirmajame nepriklausomybės dešimtmetyje, tapo Šaulių sąjungos nariu ir vietinio šaulių būrio vadu. Bolševikmetyje buvo persekiotas ir pasmerktas pirmajam birželio meto trėmimui. Apie tai patyręs, keletą savaitių su žmona sėkmingai išsislapstė, o vokietmetyje grįžo mokytojauti. Lietuvoje mokytojo darbą velionis Matas dirbo 31 – nerius metus.

Karui pasibaigus, Vokietija stovyklose - mokytojo darbą tęsė. Nuo 1945 iki 1947 metu buvo Oberlenningeno lietuviu m-los vedėju, o nuo 1947 m., emigravo į JAV — Schvaebis Gmuendo lietuviu pr. m-los mokytoju. Emigracijai ruošdamas pastarojoje stovykloje pats lankė Lietuvių amatų mokyklą ir baigė metalo tekinimo kursą.

Į Ameriką atplaukė 1949 metais (nežinau tikslios datos) ir apsigyveno Detroite. Keliolika metų dirbo automobiliu pramonėje. Vis labiau ėmė šlubuoti širdis ir rasti kitų sveikatos problemų. Tad buvo priverstas pasitraukti į ankstyvą — invalidumo — pensiją. Kol sveikata leido, mokytojavo Detroito lituanistinėje m-loje, o vėliau tik iš didelio reikalo kitus mokytojus pavaduodavo. Visas mokyklas į krūvą sudėjęs, mokytojo darbą Matas Tylas bus dirbęs daugiau kaip 40-ties metų. Tą darbą labai mėgo ir mylėjo vaikus, nors savų šeimoje neišaugino.

Abu su žmona pensininkaudami apsigyveno jaukiame mūriniame namelyje, gražioje vakarinio Detroito gatvėje. Ilgai savo gyvenimu džiaugėsi. Prenumeravo beveik visą lietuvišką spaudą ir rėmė lietuviškas organizacijas bei institucijas. Tapo Lietuvių fondo, Dainavos jaun. stovyklos, Detroito lietuvių namų, Matulaičio namų ir dar gal kelių institucijų šimtininkai, kitur daugiau kaip su viena šimtaine. Kad ir po mirties niekam nebūtų našta, prieš keletą metų susitarė ir suvedė sąskaitas su laidojimo įstaiga. Tai padarė pačiu laiku. Sveikata (abiejų, jo ir žmonos) ėmė silpti. Namelyje tvarka paio. Apylinkė tapo pavojinga net dienos pasivaikščiojimams. Ne-gausios giminės gyveno toli, Chicagoje ir Washingtone, D.C., o vietiniai tautiečiai savo mokytojus greit primiršo. Tik keletas galestingų moterų ir vienas kitas vyras užvažiuodavo apipirkti, kartais namelį aptvarkyti. Giminės ir draugai siūlė keltis į Putnamą, bet Matas griežtai atsisakė. Sveikatai visiškai nusilpus, šių 1981 m. pradžioje turėjo keltis į minėtą senelių prieglaudą, o iš ten ne kartą savaitei kitai buvo vežamas į ligonines.

Laidotuves organizavo Vai Bauža šermeninės savininkė bei vedėja Jolanda Zaparackienė. Atsisveikinimas įvyko rugpjūčio 25 d. vakare, dalyvaujant porai tuzinų senesnių tautiečių (nemačiau nei vieno buv. lituanistinės m-los mokinio, o tik keletą jų tėvų), Šv. Antano parapijos klebonas kun. Alfonsas Babonas sukalbėjo rožinį. J. Zaparackienė oriai prabilo apie velionio asmenybę ir paminėjo svarbiausius jo biografijos faktus. Savo žodį baigė Maironio eilėraščiu — „Kovoj dėl šviesios ateities“. Mokytojų vardu kalbėjo Albertas Misiūnas, Lietuvių fondo vardu — Antanas Grinius, Dloco ir Altos vardu — Antanas Sukauskas. A. Zaparackienė pareiškė užuojautą velionio našlei L. Bendruomenės, Detroito lietuvių kultūros klubo, Dainavos globos k-to ir L. namų d-jos vardu. Atsisveikinimas baigtas tautos himnu.

Rugpjūčio 26 d. ryte velionio kūnas buvo nuvežtas į Šv. Antano šventovę, kur kun. A. Babonas atlaikė gedulingas pamaldas. Po to nulydėtas ir palaidotas Holy Sepulchre kapuose, kur ilsisi šimtai Detroito lietuvių.

Velionį Matą Tylą pažinau visą gyvenimą, kai tik pradėjau žmogų nuo žmogaus atskirti, ne tik kad Duokiškis nuo mano gimtojo kaimo už 12 kilometrų, bet ir kad jo žmona Valerija buvo pirmoji mano mokytoja Kamajuose, kaip aklam kačiukui atvėrusi akis į didžiausią mokslą, didesnę ir už Einšteino teorijas, į abėcėlę. Visam gyvenimui liko Mato, šaulio uniformoje, prakalba prie savanorio kapo Kamajuose, Vasario 16-tąją, ar Lietuvos nepriklausomybės dešimtmečio, ar Vytauto Didžiojo metuose. Buvo keli kalbėtojai, bet teatmenu tik Mato žodžius, labai skardžiu balsu, aiškiai šaukiamus, jog savanoris mirė, kad mes laisve džiaugtumės. Šimtus kartų jį Kamajuose susitikdavau ir pagarbiai kepurę nukeldavau. Susitikdavome, kad ir retokai, Detroite. Susitikdavome iki paskutinių metų. Tik porą mėnesių prieš j jo mirtį, nuvažiavęs į St. Benedicto namus, vieną dieną prasilenkiau — buvo išvežtas į ligoninę.

Savo mokytojai, velionio našlei Valerijai ir kitiems giminaičiams reiškiau užuojautą. O mo-

SU VALERIJA TYLIENE ATSISVEIKINANT

1985 m. kovo 27 Detroito Št. Benedicto senelių namuose užgeso mokytojos Valerijos Viliūnaitės — Tylienės gyvybė.

Velionė buvo gimusi 1897 kovo 12 Mikniūnų kaime, Vyžuonų vls., Utenos apskrity. Nepavyko sužinoti, kurią gimnaziją lankė ir kurią mokytojų seminariją baigė. Galiu tik spėti, kad bus mokiusis Utenos progimnazijoje, o mokytojos diplomą veikiausiai Panevėžio mokytojų seminarijoje įgijusi. Buvo cenzuota, gerai savo profesijai pasiruošusi pr. mokyklų mokytoja. Per visą neprikl. Lietuvos, laikotarpį ir abi okupacijas iki 1944 vidurio mokytoja. Pradžioje Kamajuose, ištekėjusi už mokytojo Mato Tylo, kartu su juo, Duokiškyje. (Kamajų vls.), kur Matas buvo mokyklos vedėju, Bolševikmety, kai M. Tylas už šaulišką veiklą buvo atleistas iš mokyklos vietos, jai buvo primestos tos pareigos. Tai tik kelis mėnesius trukęs farsas. Kaip nepalenkiami savo tautos patriotai, Valė ir Matas Tylai buvo užrašyti į pirmųjų trėmimų bangą. Laiku išpėti, nuo ankstyvo 1941 pavasario, iki karo; pradžios slapstėsi. Užtat į Sibirą ištremta daugiau kaip 80 metų amžiaus turinti Mato motina.

1944 m. V. ir M. Tylai pasitraukė į Vokietiją, p 1949 emigravo į Ameriką. Detroito iki pensijos velionė dirbo sunkų įstaigų valytojos darbą. Pensininkų dienas Tylai leido mažiems vaikams mūriniam namely, kurį įsigijo vakarinėje miesto daly. Mokytojauti lituanistinėse mokyklose pradžioje neleido nedėkingos darbo valandos, o vėliau vis gilėjanti senatvė. Lituanistikai savo duoklę atseikėjo už abu Matas pinigėmis aukomis, gausiai prenumeravo ir skaitė lietuviškus laikraščius bei žurnalus. Lankydamas lietuviškus renginius. Deja jų gyvenimo finalas buvo liūdnas, kai aplinka iš pagrindų pasikeitė. Kitur keltis neleido ištekčiai, tai liko savotiški kaliniai. Matą ėmė kankinti fizinės ligos. Tuo tarpu Valeriją siaubė kažkoks depresijos melancholijos – nostalgijos - šklėrbzės mišinys Ji vis dažniau kalbėdavo apie grįžimą į Duokiškį... pėsčiomis.

Fiziškai dar tvirta, ne kartą ir bandė pėsčia „Lietuvon grįžti“, Matui pridarydama daug rūpesčio. Kurį laiką Tylų likimu rūpinosi, Lietuvos dukterys, juos apipirkdamos, apskaldamos, namelį apvalydamos, bet ilgai nepagalbos teikimas sunkėjo. Galiausiai Tylai savo globėja pasirinko visuomenininkę J. Stefaniją Kauneliene, mokytoją. Ji 1981 m. surado vietą Št. Benedicto prieglaudoje. Matas mirė 1981 rugpjūčio 22. O, Valerija, paskendusį jaunystės - prisiminimuose, išsekusi ir nusilpusi turėjo dar atšvęsti 88-tą gimtadienį ir tik tada jai buvo leista „sugrįžti“. Valerija buvo pašarvota Vajl. S. Baužos laidojimo namuose. Laidotuves tvarkiusi Taparackienė, atskleidė žinomas velionės biografijos, nuotrupas, jautriai padėklamavo Marijos Sims eilėraštyje „Senatve“ ir išreiškė velionei dėkingumą tų organizacijų bei institucijų, kurioms ji priklausė arba kurias - rėmė. Tai buvo LB Detroito apylinkė, Detroito Lietuvių Organizacijų Centras, Balfio 76-tas skyrius, Dainavos jaunimo stovykla, Lietuvių fondas, ALB radijo klubas ir lietuviškų melodijų radijo valandėlė. Atsisveikinimas užbaigtas Tautos himnu.

Kovo 30 ryte kiek gausnis būrelis velionę palydėjo į S. Antano bažnyčią, o iš ten — į Holy Sepulchre kapines. Bažnyčioje gedulingas pamaldas laike ir pamokslą pasakė klebonas kun. A. Babonas. Vargonais grojo ir giedojo Stasys Sližys. Kapinėse, po kun. A. Babono maldų, visi sugiedojom „Marija Marija“. Velionę Valeriją Tylienę pažinojau turbūt nuo 1928 metų, nes ji buvo Kamajuose mano pirmoji mokytoja. Juk pirmaskyro mokytoja ar mokytojas tai svarbiausia asmenybė po tėvų, atverianti akis abėcėlei ir į galvelę sudedanti dešimtį, skaičių. Pažintis niekada nenutrūko ir mano pagarba neatslūgo. Detroito kartais tekdavo Tylus pavežioti į lietuviškus renginius. Tekdavo pasikalbėti ne vien apie kasdieniškus buitines reikalus, bet paliesti ir skaitytus raštus ar matytus scenos veikalus. Visada pajusdavau jos vidinę inteligenciją, erudiciją! Jos ir tikėjimas nebuvo paviršutiniškas, tradicines, nors paskutinius kelerius metus jos sąmonė buvo pritemusi. Mano atminimuose ji liks tokia, kokią pažinau prieš beveik šešias

dekadas. Ačiū Tau, Mokytoja, už raides ir skaičius! Tavo viza į Kamajus, Duokiškį ir Mikniūnus galioja iki amžių nepabaigiamybės...

Duokiškio mokyklos mokytoja Irena Janukėnienė

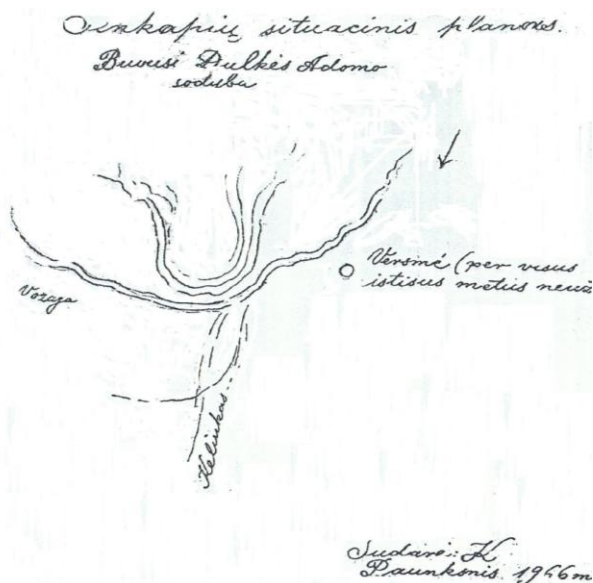
PRIEDAS NR. 3

Išnykęs Lapienių kaimas

Duota:
Ludvikas apyl, Lapienių km.
gpr. Vygielis Kazimieras, sūnus
filozofas, papasakojo 1936 m.,
kad būr Lapienių km Dulkės
Adomo sodyboje prie pat
upeles Uožajaus ant kalnuk
buves klojimas.

Viena kartą klojime,
kasant duobę 1915 m., pa
slėpti kokius daiktus nu
okupantės vokiečių, iška
žonomis kaulis. Matyti
čia anksčiau būta sen-
kapių (A gal siekti net
priešistorinius laikus)

Dabar šis žvyro kauluri-
lis nedidkamas

K. Paunksnio aprašyta ir nupiešta Lapienių kaimo senkapių vieta

Lapienių kaimas išnykęs, liko paminklinė lenta apie Lapienių kaimo senkapius.

PRIEDAS NR. 4
Šarkių kaimo partizanai

Partizanų Kemeklių tėviškė Šarkių kaime: Jono, Juozo, Petro ir Prano.

Jonas Kemeklis

Kemeklis Juozas - Rokas

Kemeklis Pranas – Tėvas-būrio vadas, guli centre 1949 gegužės mėn. 16 d.

Kemeklis Pranas - Tėvas

Partizano Juozo Kemeklio - Roko eilėraštis „Broliams septyniems“.

Jūs žuvot tada, kai stūgavo vėjai,
Tamsų šilą gaubė ūkana juoda.
Tą Vėlinių rytą tyliai varpas gaudė,
Į mišką skubėjo budelių gauja...

Miškas verkė savo tylią seną raudą...
Sukniubo eglutė, kulkos pakirsta,
Tuoju krito Tigras, Ažuolas ir Rūkas.
Pravirko berželiai raudona puta...

Siūbavo miškas, lenkėsi berželiai.
Viesulas, Eimutis kovėsi narsiai,
Klastingai pakirsti krito tarp viksvelių,
Lūpos sušnabždėjo: sudie draugai.

Nustojo svaidę kulkas automatai,
Pro kiaurymes dvelkė amžina tyla.
Prie takelio pievoj Šarūną ir Carą
Giltinė sutiko besotė, sena.

Ir suklupo maldai beržai, eglės, pušys,
Drebulėlė liekna ir uoseliai trys.
Dėl Tėvynės Laisvės čia septyni žuvot...
Atbrenda saulutė, ką ji pasakys?

Petras Kemeklis prie paminklo Šarkių partizanams atminti.

PRIEDAS NR. 5

Nuotraukos iš Stasės Balčiūnaitės atsiminimų sąsiuvinio.

Balčiūnų šeima Kokorne.

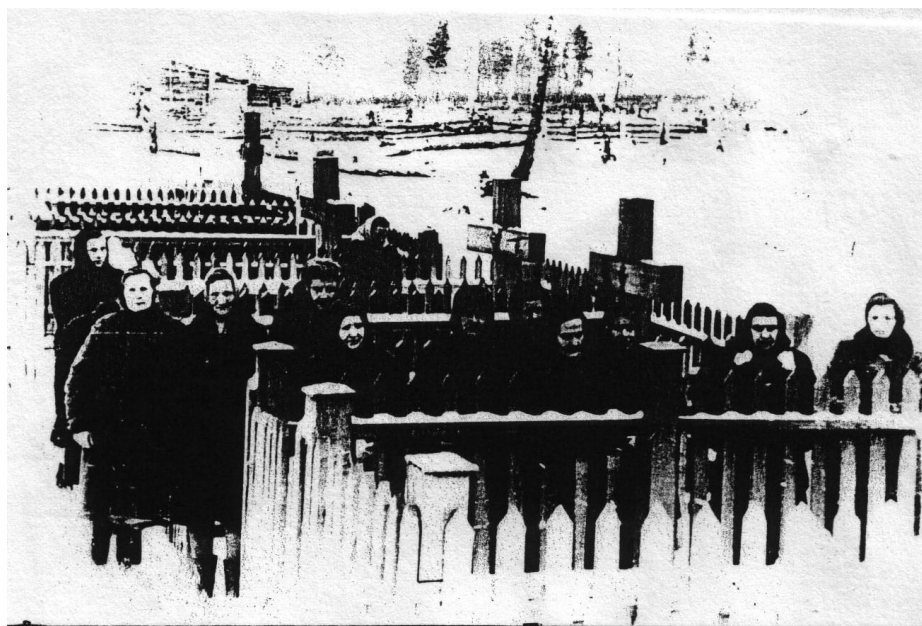
Nuotr.daryta 1951 m.

Išlydime Joną Petrulį / centre / ir kitus lietuvius
gimtąjį kraštą 1957 metais.

Su darbo draugais : Pirmais iš kairės-Ignas Balčiūnas.
Nuotr.daryta 1950 m.

Lietuvių kapinės Poroge 1950m.

PRIEDAS NR. 6
Kazimiero Paunksnio darbai

Onos Paunksnytės – Dalmutienės sodyba Paunksnių kaime statyta XIX a. Sodybą nupiešė K.Paunksnis

Istorikas, kraštotyrininkas, liaudies meistras Kazys Paunksnis prie savo darbų

Paminklas K.Paunksniui Duokiškio kapinėse
Stogastulpio autorius S.Karanauskas

PRIEDAS NR. 7

Paminklas knygnešiui J.Balbatai Minčiūnų k. kapinėse. Nupiešė K.Paunksnis

Paties knygnešio J.Balbatos pastatyta koplyčia Minčiūnų k. kapinėse

Koplyčia Minčiūnų kaimo kapinėse,
kurią pastatė knygnešys **JUOZAS BALBATA**

PRIEDAS NR. 7

IŠNYKUSIŲ DUOKIŠKIO PARAPIJOS KAIMŲ PLANAI IR EKSPLIKACIJOS

1. Lapieniai
2. Kustos
3. Mažeikiškis
4. Paunksniai
5. Gudiškis
6. Nečiūnai